

**MERMER SEKTÖRÜNDE MALİ
TEŞVİKLER: AFYONKARAHİSAR
İNCELEMESİ**

Mehmet Fatih EROL
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Doç. Dr. İsmail CİĞERCİ
Ağustos, 2024
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**MERMER SEKTÖRÜNDE MALİ TEŞVİKLER:
AFYONKARAHİSAR İNCELEMESİ**

Hazırlayan
M. Fatih EROL

Danışman
Doç. Dr. İsmail CİĞERCİ

AFYONKARAHİSAR 2024

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Mermer Sektöründe Mali Teşvikler: Afyonkarahisar İncelemesi**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

01/08/2024

İmza

M. Fatih EROL

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı- Soyadı	M. Fatih EROL
	Numarası	
	Anabilim Dalı	Maliye
	Programı	Maliye
	Program Düzeyi	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı		Mermer Sektöründe Mali Teşvikler: Afyonkarahisar İncelemesi
Tez Savunma Sınav Tarihi		01.08.2024
Tez Savunma Sınav Saati		11:00

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek ☐ oy birliği – ☐ oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Hacı İbrahim DELİCE
MÜDÜR

Bu tez, Enstitü Müdürlüğünce kontrol edilerek, elektronik imza kullanılarak onaylanmıştır.

ÖZET

MERMER SEKTÖRÜNDE MALİ TEŞVİKLER: AFYONKARAHİSAR İNCELEMESİ

M. Fatih EROL

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI

Ağustos, 2024

Danışman: Doç. Dr. İsmail CİĞERCİ

Mermercilik sektörü hem yerel hem de küresel ekonomilerde önemli bir rol oynamaktadır. Bu sektör, doğal taşların çıkarılması, işlenmesi ve ticareti ile ilgilenir ve birçok ülke için ekonomik kalkınmanın önemli bir parçasıdır. Mali teşvikler, bu sektörün büyümesini ve sürdürülebilirliğini desteklemek için kritik bir rol oynar. Bu çalışmada, mermercilik sektöründe uygulanan mali teşviklerin etkileri ve bu teşviklerin sektörel büyümeye olan katkıları incelenmiştir. Mali teşvikler, işletmelerin sermaye yatırımlarını artırmalarına, üretim kapasitelerini genişletmelerine ve rekabet güçlerini yükseltmelerine olanak tanır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, mermercilik sektörüne yönelik mali teşvikler, yerel ekonominin çeşitlenmesine ve işsizlik oranlarının düşürülmesine katkıda bulunabilir. Türkiye, zengin doğal taş rezervleri ve gelişmiş işleme teknolojileri ile bu alanda öne çıkan ülkelerden biridir. Ülke genelinde ve Afyonkarahisar ilinde uygulanan mali teşviklerin, sektörün ihracat hacminin artmasında ve küresel pazardaki rekabet gücünün yükselmesinde önemli bir rol oynadığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak, mermercilik sektöründe mali teşvikler, sektörel büyümeyi desteklemekle kalmayıp, aynı zamanda ekonomik kalkınmanın da itici gücü olabilmektedir. Bu çalışmanın, mermercilik sektöründe mali teşviklerin rolünü anlamak ve bu teşviklerin etkilerini değerlendirmek isteyen araştırmacılar ve politika yapıcılar için değerli bir kaynak olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mermer sektörü, Mali Teşvik, Ekonomi, Kalkınma, İhracat, Afyonkarahisar

ABSTRACT

FINANCIAL INCENTIVES IN THE MARBLE SECTOR: AFYONKARAHİSAR REVIEW

M. Fatih EROL

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF FINANCE**

August, 2024

Advisor: Assoc. Prof. Dr. İsmail CİĞERCİ

The Marble Industry plays a significant role in both local and global economies. This sector involves the extraction, processing, and trade of natural stones and is a crucial component of economic development for many countries. Financial incentives are critical in supporting the growth and sustainability of this sector. This study examines the effects of financial incentives in the marble industry and their contributions to sectoral growth. Financial incentives enable businesses to increase capital investments, expand production capacities, and enhance their competitive strength. In developing countries, financial incentives targeting the marble industry can contribute to the diversification of the local economy and the reduction of unemployment rates. Turkey, with its rich natural stone reserves and advanced processing technologies, stands out as a leading country in this field. The financial incentives implemented across the country, particularly in Afyonkarahisar Province, have played a significant role in increasing the export volume of the sector and boosting its competitiveness in the global market. In conclusion, financial incentives in the marble industry not only support sectoral growth but also serve as a driving force for economic development. This study is expected to be a valuable resource for researchers and policymakers who seek to understand the role of financial incentives in the marble industry and assess their impacts.

Keywords: Marble sector, Incentive, Economy, Development, Export, Afyonkarahisar

ÖN SÖZ

“Ekmeğini taştan çıkarmak” deyiminin tam karşılığı olan ve benimde meraklısı olduğum mermer sektörünün yatırımlarını arttırıcı maliyetlerini düşürücü etkilerini araştırdığım mali teşvikler konusunda ortaya konulan bulguların taraflar açısından faydalı olacağı düşünülmektedir. Doğduğumuz günden bu yana bize her türlü imkânı sağlayan, her isteğimizi yerine getiren ve bu yaşlara gelmemizde en büyük paya sahip olan ANNEM ve BABAM’a ve KARDEŞLERİM’e en kalbi duygularıyla teşekkürlerimi sunarım. Yüksek lisans eğitimim süresince desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, kendilerini tanıdığım ve öğrencileri olduğum için kendimi şanslı hissettiğim ve bana kazandırdıkları kazanımları hayatım boyunca hissedeceğim; Doç. Dr. İsmail CİĞERCİ, Prof. Dr. Gülsüm GÜRLER HAZMAN, hocalarıma ayrı ayrı en derin duygularıyla teşekkürlerimi sunarım.

M. Fatih EROL
2024, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI	ii
ENSTİTÜ ONAYI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLOLAR LİSTESİ	x
GRAFİKLER LİSTESİ	xi
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MALİ TEŞVİKLER

1. MALİYE POLİTİKASI VE TEŞVİK POLİTİKALARI	2
2. TEŞVİK KAVRAMI VE TEŞVİKLERİN TEMEL ÖZELLİKLERİ	3
2.1. TEŞVİK KAVRAMI	3
2.2. MALİYE POLİTİKASI ARAÇLARI İÇERİSİNDE TEŞVİK POLİTİKALARININ ROLÜ VE ÖNEMİ	4
3. MALİ TEŞVİKLERİN AMAÇ BAKIMINDAN İNCELENMESİ	4
3.1. KAYNAK DAĞILIMI ETKİNLİĞİNİN ARTTIRILMASI	5
3.2. EKONOMİK KALKINMA İÇİN BÖLGESEL DENGESİZLİKLERİN AŞILMASI	5
3.3. İSTİHDAM FIRSATLARI YARATILMASI	6
3.4. İHRACATTA MAKSİMİZASYONU SAĞLAMAK	6
3.5. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMCIYI ÇEKEBİLMEK	6
3.6. KÜRESEL REKABET GÜCÜNÜ SAĞLAMAK	7
3.7. ÜLKENİN SANAYİ VE EKONOMİK OLARAK KALKINMASI	7
4. TEŞVİKLERİN SINIFLANDIRILMASI VE TEŞVİK POLİTİKASI ARAÇLARI.....	7
5. TÜRKİYE'DE UYGULANAN YATIRIM TEŞVİK TÜRLERİ	8
5.1. YATIRIMLARIN TEŞVİKİNDE KULLANILAN ARAÇLAR	8
5.1.1. Kurumlar Vergisi Düşük Oran Desteği.....	8
5.1.2. Vergi Tatili	10
5.1.3. Zarar Mahsubu.....	11
5.1.4. Hızlandırılmış Amortisman	11
5.1.5. Vergi Kredisı	11
5.1.6. Vergi Ertelemesi	12
5.1.7. Sübvansiyonlar	12
5.1.8. Katma Değer Vergisi ve Mali Teşvikler	12
5.2. MUAFİYET VE İSTİSNALAR.....	13
5.2.1. Vergi İadesi	13
5.3. YATIRIMLARI ARTTIRICI MALİ TEŞVİKLERE KONU OLAN SEKTÖRLER	13
5.3.1. Enerji Sektörü.....	14
5.3.2. Sanayi Sektörü	15

5.3.3. Hizmet Sektörü	16
5.3.4. Tarım Sektörü.....	17
5.3.5. Madencilik Sektörü	17
6. İKTİSADİ EKOLLERİN TEŞVİK POLİTİKALARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ	18
6.1. MERKANTİLİZM	19
6.2. FİZYOKRASİ	19
6.3. KLASİK İKTİSADİ DÜŞÜNCE	19
6.4. KEYNESYEN İKTİSAT.....	20
6.5. ARZ YÖNLÜ İKTİSAT.....	20
6.6. KAMU TERCİHİ İKTİSADİ.....	21

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE MERMER SEKTÖRÜ

1. MERMERCİLİK SEKTÖRÜ VE GELİŞİMİ	24
1.1. TÜRKİYE'DE MERMERCİLİK SEKTÖRÜNÜN DURUMU	25
1.2. TÜRKİYE'DE MERMER MEVZUATI.....	26
1.3. TÜRKİYE'DE MERMER REZERVLERİ	27
1.4. TÜRKİYE'DE MERMER TÜKETİMİ	29
1.5. MERMER TİCARETİ.....	29
1.6. DOĞAL TAŞLARIN ÜLKEMİZ EKONOMİSİNE KATKISI.....	30
1.7. TÜRKİYE'DE MERMER İHRACATI.....	31
1.8. MERMER SEKTÖRÜNDE İSTİHDAM.....	32
1.9. MERMERCİLİK SEKTÖRÜNDE YABANCI SERMAYENİN ÖNEMİ VE YERİ	33
1.10. TÜRKİYE'DE MERMERCİLİK SEKTÖRÜNÜN SORUNLARI	34
1.10.1. Personel Eğitim Durumu ve İş Gücü Verimliliği.....	34
1.10.2. Pazarlama ve Reklam.....	35
1.10.3. Rekabet Yetkinlikleri	35
1.10.4. Sevkiyat –Ara Nakliye Sorunu	36
1.10.5. İhtisas Bölgeleri Arttırılması	36
1.10.6. Mermer Atıkları Sorunu.....	37
1.10.7. Muhasebe Sorunları	37
1.10.8. Finansman Sorunu	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MERMER SEKTÖRÜNDE MALİ TEŞVİKLER: AFYON İLİ ÖRNEĞİ

1. MERMERCİLİK SEKTÖRÜ VERGİLENDİRİLMESİ	41
1.1. MERMER OCAK VE İŞLETMELERİNİN HARÇ, VERGİLENDİRİLMESİ VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ.....	41
1.2. MERMER SEKTÖRÜNDE VERGİ MÜKELLEFİYETİ	42
1.3. MERMER SEKTÖRÜNDE MALİ TEŞVİKLER VE KAPSAMLARI.....	43
2. YATIRIM TEŞVİK SİSTEMİ VE MERMER SEKTÖRÜ	44
2.1. GENEL YATIRIM TEŞVİKLERİ.....	45
2.2. BÖLGESEL YATIRIM TEŞVİKLERİ	46
2.3. STRATEJİK YATIRIM TEŞVİKLERİ	46
3. İHRACAT DESTEKLERİ	47

3.1. FUAR DESTEKLERİ	49
3.1.1. Yurt İçi Fuar Destekleri.....	50
3.1.2.Yurt Dışı Fuar Destekleri	50
3.2. TİCARET VE ALIM HEYETİ DESTEKLERİ	50
3.3. KDV (VERGİ) İADESİ	51
3.4. TÜRK EXİMBANK KREDİLERİ VE ALACAK SİGORTASI UYGULAMASI DESTEĞİ.....	52
3.5. DAHİLDE- HARIÇTE İŞLEME REJİMİ	52
4. KOSGEB DESTEKLERİ	53
4.1. GİRİŞİMCİ DESTEK PROGRAMI	55
4.2. İŞGEM DESTEK PROGRAMI	55
4.3. KOBİGEL.....	56
4.4. YURTİÇİ FUAR DESTEĞİ.....	56
4.5.YURTDIŞI PAZAR DESTEĞİ.....	56
5. OSB TEŞVİKLERİ	57
SONUÇ VE ÖNERİLER	58
KAYNAKÇA.....	61

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Ülkelerin Gelişmişlik Düzeyine Göre Teşvik Politikalarının Gerekçeleri	5
Tablo 2. Vergi İndirimi Uygulaması (1.1.2014 tarihinden itibaren)	9
Tablo 3. Vergi İndirimi Uygulaması (31.12.2013 tarihine kadar).....	9
Tablo 4. Türkiye’de 2020-2024 Enerji Sektörü Yatırım Teşvik Belgesi Ve Yatırım Değişimi	15
Tablo 5. Türkiye’de Çıkarılan Mermerin Bölgesel Dağılımı ve Özellikleri	28
Tablo 6. 2023 Yılı Maden İhracatımızın Mal Gruplarına Göre Payları	32
Tablo 7. 10 Yıllık Doğal Taş İhracatı (Milyon USD).....	32
Tablo 8. Madencilik ve Taş Ocakçılığı Sektöründe 2022 yılı İstihdamı	40
Tablo 9. 2024 Yılı Gelir Vergisi Tarifesi.....	43
Tablo 10. 2022 ve 2023 Yılları Arasında Sektörlere Göre Yatırım Teşvik Belgeleri ve Sabit Yatırımların Karşılaştırılması.....	44
Tablo 11. 2012-2023 yılları arası Afyonkarahisar Mermer Sektörü Yatırım Teşvik Rakamları	45
Tablo 12. 2023 Yılı İhracat Değerleri (TÜİK, Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) ve Ticaret Bakanlığı).....	48
Tablo 13. Afyonkarahisar Mermer İhracatçı Firmaların Sektör İhracat Performansı ...	48
Tablo 14. 2023-2024 yılları Afyonkarahisar Toplam KDV İadesi İçerisinde Mermer Sektörünün Payı	52
Tablo 15. Afyonkarahisar 2020-2023 Yılları Arasında KOSGEB Tarafından Verilen Destekler.....	54

GRAFİKLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Grafik 1. Türkiye'de Toplam ve Madencilik Sektörü GSYH'sinin Yıllık Gelişimi (2012-2022).....	31
Grafik 2. Afyonkarahisar Toplam İhracatta Mermer Sektörü Trend Analizi (2019-2023)	49

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

Ar-Ge: Araştırma Geliştirme
BÖY.: Banka Ödeme Yükümlülüğü
ÇATES: Çatalağzı Termik Santrali
ÇED: Çevresel Etki Değerlendirmesi
GSYH: Gayri Safı Yurtiçi Hasıla
GV: Gelir Vergisi
GVK: Gelir Vergisi Kanunu
HİR: Hariçte İşleme Rejimi
İŞGEM: İş Geliştirme Merkezleri
KDV: Katma Değer Vergisi
KKDF: Değer Vergisi Karşılığı Fonu
KOBİ: Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler
KOBİGEL: KOBİ Gelişim Destek Programı
KOSGEB: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi
KÜSGET: Küçük Sanayi Geliştirme Teşkilatı
OECD: Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü
OSB: Organize Sanayi Bölgesi
ÖTV: Özel Tüketim Vergisi
TOSHP: Teknoloji Odaklı Sanayi Hamlesi Programı
TSE: Türk Standartları Enstitüsü
UR-GE: Uluslararası Rekabetçiliğin Geliştirilmesi
YKO: Yatırım teşvik Desteği
YTB: Yatırım Teşvik Belgesi
ZMA: Zonguldak Metropolitan Alanı

GİRİŞ

Teşvik kelimesi anlam bakımından isteklendirmek, özendirmek gibi anlamlara gelmektedir. Sübvansiyon, mali teşvik ise literatürde sık kullanılan kavramlardandır. Literatür tanımından yola çıkarak mali teşvik kavramı ekonomik faaliyetlerin hızlı gelişmesini sağlamak amacı ile maddi ve maddi olmayan destek anlamlarında tanımlanmaktadır. Mali teşvikler kaynak dağılımının önceliklerini belirleme hususunda önemli rol oynamaktadır. Bir maliye politikası olarak ele alındığında ise sektörel ve bölgesel olarak kaynakların dağılımında önceliklerin belirlenmesinde önemli bir pozisyona sahiptir. Bir ülkenin ekonomik büyümesinde; işsizliği azaltıcı, üretim hacmini arttırıcı ve en önemlisi küresel ticarete dış ülkelerle rekabet edilebilirliği olumlu yönde etkilemektedir. Bir ekonomik faaliyetin, gelişimini sağlamak için devlet tarafından hem maddi hem de maddi olmayan araçların kullanılması yöntemiyle desteklenmesi, özendirilmesi şeklinde genel bir açıklama ile tanımlayabileceğimiz teşvikler günümüzün önemli politika araçlarından biri haline gelmiştir (İncekara, 1995:9). Mali teşvikler ekonomik birimleri, faaliyete geçirmeyi ve küresel pazarda rekabet edebilmeyi desteklemektedir. Maliye politikası aracı olarak mali teşviklerle makro ölçekte ülke ekonomisinin büyümesi, mikro ölçekte ise bölgesel dengesizlikleri ortadan kaldırılması üretimin ve istihdamın olumlu yönde etkilenmesi hedeflenmektedir. Mali teşvikler ise tarih süreci boyunca farklı biçimlerde aynı sonuçlar hedeflenerek uygulanmıştır. Teşvikleri 1980'lerin ikinci çeyreğinden itibaren popüleritesi ivme kazanmış ve eğilim ciddi oranda artmıştır. Gelişmekte olan ve gelişmiş devletler politikalarının büyük bir çoğunluğu mali teşviklere doğru çevirmiştir. Ayrıca küresel düzeyde yabancı yatırımcı çekmek amacıyla yatırımcıyı cezbedecek imkanlar sunularak başarılı olunmuştur (Koç ve Saraç, 2020). Teşvikler aynı zamanda piyasa regülasyonuna da etki etmektedir. Buna bağlı olarak teşvikler, sürdürülebilir bir kalkınma aracı ve pozitif dışsallık yaratabilecek bir politika aracı olarak uygulanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MALİ TEŞVİKLER

1. MALİYE POLİTİKASI VE TEŞVİK POLİTİKALARI

Maliye politikası, bir devletin veya hükümetin ekonomik politika araçlarından biridir ve genellikle mali kaynakların toplanması, harcanması ve yönetilmesi ile ilgilidir. Bu politikanın temel amaçları; istihdamı artırma, kalkınma ve ekonomik büyümeyi sağlama, ödemeler dengesini düzenleme, gelir dağılımını düzenleme ve kaynakların etkin kullanımını sağlama şeklinde sıralanabilir. Bu amaçları gerçekleştirmek için maliye politikası, para politikası ve alternatif politikalardan yararlanır. Bu araçlar içerisinde kamu gelirleri, kamu harcamaları, borçlanma ve bütçe politikalarını kapsayan bir maliye politikası büyük önem arz etmektedir. Maliye politikası para toplamada kullanılan sepet anlamına gelen latince “fiscalis” sözcüğünün karşılığıdır. Maliye politikası genel olarak kamu gelirleri ve özellikle vergi politikasına dayanırken, Keynes tanımına göre bütçenin gelir ve harcama boyutunu kapsamaktadır (Tanzi, 2006:1-18) Keynes, ekonomik istikrarda maliye politika araçlarının para politikasına kıyasla daha önemli olduğunu ileri sürmüştür. Maliye politikası, etkili bir ekonomik müdahale aracı olarak, kamu gelirleri (özellikle vergi politikası), kamu harcamaları, borçlanma ve bütçe politikaları araçlarını içerir. Bu politika araçlarıyla devlet ekonomiye etki eder ve bu sayede iktisadi politika hedeflerini gerçekleştirmeye çalışır. Maliye politikası, iktisadi politikanın bir bileşeni olduğundan, iktisadi politikanın hedefleri aynı zamanda maliye politikasının da hedeflerini belirler. Maliye politikasının ekonomik politika hedeflerini gerçekleştirmedeki rolünü örneklemek gerekirse; ekonomik büyüme ve kalkınma amacını desteklemek için maliye politikası araçlarından etkin bir şekilde yararlanılabilir. Özellikle kamu harcamalarının artırılması ve vergi politikasının uygun bir şekilde düzenlenmesi, ekonomik büyümeyi teşvik ederek dolaylı olarak ekonomik kalkınmaya katkı sağlar. Ayrıca ekonomik istikrarı sağlamak amacıyla da maliye politikaları etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Deflasyonist süreçlerde kamu harcamaları ve vergiler kullanılmaktadır. Stagflasyonist ortamlarda durgunluğu yaşayan sektörler özelinde kamu harcamaları, vergi politikaları ve mali teşvikler aktif rol oynayarak müdahalede kullanılmaktadır. Maliye politikası, devletin ekonomik alana müdahalesi ile ilgili çeşitli araçları içerir. Teşvik politikaları da bu araçlardan biridir ve serbest piyasa ekonomisine müdahalede etkili bir yol olarak kullanılır. Teşvikler, çeşitli hedeflere ulaşmak için kullanılabilir ve bu yolla yatırımların verimli alanlara yönlendirilmesi, toplam yatırımlar

içinde öz kaynakların çoğaltılması, geri kalmış bölgelere yatırımların teşvik edilerek gelişmişlik farkının azaltılması ve dış rekabet direncinin artırılması sağlanabilir. Bu faydalar, teşvik politikalarının ekonomi sistemlerinde önemli bir rol oynamasını sağlar ve ekonomik büyümeyi desteklemeye yardımcı olur. Teşvik politikaları, maliye politikasının önemli bir unsuru olarak ekonomik kalkınmayı teşvik etmek için kullanılır. Devletler toplumun mevcut sosyo ekonomik yapılarına uygun teşvikleri belirleyerek uygulamaktadırlar (Koç ve Saraç, 2020).

2. TEŞVİK KAVRAMI VE TEŞVİKLERİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

2.1. TEŞVİK KAVRAMI

Teşvik Arapça “isteklendirme, özendirme” anlamında bir kelime olup, TDK tarafından “mali yardım, devlet desteği” olarak tanımlanmıştır. Ancak bu kavramlar az da olsa birbirlerinden farklılıklar içermektedirler. Teşvik, *“belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla ve daha hızlı gelişmesini sağlamak amacıyla, devlet tarafından çeşitli yöntemlerle verilen maddi ve maddi olmayan destek, yardım ve özendirmeler”* (İncekara, 1995: 9) şeklinde tanımlanmaktadır. Teşvikler, temel olarak faydalanıcıya risk almaya sevk eder. Bu teşviklerin uygulanmasıyla devletin ana hedefi, üretimi artırmak, ihracatı teşvik etmek, istihdamı artırmak ve milli geliri yükseltmektir. Bu hedeflere ulaşmak için, devlet teşvik politikalarını geliştirmek ve uygulamak için ilgili kurumları organize etmektedir. Bazı kıstaslarla teşviklerin maliye politikası araçları içindeki yeri daha iyi belirlenebilir. Teşvik kavramı dezavantajlı bir sektörün ve/veya bölgenin gelişmişliğini, yüksek düzeydeki bölgelere kıyasla yükseltmek için yatırım ve istihdam yönünden devletin sağladığı maddi ve/veya maddi olmayan destek, yardım veya teşvikleri kapsamaktadır (Duran, 2003: 6-7; Selen, 2011: 24; Aktan, 1999:159).

Bu tanımdan hareketle aşağıdaki çıkarımlar yapılabilir;

Teşvikler kamu kuruluşları tarafından organize edilerek yararlanıcıya sunulmaktadır.

Teşvikler, ekonomik açıdan kamusal maliyetler yaratır. Bu maliyetler, vergi indirimleri ve transfer ödemeleri gibi dolaylı yollarla ortaya çıkar.

Mali teşvikler bir maliyet unsuru olmakla beraber devletin ekonomik birimlerine ve sosyal açıdan büyük bir pozitif dışsallık sağlamaktadır.

Mali teşvikler kaynak kullanımında daha etkin kullanılmasına yardımcı

olmaktadır. Bölgesel ve sektörel teşvikler bunu desteklemektedir.

Mali teşvikler dolaylı ve dolaysız yünden fayda sağlamaktadır. Örneğin ucuz ihracat kredileri dolaysız olarak, ihraç edilen emtialar, hizmetlere uygulanan vergi muafiyetleri ve istisnalar ise dolaylı teşvik kapsamında yer almaktadır.

Mali teşvikler aynı veya nakdi niteliklerdedir. Örneğin tarım sektörüne uygulanan gübre desteği ile aynı şekilde sunulan kredi desteği bu iki ayrıma bir örnektir.

2.2. MALİYE POLİTİKASI ARAÇLARI İÇERİSİNDE TEŞVİK POLİTİKALARININ ROLÜ VE ÖNEMİ

Kaynakların verimli kullanımını ve dağıtımını sağlamak, ekonomik büyümeyi ve kalkınmayı desteklemek, gelir dağılımında adaleti sağlamak, ekonomik istikrarı güvence altına almak ve dış ödemeler dengesini korumak devletin ekonomideki temel rolleri arasındadır. Bu hedeflere ulaşmak için devlet, para politikası, maliye tedbirleri, dış ticaret politikaları ve kamu girişimciliği politikalarını kullanır. Kamu politikası araçları arasında maliye politikası hükümetler tarafından daha sık kullanılmaktadır. Maliye politikası araçları arasında kamu harcamaları politikası, vergi politikası, borçlanma politikası ve bütçe politikası yer almaktadır. Teşvik politikaları ise hem kamu harcamaları hem de vergi politikası açısından maliye politikasının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Devlet, teşvik politikaları aracılığıyla çeşitli makroekonomik hedefleri gerçekleştirmeye çalışır. Bu hedefler arasında kaynak kullanımı ve dağılımında verimliliği artırma, ekonomik büyümeyi ve kalkınmayı destekleme, ekonomik istikrarı güvence altına alma ve ödemeler dengesini sağlama yer alır. Teşvik politikalarının önemi, özellikle bölgesel eşitsizlik sorunlarının azaltılması gibi konularda belirgindir. Bu politikalar sayesinde, ekonomik kaynakların yetersiz olduğu bölgelere kaynak akışı sağlanmaktadır. Teşvik politikaları istihdam artışı nedeniyle gelir dağılımında iyileşmeye katkı sağlar. Ayrıca söz konusu teşvikler çok çeşitli sosyal sınıfların satın alma güçlerinin korunması ve belirli bir gelir düzeyine ulaşmalarına neden olur (Türk, 1992: 21).

3. MALİ TEŞVİKLERİN AMAÇ BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Ülkelerin günümüzde temel görevleri arasında sosyal refahı maksimum seviyelere çıkarmak gibi bir devlet anlayışı mevcuttur. Bir başka deyişle mali teşviklerde sonuç ekonomik olduğu kadar sosyal amaçları da barındırmaktadır. Mali teşvikler, toplumsal ihtiyaçlara daha iyi cevap verme ve sosyal refahı dengeleme özelliklerine sahiptir. Mali teşvikler kaynak dağılımına göre sektörlerde rekabeti arttırıcı, fiyat politikalarını olumlu

yönde etkileyici özelliklere sahiptir. Mali teşvikler, kapsamındaki yararlanıcıları yatırıma ve üretime yönlendirerek pozitif dışsallıklar yaratır. Asıl amaçları yatırımı ve üretimi artırmak olsa da, desteklenen ekonomik faaliyetler genellikle ülke ekonomisi üzerinde olumlu etkiler yaratır. Aynı zamanda mali teşviklerin döviz getirici özellikleri de söz konusudur. Örnek olarak ihracat destekleri neticesinde yurda getirilen döviz bedelleri ile dış ticaret açığı en aza indirgenerek ekonomik büyüme gerçekleşir. Milli gelire olumlu katkısı olduğu gibi dış finansman ihtiyacını ortadan kaldırır.

Tablo 1. Ülkelerin Gelişmişlik Düzeyine Göre Teşvik Politikalarının Gerekçeleri

Gelişmiş Ülkelerde	Gelişmekte Olan Ülkelerde
İstihdam olanaklarının artırılarak işsizliğin azaltılması	Ekonomik kalkınmanın sağlanması
Teknolojik gelişmenin devam ettirilmesi	Geri kalmış bölgelerin kalkındırılması
Sahip olunan rekabet gücünün korunması	Uluslararası rekabet gücünün kazandırılması
Sermaye çıkışının engellenmesi	Verimlilik artışının sağlanması
Bölgesel dengesizliklerin giderilmesi	İstihdam olanaklarının artırılarak işsizliğin azaltılması
Belirli faaliyetlerde verimlilik artışının sağlanması	Teknoloji transferinin sağlanması
	İhracatın artırılması
	Yabancı sermaye girişinin artırılması
	Optimal kaynak dağılımı ve kullanımının sağlanması

Kaynak: Duran, 1998: 12-15; Selen, 2011:52-53

3.1. KAYNAK DAĞILIMI ETKİNLİĞİNİN ARTTIRILMASI

İktisat bilimdeki kıt kaynaklarla sınırsız ihtiyaçların karşılanması kavramından yola çıkarak kaynak etkinliğini arttırmanın bir diğer yolu kaynakların verimli kullanmaktan geçmektedir. Etkinliğin hedef noktası kaynak maliyetini düşürerek bir ekonomik faaliyetin diğerinden daha karlı olmasını sağlamaktır. (Öztürk ve Uzun, 2010: 104-105).

3.2. EKONOMİK KALKINMA İÇİN BÖLGESEL DENGESİZLİKLERİN AŞILMASI

Mali teşvikler, bölgesel kalkınmayı desteklemek ve ekonomik dengesizlikleri azaltmak amacıyla etkili bir maliye politikası aracı olarak kullanılmaktadır. Ülkeler, mali teşvik politikaları aracılığıyla geri planda kalmış veya yavaş kalkınan bölgelere odaklanarak, bu bölgelerdeki ekonomik faaliyetleri canlandırmayı hedeflemektedir. Vergi indirimleri, yatırım teşvikleri, gümrük muafiyeti ve benzeri mali teşvik araçları,

bölgesel dengesizlikleri giderme amacıyla uygulanmaktadır. Bu teşvikler, daha az gelişmiş bölgelerdeki işletmelerin ve girişimcilerin rekabet avantajı elde etmelerine yardımcı olarak, bu bölgelerdeki ekonomik potansiyeli artırmayı hedeflemektedir. Ayrıca, mali teşviklerle desteklenen bölgesel kalkınma politikaları, ülkenin genelinde daha adil ve sürdürülebilir bir ekonomik büyüme sağlamayı amaçlamaktadır. (Candan ve Yurdadoğ, 2017: 158). Bu şekilde, mali teşvikler bölgesel dengesizlikleri gidererek ülkenin genel kalkınma düzeyini artırmak için maliye politikası olarak kullanılmaktadır. (Duran, 1998: 14)

3.3. İSTİHDAM FIRSATLARI YARATILMASI

Devletler tarafından uygulanan mali teşvik politikaları, toplam yatırım miktarının, üretimin ve istihdamın sürekli artmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda devlet, özel sektör yatırımlarını desteklemek amacıyla vergisel teşvikleri artırmaktadır. Söz konusu teşvik politikaları aynı zamanda özel sektörün karşılaştığı mali zorlukları etkilemeyi de amaçlamaktadır (Gülşen, 2017: 712). Gelişmekte olan ülkelerdeki yoğun nüfus artışı işgücünün hızla genişlemesine ancak istihdam fırsatlarının yeterince artmamasına neden olmaktadır. Bu sorunun istihdamı artırma ve işsizliği azaltma amaçlı mali teşvik politikaları sayesinde çözülebileceği öngörülmektedir (İncekara, 1995: 15).

3.4. İHRACATTA MAKSİMİZASYONU SAĞLAMAK

Günümüz küresel ekonomilerinde ekonomik gelişimin büyük bir paydaşı ihracat performansı olduğu kabul görmüştür. Bu bağlamda ülkeler ihracatı destekleyici maliye politikalarına çok sık başvurmaktadır. Bunların başında ise mali teşvikler önemli rol oynamaktadır (Atayeter ve Erol, 2011: 2). Üretimde olan bir malın öncesinde ihracata yönlendirilmesi ardından üretimi gerçekleştirene sağlanan teşvikler dış ticareti desteklemek adına mümkün olacaktır.

3.5. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMCIYI ÇEKEBİLMEK

Mali teşvikler, bir ülkenin ekonomik kalkınmasını hızlandırmak ve iş ortamını canlandırmak amacıyla kullanılan önemli maliye politikası araçlarıdır. Vergi avantajları, vergi muafiyetleri ve iş süreçlerindeki düzenleyici kolaylıklar gibi mali teşvikler, yabancı sermayenin ülkeye çekilmesini amaçlayan bir politikadır (Eser, 2011: 12). Bu teşvikler, yatırımcılara çekici bir iş ortamı sunarak ülkede yatırım yapma arzusunu artırabilir. Ayrıca, belirli sektörlerle özel yatırım teşvikleri ve Ar-Ge alanındaki destekler, stratejik sektörlerin büyümesini destekleyebilir. İstihdam teşvikleri ve gümrük avantajları gibi

unsurlar da yabancı yatırımcıları çekmek için etkili olabilir. Tüm bu teşviklere ek olarak, altyapı ve lojistik desteği de yabancı sermayenin çekilmesinde kritik bir rol oynayabilir. Bu şekilde, bir ülke mali teşvikleri kullanarak ekonomik büyümeyi destekleyebilir ve uluslararası alanda rekabet avantajı kazanabilir. Dolayısıyla yabancı sermayeyi ülkeye çekme konusunda kapalı ekonomik sisteme sahip birçok ülke rekabet içerisinde. Söz konusu ülkeler mevzuatlarındaki yükümlülükleri esneterek daha çok yabancı sermayeyi çekmeyi hedeflemektedir. Yatırıma yönelik mali teşvikler hem yerli sermaye hem de yabancı sermayeyi yatırıma teşvik etmektedirler (Karakurt ve Akdemir, 2010: 245).

3.6. KÜRESEL REKABET GÜCÜNÜ SAĞLAMAK

Mali teşvikler, bir ülkenin uluslararası rekabet gücünü artırmak amacıyla etkili bir maliye politikası olarak öne çıkmaktadır. Vergi indirimleri, vergi muafiyetleri, düzenleyici kolaylıklar ve diğer mali destekler, yabancı yatırımcıların ve şirketlerin belirli bir ülkeyi tercih etmelerini teşvik eder. Bu teşvikler, iş dünyası için cazip bir ekonomik ortam sağlayarak, ülkedeki yatırım potansiyelini artırır (Candan ve Yurdadoğ, 2017: 158). Mali teşvikler, bir ülkenin ekonomik cazibesini artırarak, yerel şirketlerin küresel pazarda rekabet edebilirliklerini güçlendirir. Bu mekanizma, ülkenin sadece ekonomik büyümesini desteklemekle kalmaz, aynı zamanda uluslararası ticarete daha stratejik ve avantajlı bir pozisyona yükselmesini sağlar.

3.7. ÜLKENİN SANAYİ VE EKONOMİK OLARAK KALKINMASI

Mali teşviklerin uygulanma amacı esasen makro düzeyde ülkelerin ekonomik büyüme kaydetmesidir. Maliye politikaları içinde en etkili yöntemlerden biri mali teşvikler olmuştur. Üretimi teşvik beraberinde sanayileşmeyi pozitif yönlü etkiler. Gelişmekte olan ülkelerde ihracatı desteklemek, üretim ve beraberinde sanayileşme ivmeleri kazanmak adına mali teşvikler en etkili maliye politikası araçlarından. Ekonomik büyüme ve kalkınma yatırımların arttırılmasıyla, yatırımların arttırılması ise tasarruflarla mümkündür. Mali teşvikler makro düzeyde yatırımları teşvik edici ve ekonomik büyüme sağlayıcıdır (Candan ve Yurdadoğ, 2017: 158).

4. TEŞVİKLERİN SINIFLANDIRILMASI VE TEŞVİK POLİTİKASI ARAÇLARI

Kullanım amacına göre mali teşviklerin, vergisel, garanti, nakdi ve diğer gibi farklı türleri bulunmaktadır. Finansal teşvikler kaynak kullanımını destekleme primi, hibeler ve KDV iadesi, aynı teşvikler ise daha çok parasal niteliği olmayan arazi temini

ve iş gücü eğitimi gibi enstrümanları kapsamaktadır. Vergi teşviklerinin teşvik araçları içerisinde önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Söz konusu vergi teşvikleri devlet tarafından hedeflenen ekonomik göstergelere ulaşmak ve böylece toplumdaki dezavantajlı kesimlerin bir takım iktisadi faaliyetlerine vergi anlamında birtakım ayrıcalıklar sunması şeklinde tanımlanabilir (Benk, 2005, 184-191). Vergi teşvikleri yasal ve efektif vergi teşvikleri olmak üzere iki şekilde uygulanmaktadır. Yasal vergi teşvikleri özel veya ayrıcalıklı vergisel hükümler içermeyen yatırım projelerine uygulanır. Vergi teşviklerinin hedefe ulaşabilmesi için, herhangi bir vergisel teşvikin olmadığı durumda yatırımcıların sahip olduğu vergi yükünün, devlet tarafından sunulan teşviklerin mevcut vergi yükünü önemli ölçüde azaltması gereklidir (Tolkun ve Tekin, 2022: 291-292). Devlet tarafından mevcut vergi mevzuatında belirli yatırımlara ilişkin yapılan teşvik değişikliklerinin amacı söz konusu yatırımlar için uygun bir iş ortamı oluşturmaktır. Yapılan değişiklikler ilgili yatırımların vergi yükünü gerçekten düşürürse teşviklerin amacına ulaştığı sonucuna varılabilir (Tolkun ve Tekin, 2022:310-311). Vergi teşvikleri yatırımcıların vergi sonrası karını arttırarak yatırımcının daha az vergisel sorumluluk üstlenmesine neden olur. Vergisel teşvikler dolaysız ve dolaylı teşvikler olmak üzere iki türde olabilir. Dolaysız teşvikler gelir vergisi ve kurumlar vergisi oranlarının düşürülmesi, vergi tatili, hızlandırılmış amortisman, yatırım indirimi gibi politika araçlarını içerir. Dolaylı vergi teşvikleri ise gümrük vergisi muafiyeti, KDV istisnası, ihracat bölgelerine özel teşvikler gibi politika araçlarını kapsar. Dolaysız vergi teşvikleri çerçevesinde, gelir vergisi (GV) ve kurumlar vergisi (KV) oranlarının indirilmesi, genel bir oran düşüşü olarak uygulanabileceği gibi, belirli bölgelere veya sektörlerle özgü olarak da oranlar düşürülebilir. Bu şekilde, yatırımcıların vergi sonrası karlarını arttırmak ve belirli bölgelerde veya sektörlerde ekonomik aktiviteyi teşvik etmek hedeflenir.

5. TÜRKİYE’DE UYGULANAN YATIRIM TEŞVİK TÜRLERİ

5.1. YATIRIMLARIN TEŞVİKİNDE KULLANILAN ARAÇLAR

5.1.1. Kurumlar Vergisi Düşük Oran Desteği

Düşük oranlı kurumlar vergisi, bir ülkenin mali teşvik politikalarının önemli bir faktörü olarak öne çıkmaktadır. Kurumlar vergisi oranlarının düşük tutulması, işletmelerin kar marjlarını arttırarak yatırım yapmalarını ve büyümelerini teşvik eder. Bu, özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler için önemli bir avantaj sağlar, çünkü daha düşük vergi yükleri işletme sermayesini artırabilir. Aynı zamanda, düşük kurumlar vergisi

oranları, yabancı yatırımcıları çekmek ve uluslararası rekabet avantajı sağlamak açısından da etkili bir stratejidir (Tekin, 2006: 301–316). İşletmelerin vergi yükünü azaltarak daha rekabetçi hale gelmelerine olanak tanır. Bölgesel teşviklere uygulanacak oranlar Tablo 2 ve Tablo 3’te belirtilmiştir.

Tablo 2. Vergi İndirimi Uygulaması (1.1.2014 tarihinden itibaren)

Bölgesel Uygulamalar		
Bölge	YKO (%)	Vergi İndirimi (%)
1	15	50
2	20	55
3	25	60
4	30	70
5	40	80
6	50	90

Kaynak: “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar”, 19 Haziran 2012 tarih ve 28328 sayılı R.G.

Ancak, bu karar bağlamında ilk aşamada, 31 Aralık 2013 tarihine kadar yatırımlara başlanması halinde Tablo 2’te belirtilen oranların kullanılacağı öngörülmüş olsa da daha sonrasında süre kısıtlaması ortadan kaldırılmış ve Tablo 3’deki oranlar tüm yatırımlar için geçerli hale getirilmiştir. BÖY’lere (Bölgesel Öncelikli Yatırım) ilişkin hükümler tamamen kaldırılmış ve bunun yerine Hamle Programı çerçevesinde yeni oranlar belirlenmiştir. Bu oranlar, Teknoloji Odaklı Sanayi Hamlesi adı altında yürütülen çalışmalar dahilinde yer almaktadır.

Tablo 3. Vergi İndirimi Uygulaması (31.12.2013 tarihine kadar)

Bölge	Bölgesel Uygulamalar		BÖY’ler	
	YKÖ (%)	Vergi İndirimi (%)	YKÖ (%)	Vergi İndirimi (%)
1	15	50	25	50
2	20	55	30	55
3	25	60	35	60
4	30	70	40	70
5	40	80	50	80
6	50	90	60	90

Kaynak: “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar”, 19 Haziran 2012 tarih ve 28328 sayılı R.G.

8 Şubat 2019 tarihli Resmî Gazete ‘de yayımlanan 7164 sayılı "Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile 2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları

Hakkında Karar'da önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler yatırımcılar için oldukça önemli avantajlar sağlamıştır. Söz konusu değişiklikler aşığıda özetlenmiştir:

Süre Uzatma: 31 Aralık 2018 tarihi 31 Aralık 2019 olarak güncellenmiştir. Yatırımcılar bu tarihin 2020 yılını da kapsayacak şekilde güncellenmesini beklemektedir.

YKO Desteği: Sınai yatırımlar için %15 ek Yatırım teşvik belgesi (YKO) desteği getirilmiştir.

Vergi Avantajları:

Sınai yatırımlar için %100 kurumlar vergisi/gelir vergisi indirimi sağlanmaktadır.

Yatırımla elde edilen gelirlerle sınırlanmaksızın, diğer kazançlardan sağlanan hasıllara da vergi indirimi uygulanmaktadır.

KDV İadesi: Sınai yatırımlar için yapılan inşaat giderlerinde yüklenilen KDV'nin devir çıkması halinde iade ve/veya mahsup imkânı sunulmuştur. Bu değişiklikler 2019 yılındaki harcamalar için de geçerlidir ve 2019 yılının başından itibaren uygulanmaya başlanmıştır.

5.1.2. Vergi Tatili

Vergi tatili, gelişmekte olan ülkelerde ve geçiş ekonomilerinde yaygın olarak kullanılan bir yatırım teşvik aracıdır. Vergi tatili, belirli bir süre boyunca yeni yatırımlar veya belirli faaliyetler için vergi muafiyeti veya vergi indirimi sağlayan bir teşvik mekanizmasıdır. Türkiye'de, bu uygulama genellikle stratejik sektörlerde veya ekonomik açıdan geri kalmış bölgelerdeki yatırımları teşvik etmek amacıyla kullanılır. Vergi tatili, yatırımcıların maliyetlerini düşürerek yatırımların hızlanmasını ve ekonomik büyümeyi desteklemeyi hedefler (Topal, 2016: 46). Bu uygulama, belirli bir süre boyunca vergi yükünü ortadan kaldırarak yatırımcıların daha rekabetçi hale gelmesine yardımcı olur. Yatırımcılar, ilk yatırım aşamasında önemli bir mali yükten kurtulmuş olurlar. Vergi tatili, belirli bir süreyle (örneğin 5 yıl, 10 yıl) sınırlıdır. Bu süre dolduktan sonra işletmeler normal vergi yükümlülüklerine tabi olur. Ayrıca Teşvikin amacı, yeni yatırımları teşvik etmek ve yatırımcıların ilgisini çekmektir. Vergi muafiyeti yatırımcılar için önemli bir teşvik oluşturarak yeni yatırımların artmasını sağlayabilir (Tekin, 2006: 301–316). Ayrıca yatırımların artmasıyla birlikte yeni iş imkanları oluşur ve ekonomik kalkınma hızlanır. Ancak Vergi tatilinin birtakım dezavantajları da söz konusudur. Vergi muafiyeti nedeniyle devlet vergi gelirlerinde bir miktar azalma yaşayabilir. Ayrıca vergi tatilinden

yararlanan işletmeler ile yararlanamayan işletmeler arasında eşitsizlik oluşabilir. Ek olarak vergi tatiline aşırı bağımlılık, yatırımcıların yatırım kararlarını vergi avantajlarına göre almasına neden olabilir. Sonuç olarak Vergi tatili, gelişmekte olan ülkeler ve geçiş ekonomileri için önemli bir yatırım teşvik aracıdır. Doğru şekilde uygulandığında yatırımları artırarak ekonomik kalkınmaya katkıda bulunabilir. Ancak, bu teşvikin dezavantajlarının da göz önünde bulundurulması ve şeffaf bir şekilde uygulanması önemlidir (Tekin, 2006: 301–316).

5.1.3. Zarar Mahsubu

Zarar mahsubu genellikle vergi kanunları veya mali teşvik düzenlemeleri tarafından belirlenen belirli kurallara tabidir. İşletmeler genellikle vergi beyannamelerinde, önceki dönemlerde oluşan zararlarını gelecek dönemlerdeki karlardan mahsup etme hakkına sahiptirler. Bu uygulama, işletmelerin mali zorluklarla karşılaştığı durumlarda vergi ödemelerini erteleyerek likidite sorunlarını hafifletmelerine ve işlerini sürdürmelerini sağlayacaktır (Altay ve Karabulut, 2017:189-202).

5.1.4. Hızlandırılmış Amortisman

Hızlandırılmış amortisman, bir varlığın maliyetinin normal amortisman süresinden daha hızlı bir şekilde düşürülmesini sağlayan bir finansal muhasebe ve vergi stratejisidir. Amortisman, bir varlığın maliyetinin zaman içinde yayılması ve varlığın kullanım süresi boyunca değer kaybetmesini yansıtan bir muhasebe yöntemidir. Genellikle, işletmeler varlıklarını belirli bir süre boyunca amortisman ayrılır. Bu süre sonunda varlığa ayrılan amortismanın tamamı tüketilmiş olur, yani maliyeti sıfıra düşer. Hızlandırılmış amortisman, varlığın maliyetini normalden daha hızlı bir şekilde düşürerek işletmelere vergi avantajları sağlar.

5.1.5. Vergi Kredisi

Mali teşvikler arasında yer alan vergi kredileri, işletmelerin belirli koşulları karşılaması durumunda vergi yükümlülüklerinden indirim elde etmelerini sağlayan finansal teşviklerdir. Vergi kredileri, işletmelerin vergi beyannamelerinde kullanılmak üzere belirli harcamaları veya faaliyetleri desteklemek amacıyla sağlanabilir. Vergi kredileri yatırımların neticesinde doğan vergi matrahından değil vergi borcundan düşmektedir. Faydalanmak için gereken şartlar ise teşvik aracı olarak etkili olarak kullanılmaktadır. Bunlar yerli makine kullanımı, ihracat gibi katma değer in yalnızca ülkede kalacağı şartlardır.

5.1.6. Vergi Ertelemesi

Mali teşviklerden vergi ertelenmesi; vergi borcunun ertelenmesi değil, vergiyi doğuran olay meydana gelmeden vergi borcunun ortaya çıkmasını önler. Yabancı sermayeyi ülkeye çekme konusunda gelişmekte olan ülkelerin sık başvurduğu stratejilerdendir.

5.1.7. Sübvansiyonlar

Yatırım sübvansiyonları, kalkınma politikalarında yaygın olarak kullanılan bir araçtır. Özellikle geri kalmış bölgeleri desteklemek ve ekonomik büyümeyi teşvik etmek için önemli bir rol oynayabilirler. Ancak yatırım sübvansiyonlarının bazı önemli dezavantajları da bulunmaktadır. Yatırım sübvansiyonları, belirli sektörler veya bölgelere yönelik olarak tasarlanabilir. Bu sayede, teşviklerin en çok ihtiyaç duyulan alanlara ulaşması sağlanabilir. Yatırım sübvansiyonları genellikle doğrudan yatırımcılara verilir. Bu sayede, teşviklerin maliyetleri net ve şeffaftır. Yatırım sübvansiyonları, hükümet bütçeleri için önemli bir mali yük oluşturabilir. Özellikle sübvansiyonların hedeflemede başarısız olması halinde, bütçeden önemli kaynaklar boşa harcanabilir (Akar ve Giray, 2021:65-97). Yatırım sübvansiyonları, her zaman en verimli yatırımlara yönlendirilebilir. Bazı yatırımcılar, sübvansiyonlar olmasaydı yapmayacakları yatırımları teşvikten yararlanabilmek için yapmaktadırlar. Bu durum kaynakların israfına yol açabilir. Yatırım sübvansiyonları, piyasa mekanizmalarına bir müdahaleyi temsil eder. Uzun vadede ekonomik verimliliği olumsuz etkileyebilir. Yatırım sübvansiyonları, kalkınma politikalarında kullanışlı bir araç olabilir. Ancak, bu araçların uygulamada bazı önemli dezavantajları da bulunmaktadır. Yatırım sübvansiyonlarının kullanımı, bu dezavantajların dikkatlice değerlendirilmesi ve önlemler alınması kaydıyla yapılmalıdır.

5.1.8. Katma Değer Vergisi ve Mali Teşvikler

Birçok ülke, ekonomik büyümeyi desteklemek, belirli sektörleri teşvik etmek ve yatırım çekmek amacıyla çeşitli mali teşvik araçları kullanmaktadır. Bu teşviklerden biri de KDV mali teşvikleridir. KDV mali teşvikleri, belirli sektörlerdeki faaliyetleri desteklemek, yeni yatırımları teşvik etmek veya özel bir bölgedeki ekonomik kalkınmayı hızlandırmak gibi hedeflere yönelik olarak uygulanabilir. Bu teşvikler genellikle KDV oranlarının düşürülmesi veya belirli mal ve hizmetlerde tamamen muafiyet sağlanması şeklindedir.

5.2. MUAFİYET VE İSTİSNALAR

Vergi muafiyetleri ve istisnaları, vergi sistemlerinde mali teşvikler olarak önemli bir rol oynar. Muafiyet, bir kişinin vergi ödeme yükümlülüğünden kanunen muaf tutulmasıdır. İstisna ise vergiye tabi bir olayın ya da faaliyetin kanunlar çerçevesinde vergiden hariç tutulmasını ifade eder. Bu araçlar, ülkeler tarafından stratejik sektörleri korumak amacıyla kullanılır, böylece ekonomik ve sosyal hedeflere ulaşmak için güçlü bir araç olarak işlev görür (Giray, 2016: 80-81). Örneğin, Ar-Ge faaliyetlerinde bulunan şirketler, bu alandaki yatırımlarını desteklemek amacıyla belirli bir süre için vergi muafiyetinden faydalanabilirler. Öte yandan, vergi istisnası, genel vergilendirme kurallarından belirli bir sektörü, faaliyeti veya gelir türünü dışlamayı içerir. Bu, belirli bir sektöre veya faaliyete özel bir yaklaşım benimsemeyi amaçlar. Örneğin, Türkiye'de mevcut teşvik uygulamaları kapsamında, çeşitli vergi muafiyetleri ve istisnaları bulunmaktadır. Örneğin, AR-GE ve Yenilik Faaliyetlerine yönelik teşviklerde, AR-GE merkezi olarak kabul edilen işletmelerde çalışan personelin ücretleri üzerinden gelir vergisi stopajı istisnası uygulanır. Ayrıca, Yatırım Teşvik Belgesi kapsamında yapılan yeni makine ve ekipman alımları için Katma Değer Vergisi (KDV) istisnası sağlanır. Bu uygulamalar, teknolojik gelişmeyi desteklemek ve yatırımları artırmak amacıyla kullanılır (URL 1).

5.2.1. Vergi İadesi

Mali teşvikler arasında yer alan vergi iadesi, işletmelerin belirli harcamalardan kaynaklanan vergi yüklerini geri alabilmelerini sağlayan bir mekanizmadır. Vergi iadesi, işletmelerin belirli koşulları yerine getirmeleri ve belirli harcamalara yönelik olarak vergi beyannamesinde hak ettikleri iade miktarını alabilmelerini sağlar. Bu teşvik, genellikle AR-GE harcamaları ve ihracatı pozitif yönlü arttırmaya yönelik olarak kullanılmaktadır. İşletmeler, gerçekleştirdikleri belirli faaliyetler veya yatırımlar sonucunda ödedikleri vergilerin bir kısmını iade alarak maliyetlerini azaltabilirler. Bu durum hem işletmelerin rekabet avantajını artırırken hem de belirli sektörlerdeki gelişmeyi desteklemeye yönelik teşvikleri içerir. Vergi iadesi, işletmelerin daha fazla yatırım yapmalarını teşvik ederek ekonomik büyümeye ve inovasyona katkı sağlar

5.3. YATIRIMLARI ARTTIRICI MALİ TEŞVİKLERE KONU OLAN SEKTÖRLER

Yatırımları arttırıcı mali teşvikler; sektörel olarak ayrılmaktadır. Sektörler

arasında birbirlerine göre daha fazla gelişmesi hedeflenenler mevcuttur ve bir ekonomik politika aracı olarak kullanılmaktadır. Bir başka deyişle sektörü büyütmek ve olumlu bir katkıda bulunmak amacıyla yoğunlaşılacak sektörler mevcuttur. Türkiye mali teşvik sistemi içerisinde olan ve kamusal desteklerden faydalanan sektörler şu şekilde sıralanmaktadır; tarım, enerji, hizmet, imalat ve madencilik sektörleridir.

5.3.1. Enerji Sektörü

Bir ülkenin sahip olduğu enerji kaynakları ve tüketim miktarı, küresel rekabetteki başarısını ve gelişmişlik düzeyini önemli ölçüde etkileyen faktörler arasındadır. Bu bağlamda, enerji tüketimi ve gelişmişlik düzeyi arasındaki ilişkiye bakılacak olursa, enerji gelişmiş ülkeler için var olan refah seviyesini korumak ve ekonomik büyümeyi sürdürmek için kritik önem taşır (Yaşar ve Sugözü, 2019: 54-64). Sanayileşme, ısınma, aydınlatma, ulaşım ve diğer birçok alanda yüksek enerji tüketimi ihtiyacı doğmaktadır. Yüksek enerji tüketimi, genellikle yüksek Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) ile paralellik gösterir. Gelişmekte olan ülkelerde ise enerji, refah seviyesini ve yaşam standartlarını yükseltmenin bir aracı olarak görülür. Güneş, rüzgar, hidroelektrik, jeotermal ve biyokütle gibi kaynaklar yenilenebilir kaynaklar olarak sınıflandırılır ve çevre dostudur. Bu kaynaklar sürdürülebilirdir ve azalır riskleri taşımaz. Kömür, petrol ve doğalgaz gibi fosil yakıtlar ve nükleer enerji yenilenemez kaynaklar olarak adlandırılır. Bu kaynaklar sınırlıdır ve çevreye zarar verebilir. Sanayi devrimi ile birlikte enerji kullanım miktarında hızlı bir artış gözlemlenmiştir. Bu artış, büyük ölçüde sanayileşmenin ve makinelerin kullanılmaya başlamasının bir sonucudur. Enerji tüketimindeki artış, bir ülkenin sanayileşme düzeyinin ve kalkınmışlığının bir göstergesi olarak kabul edilir (İsmiç, 2015:259-274). Türkiye'de son yıllarda enerji üretim miktarı, tüketim miktarını karşılayamamaktadır. Bu durum, enerji ithalatına olan bağımlılığımızı artırmakta ve enerji güvenliğimizi riske atmaktadır. Enerji üretimindeki dalgalanmalar ve yetersizlikler, ekonomik kalkınmamızı da olumsuz etkileyebilir. Enerji, modern toplumlar için hayati önem taşımaktadır. Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ve refah seviyeleri, sahip oldukları enerji kaynakları ve bu kaynakları ne kadar verimli kullandıkları ile yakından ilişkilidir. Sürdürülebilir kalkınma için yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmek ve enerji verimliliğini artırmak kritik önem taşımaktadır (Yakıncı ve Kök, 2017). Tablo 4'de 2020-2024 Enerji sektörü yatırım teşvik belgesi yatırım değişimi gözlemlenmektedir.

Tablo 4. Türkiye’de 2020-2024 Enerji Sektörü Yatırım Teşvik Belgesi Ve Yatırım Değişimi

Dönem	Enerji		
	Belge Adedi	Sabit Yatırım	İstihdam
		(Milyon TL)	(Kişi)
2020/ Haziran	43	15.831	194
2021/ Haziran	90	12.572	481
2022/ Haziran	264	11.481	366
2023/ Haziran	312	31.173	751
2024/ Haziran	140	6.006	164

Kaynak: <https://www.sanayi.gov.tr/plan-program-raporlar-ve-yayinlar/yatirim-ve-tesvik-yayinlari/cr1103011916>

2020-2024 yılları arasında enerji sektöründeki yatırımlar ve istihdam oranlarında belirgin dalgalanmalar yaşanmıştır. İlk yıllarda yatırımlar artış gösterirken, özellikle 2023'te en yüksek seviyeye ulaşılmıştır. Ancak, 2024 yılına gelindiğinde hem yatırımlar hem de istihdamda belirgin bir azalma gözlenmiştir. Bu durum, sektörün belirli dönemlerde yoğunlaşan yatırım faaliyetlerine karşın, daha sonraki yıllarda bir durgunluk yaşadığını işaret etmektedir.

5.3.2. Sanayi Sektörü

Sanayi, hammaddelerin ve yarı mamullerin belli süreçlerden geçirilerek nihai ürünlere dönüştürülmesini ifade eder. Ekonomik gelişmişlik düzeylerini etkileyen bu sektör, istihdam ve katma değer yaratır, bu da üretkenliği artırarak ülkelerin küresel arenada rekabet gücünü ve refah seviyelerini olumlu yönde etkiler. Sanayi, 18. yüzyılda İngiltere’de başlayıp Batı Avrupa ülkeleri ve ABD’de hızla gelişmiştir. El emeği üretim tarzı, makinelerin seri üretime geçmesiyle birlikte sanayi sektörü günümüzde ülkelerin ekonomisinde belirleyici bir rol oynamaktadır (Koç vd, 2018:17-34). Sanayi, ülkelerin gelişiminde kritik bir adımdır; çünkü gelişmiş ülkeler, büyük ölçüde sanayileşme sayesinde zenginleşmişlerdir. Sanayi sektörü, sadece ekonomik kalkınmanın değil, aynı zamanda ülkelerin gelişimine de büyük katkı sağlamaktadır. Sanayisi gelişmiş bir ülke, daha fazla üretim, önemli istihdam artışı ve yüksek refah seviyesi gibi avantajlara sahip olma eğilimindedir. Ülkelerin sanayideki ilerlemesi, kalkınma iktisadının ana odak noktalarından biridir. Sanayideki gelişmeler, bir ülkenin ekonomisinin gelişiminde kritik bir role sahiptir. İmalat sanayindeki verimlilik düzeyi, tarım ve hizmet sektörlerine kıyasla yüksek olduğundan, sanayiye olan talebi artırır ve istihdamı destekler. Sanayi sektörü sadece üretkenlik ve istihdam yaratmakla kalmaz, aynı zamanda yeni

teknolojilerin benimsenmesini teşvik eder (Koç vd, 2018:17-34). Bu yeni teknolojiler, sanayiye ve diğer sektörlerle olumlu katkılarda bulunur. Sonuç olarak, sanayi sektörü, ülke ekonomileri için hayati öneme sahip olan üretkenlik, istihdam ve diğer sektörlerle sağladığı olumlu etkilerle dikkat çeker.

5.3.3. Hizmet Sektörü

Klasik iktisadi düşünce, Adam Smith'in önderliğinde, ekonomide faaliyet gösteren sektörleri tarım, sanayi ve hizmetler olarak üçe ayırmıştır. Hizmetler sektörü, eskiden sadece tarım ve sanayi ürünlerinin pazarlanmasında rol alırken, ekonomik katma değer sağlamayan bir sektör olarak görülmekteydi. Ancak, hizmet sektörü 1970'lerden itibaren hızla gelişmiş, kendi özgün ekonomisini yaratmış ve ekonomik önemi artmıştır. Bu gelişme, hizmetler sektörünün ekonomilerin itici gücü haline gelmesine ve milli gelir içindeki payının sürekli artmasına yol açmıştır. Tarihsel süreç boyunca, ekonomik kalkınmanın sağlanması ve büyümenin gerçekleşmesi için hizmet sektörünün diğer sektörlerle etkileşimi büyük bir öneme sahiptir (Özsağır ve Akın, 2012:311-331). 1940'larda ekonomistler Colin Clark, Allan Fisher ve Jean Fourastie, ulusal gelirleri üç ana kategoriye ayırarak analiz ettiler: birincil faaliyetler (tarım), ikincil faaliyetler (sanayi) ve üçüncül faaliyetler (hizmet sektörü). Bu dönem, hizmet sektörünün ekonomik üretkenlikteki rolünün ve genel ekonomi içindeki öneminin farkına varılması açısından kritik bir dönemi temsil eder (Melvin, 1995). Hizmet sektörü bir ülkenin gelişmişlik düzeyinin belirlenmesinde kritik bir gösterge olarak kabul edilebilir. Az gelişmiş ülkeler genellikle birincil sektöre, gelişmekte olan ülkeler ikincil sektöre ve gelişmiş ülkeler ise üçüncül sektör olan hizmet sektörüne odaklanmaktadır. Bu nedenle, hizmet sektörü ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği ve ülkelerin kalkınma sürecindeki ilerlemesi için hayati bir rol oynamaktadır. Hizmet sektörü, geniş bir yelpazede farklı alt sektörleri içerdiği için oldukça geniş bir alana yayılmaktadır (Özsağır ve Akın, 2012:311-331). Bu sektörde yaşanacak herhangi bir ilerleme veya üretkenlik artışı, diğer sektörlerde de verimliliği artıracak olumlu bir etki yaratacaktır. Dolayısıyla, hizmet sektöründeki gelişmeler sadece bu sektörü değil, aynı zamanda ekonominin tamamını etkileyerek milli gelirin artmasına katkı sağlayacaktır. Hizmet sektörünün bu özellikleri, kamu kesimini, sektörü destekleyici politikalara yönlendirmekte ve çeşitli mali araçlarla sektöre destek sağlamaktadır.

5.3.4. Tarım Sektörü

Ekonomi literatüründe "ilk liberaller" olarak bilinen fizyokratlar, tarıma büyük bir önem vermiş ve ekonomik yaşamın merkezine tarım sektörünü yerleştirmişlerdir. Onlara göre, katma değer yaratma bakımından tarım, sadece bitkisel veya hayvansal ürünlerin yetiştirilmesiyle sınırlı kalmamış; aynı zamanda bu ürünlerin işlenerek nihai tüketiciye sunulması sürecini de kapsamıştır. Bu nedenle, fizyokratlar için tarım, ekonomik faaliyetin geniş bir yelpazesini kapsayan hayati bir sektördür. Tarım sektörü, insanoğlunun temel beslenme gereksinimlerini karşılamak için var olan bir faaliyet olarak tarih boyunca varlığını sürdürmüştür. İnsanlık tarihinin başlangıcından itibaren kabilesel yaşamda beslenme faaliyeti olarak başlayan tarım, zamanla "homo economicus" kavramının ortaya çıkmasıyla birlikte ekonomik bir boyut kazanmıştır. Bu şekilde, tarım yalnızca beslenme sağlayan bir faaliyet olmaktan çıkarak ekonomik anlamda da önemli hale gelmiştir. Günümüzde tarım sektörü, sadece gıda tedariki ve beslenme ihtiyacını karşılamakla kalmayıp aynı zamanda ülkelerin ekonomik dengesini sağlamada kilit bir rol oynamaktadır. Bu sektör, diğer sektörlerle, özellikle sanayi sektörüyle yakından ilişkilidir; çünkü sanayi sektörü için gerekli olan birçok hammadde, tarımsal faaliyetlerden elde edilmektedir. Tarım sektörü, günümüzde gıda tedariki yanında diğer sektörlerle hammadde sağlama ve ekonomik kalkınmaya finansal destek sağlama gibi önemli işlevleri üstlenmektedir.

5.3.5. Madencilik Sektörü

Doğal kaynakların çıkarılması ve işlenmesi süreçlerini kapsayan madencilik sektörü, bir ülkenin ekonomik ve endüstriyel gelişimi için temel bir rol oynar. Bu sektör, kömür, metal cevherleri, petrol ve doğal gaz gibi kaynakların elde edilmesiyle enerji ve endüstriyel ürünlerin üretimine katkı sağlar. Ayrıca, madencilik faaliyetleri, istihdam yaratma ve yerel ekonomileri canlandırma gibi sosyal ve ekonomik etkileriyle önemlidir. Ancak, doğru yönetilmediğinde çevresel etkilere de neden olabilir ve yerel toplulukların yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyebilir. Bu nedenle, madencilik sektörünün sürdürülebilir ve dengeli bir şekilde yönetilmesi, doğal kaynakların etkin ve verimli bir şekilde kullanılmasını sağlayarak hem ekonomik büyümeye hem de çevresel korumaya katkıda bulunur. Madencilik sektörü, ekonomiye ve sosyal hayata birçok katkı sağlamasına rağmen, bazı önemli olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir. Bu olumsuzluklar, sektörün yatırımcılar için cazibesini azaltmakta ve sürdürülebilirlik açısından endişelere yol açmaktadır. Madencilik faaliyetleri, jeolojik araştırmalardan

maden çıkarma ve işleme aşamalarına kadar yüksek sermaye yatırımı gerektirir. Yatırımların geri dönüş süresi uzundur ve risk oldukça fazladır. Maden yataklarının keşfedilmesi ve işletilmesi her zaman garanti olmayabilir, bu da yatırımların boşa gitme riskini beraberinde getirir (Demirbugan, 2014:287-300). Jeolojik riskler, değişen piyasa koşulları, çevresel düzenlemeler ve siyasi istikrarsızlık gibi faktörler de yatırımcıları caydıran unsurlar arasındadır. Madencilik sektörü, coğrafi sınırlara tabidir ve maden yataklarının bulunduğu bölgelere yoğunlaşmaktadır. Bu durum, coğrafi çeşitliliği azaltmakta ve bölgesel dengesizliklere yol açabilmektedir. Madencilik faaliyetleri, kıt doğal kaynakların kullanımı anlamına gelmektedir. Bu kaynakların yenilenmesi uzun zaman alır ve aşırı sömürü sürdürülebilirlik açısından tehdit oluşturmaktadır (Demirbugan, 2014:287-300). Madencilik faaliyetleri, arazi tahribatı, hava ve su kirliliği, atık yönetimi sorunları ve biyolojik çeşitliliğin azalması gibi önemli çevresel sorunlara yol açabilir. Bu sorunlar, bölgedeki insan sağlığını ve ekosistemleri olumsuz etkileyebilir ve uzun vadede geri dönüşü mümkün olmayan zararlara neden olabilir. Madencilik faaliyetleri, yerel halkın yaşam alanlarını ve geleneksel geçim kaynaklarını tehdit edebilir. Göç, işsizlik, sosyal huzursuzluk ve insan hakları ihlalleri gibi sosyal sorunlara yol açabilir. Madencilik şirketleri ile yerel halk arasında gelir dağılımı eşitsizlikleri ve adil olmayan sözleşmeler gibi problemler de sıklıkla yaşanmaktadır. Madencilik sektörü, ekonomiye ve sosyal hayata önemli katkılar sunsa da göz ardı edilemeyecek olumsuzluklar da barındırmaktadır. Bu olumsuzlukların azaltılması ve sürdürülebilir bir madencilik anlayışının geliştirilmesi, sektörün uzun vadeli başarısı ve toplum refahı için kritik önem taşımaktadır (He vd, 2021:1-21). Madencilik sektörü, bir ülkenin ekonomik büyümesinde ve kalkınmasında stratejik bir rol oynamaktadır. Özellikle, enerji ihtiyacının artmasıyla birlikte, maden kaynaklarının etkin bir şekilde kullanılması, üretim kapasitesinin artırılması ve ekonomik büyümenin desteklenmesi için hayati önem taşımaktadır. Ancak, sektörün karşılaştığı finansman zorlukları ve teknolojik gereksinimler, devletlerin mali politikaları ve teşvik önlemleri ile ele alınmalıdır (Herrington, 2021:456-458). Bu şekilde, madencilik sektörüne yapılan yatırımların sürdürülebilirliği sağlanarak, ekonomik büyüme ve kalkınma hedefleri desteklenebilir.

6. İKTİSADİ EKOLLERİN TEŞVİK POLİTİKALARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Teşvik politikaları devletin ekonomiye müdahalesinin önemli araçlarından biri olup, devletin ekonomideki üstlendiği paya ve görevlere bağlı olarak değişiklik gösterir. Bu bağlamda uygulanan teşvik politikaları hakkında bazı görüşler aşağıda özetlenmiştir.

6.1. MERKANTİLİZM

Merkantilizm, 16. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar etkili olan bir ekonomik doktrindir. Merkantilistler, bir ülkenin zenginliğini, sahip olduğu değerli madenlerle ilişkilendirirlerdi. Dolayısıyla, devlet, ekonomide aktif bir rol oynar ve değerli madenlerin girişini artırmaya ve çıkışını engellemeye yönelik politikalar izlerdi. Değerli madenlerin girişini artırmak için, ülkenin dış ticaret politikaları özellikle önemlidir. Bunun için, ihracat teşvik edilirken, ithalat kısıtlanır. Bu şekilde, ülkeye değerli madenlerin daha fazla girmesi ve çıkışının önlenmesi amaçlanır. Ancak, bu politikalar genellikle rekabetçiliği azaltabilir ve dış ticaret dengesizliklerine yol açabilir. Merkantilizme göre devlet değerli madenlerin ülkeye giriş ve çıkışını yasaklayarak, ticaret hacmini ülke lehine çevirerek, mal ihracatını artırarak ülkedeki değerli madenleri artırabilir. Geçmişte birçok devlet milli birliklerini oluşturarak, sömürge elde etmek ve yeni keşfedilen kıtaları bölüşmek için savunma harcamalarını artırmışlardır. Merkantilizmin hakim olduğu ülkeler kamu harcamaların dışında eğitim, sağlık, bayındırlık hizmetleri ve çeşitli teşvikler ile gelirlerini önemli ölçüde artırmıştır (Ay, 2018:37).

6.2. FİZYOKRASİ

18. yüzyılda ortaya çıkan Fizyokrasi anlayışı, ekonomide doğal düzen varlığını savunan ve devletin ekonomiye müdahalesine karşı olan bir düşünce haline gelmiştir. Fizyokratların temel ilkesi “bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler”dir. Tarafsızlıktan yana olan fizyokratların teşvikler hususunda net bir görüşü olmayıp, çalışma hürriyetinin devamlılığı için her türlü mali engellemelerin, yeni teşebbüslerin yayılmasını engelleyen kanunların ve malların serbest dolaşımına engel olan tüm sınırlayıcı unsurların, özellikle de gümrük vergilerinin kaldırılmasını savunurlar (Ay, 2018:37).

6.3. KLASİK İKTİSADİ DÜŞÜNCE

Adam Smith’in “Milletlerin Zenginliği” isimli kitabıyla başlayan 18. yy sonlarına doğru klasik iktisat görüşünün hâkim olduğu dönemlerde devletin ekonomiye müdahalesi “tarafsız devlet” anlayışını savunmuştur. Bu yönetim anlayışının bir ifadesi olarak, devlet piyasanın işleyişine karışmamalı, kamu harcamaları ve vergiler tarafsız olmalıdır. Devlet, ekonomik birimlerin tasarruf, tüketim ve yatırım gibi ekonomik kararlarını kamu harcamaları ve vergiler aracılığıyla etkilememeli ve ekonomiyi yönlendirmemelidir.

Dolayısıyla, teşvikler Klasik iktisadi öğretilerde desteklenen bir araç değildir (Smith, 2009: 3).

6.4. KEYNESYEN İKTİSAT

Dünya ekonomilerinde 1929 yılında görülen depresyon devletin ekonomideki rolünün yeniden tartışılmasına neden oldu. Bu dönemde özellikle tarafsız devletin ekonomiye müdahalesinin sınırlı olması gerektiği görüşü tartışılmaya başlanmıştır. John M. Keynes 1936 yılında kaleme aldığı "İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi" adlı kitabında iktisadi görüşlerini dile getirmiştir. Bu kitapla birlikte, özellikle maliye politikası araçlarının aktif kullanımı önem kazanmıştır. Keynes'e göre devlet makro ekonomik amaçları için vergi ve kamu harcamaları gibi mali araçlarını etkin bir şekilde kullanmalıdır. "Talep Yönlü İktisat" da denilen Keynesyen iktisat anlayışına göre devlet mali politika araçlarını kullanarak ortaya çıkan talebi baskılamak suretiyle ekonomiyi regüle edebilir. Bunun için dolaylı teşvikler sağlama, kamu harcamaları ile talebi artırma, faiz oranlarında değişiklik yaparak özel sektör yatırımlarını destekleme, uygun koşullarda kamu kredileri verme ve kamu yatırımlarında bulunma vb. araçlarla ekonomiye müdahale eder (Şaylan, 2003). Bu anlayışla birlikte, vergi devlete gelir sağlama ve kamu harcamaları kullanılmaya başlanmış, ekonomik ve sosyal amaçları gerçekleştirmek için kullanılır olmuştur. Ayrıca tasarruf ve yatırımların teşvik edilmesi, lüks tüketimin azaltılması, ihracatın teşviki, gelir dağılımındaki adaletsizliklerin azaltılması gibi sosyoekonomik hedefler ön plana çıkmıştır (Ay, 2018:37). 1929 yılındaki ekonomik sıkıntıdan çıkışta teşvik edici vergi politikalarının etkisi büyük olmuştur. Söz konusu politikalar, "bir kazanç veya iradın vergiden müstesna tutulması ya da verginin bazı yöntemlerle ertelenmesi" olarak tanımlanabilir (Bildirici, 1989). Keynes'e göre, vergi teşvikleri büyük önem taşır ve devletin ekonomik durgunlukla mücadelede bu teşvikleri etkin bir şekilde kullanması gerekir. Bununla bağlamda vergi muafiyeti ve indirimler gibi mali araçlar ekonominin canlandırılmasına katkı sunabilir. Bu tür mali araçlar sayesinde iş imkanlarını genişler ve ekonomide bir canlanma ve toparlanma söz konusu olur.

6.5. ARZ YÖNLÜ İKTİSAT

1980'li yıllarda dünya genelinde yaygın olarak benimsenen "Arz Yönlü İktisat" kavramı, ekonomik sorunların temel nedeninin arz yetersizliği olduğunu kabul etmektedir. Bu yaklaşıma göre, özel sektör tarafından üretimin artırılması ve piyasa ekonomisinin güçlendirilmesi üç ana politikaya bağlanmıştır: Vergi indirimleri,

serbestleşme politikaları ve özelleştirme uygulamaları. Vergi oranlarının düşürülmesinin, toplam piyasa üretimini artırarak uzun vadede devletin vergi gelirlerinde artışa yol açacağı düşünülmektedir. Bu nedenle, arz yönlü iktisat perspektifinde, özel sektörün üretiminin vergi avantajlarıyla desteklenmesi önerilmektedir. Bu fenomende fiyatların daha düşük bir hızla yükselmesi için para arzın sabit bir hızla artması, tasarruf ve yatırımın teşvik edilmesi büyük önem arz etmektedir. Kamu otoritesi tarafından sağlanan çeşitli vergi indirimleri marifetiyle tasarruf ve sermaye hacminin artırılması doğrudan reel üretimin artmasına neden olacaktır (Savaş, 1994). Arz Yönlü İktisatçılar, Jean B. Say'ın öne sürdüğü "Her arz kendi talebini yaratır" ilkesine dayanarak hareket ederler ve bu ilkeye bağlı kalırlar. Bu bağlamda, Arz Yönlü İktisatçılar, devletin tüketimi değil, üretimi desteklemesi gerektiğini savunurlar. Onlara göre, ekonomik büyümenin ve refahın temeli, üretimin artırılması ve piyasanın canlandırılmasıdır. Bu nedenle, devletin politikalarının odak noktası, üretimi teşvik etmek ve işletmelerin büyümesini sağlamak olmalıdır. Sonuç olarak, Arz Yönlü İktisatçılar, kamu otoritesinin ekonomik canlılığı artırmak için vergi indirimleri yoluyla serbestleşme politikaları ve özelleştirme gibi argümanlarını etkin bir şekilde kullanmasını tavsiye ederler (Savaş, 1994).

6.6. KAMU TERCİHİ İKTİSADI

Kamu tercihi iktisadı, politika biliminin ekonomik analizini yaparak piyasa sürecindeki aktörlerle siyasal süreçte yer alan aktörler arasındaki paralelliklere odaklanmıştır. Üretici ve tüketicilerle birlikte seçmenler, politikacılar, kamu bürokrasisi ve özel çıkar gruplarının davranışlarını incelemiştir, bu bağlamda siyasal süreci "bir politik piyasa" olarak nitelendirmiştir. Özel çıkar varsayımına dayalı analizlerde, siyasal süreçte yer alan bu aktörlerin davranışlarını birey temelli kurumlar olarak ele almıştır. Seçmenlerin devlet hizmetlerinden en çok fayda sağlama, politikacıların oy oranlarını artırma, bürokrasinin devlet bütçesinden daha fazla pay alma ve özel çıkar gruplarının kamu politikalarından rant elde etme amacı güttüğü öne sürülmüştür. Kamu Tercihi İktisatçıları, devletin ekonomiye aktif müdahalesine karşı "Sınırlı Devlet" anlayışını benimsemişlerdir (Savaş, 2000:255). Politik mübadele sürecinin bir sonucu olan rant kollama faaliyetleri, politikacılar ile özel çıkar grupları arasındaki bir ilişkinin ürünüdür. Özellikle mali politikalardan faydalanmayı amaçlayan özel çıkar grupları, siyasi etik dışı yöntemlere başvurarak (örneğin, rüşvet, seçim kampanyalarına maddi katkı sağlama gibi) bu hedefe ulaşmaya çalışabilirler. Bu gruplardan özellikle iyi örgütlenmiş, finansal kaynaklara sahip ve geniş üye tabanına sahip olanlar, bu hedeflere ulaşma olasılığı daha

yüksektir. Bu bağlamda, politikacılar, çıkar gruplarından sağlayacakları faydalar karşılığında, bu gruplara ayrıcalıklı politikalar uygulama eğiliminde olabilirler. Bu bağlamda, özel çıkar grupları, kamu politikalarından elde edecekleri ayrıcalıklar için belirli maliyetlere katlanmayı kabul etmektedirler. Bu çaba sırasında karşılaştıkları maliyetlere ise "rant kollama maliyeti" adı verilmektedir. Kamu tercihi iktisatçılarına göre, politikacılar ile özel çıkar grupları arasındaki bu karşılıklı etkileşimde teşvik politikaları özel bir yer tutar. Bu ilişki, kamu kaynaklarının verimsiz kullanımına ve dengesiz dağılımına neden olan "teşvik kollama" adı verilen bir rant türünü doğurabilir (Sağbaş vd, 2011: 388).

Merkantilizm, devletin aktif müdahalesiyle ihracatı teşvik ederken, Fizyokrasi ve Klasik iktisat, serbest piyasa düzenini savunarak teşviklere mesafeli durmuştur. Keynesyen iktisat, ekonomik durgunlukla mücadelede devletin maliye politikaları ve teşviklerle ekonomiye müdahalesini vurgulamış, Arz Yönlü İktisat ise üretim artışı için teşviklerin arz yönünde kullanılmasını önermiştir. Kamu Tercihi İktisadı ise teşviklerin verimsiz kullanımı ve rant kollama riskine dikkat çektiği söylenebilir. Özetle ülkeler, ekonomik büyümeyi teşvik etmek ve belirli sektörleri desteklemek amacıyla vergisel teşvikleri kullanır. Teşviklerin hangi yatırımlar veya faaliyetler için geçerli olacağı ve bu teşviklerin miktarı, uygulamanın temel belirleyicilerindendir. Teşvikler genellikle yeni yatırımları teşvik etmek, mevcut yatırımları genişletmek veya yenilemek amacıyla verilir. Yetersiz sermaye birikimi ve iş yapma imkanlarının kısıtlı olması da bu ülkelerde kamu mali politikalarında farklı eğilimlere yol açmaktadır (Karaca, 2014: 718). Kamu tarafından sunulan mali teşvikler ulusal firmaların üretim maliyetlerini düşürerek firmaların büyümesini ve yeni yatırımları teşvik eder. Bu da istihdamın artmasına ve işsizliğin azalmasına katkıda bulunur. Kamu, belirli sektörleri teşvik ederek sektörel kalkınmayı da hedefleyebilir. Ülkemizde yatırım teşvikleri, Yatırım Teşvik Sistemi ile düzenlenmektedir. Bu sistem, yatırımcıları belirli sektörlerde ve bölgelerde yatırım yapmaya teşvik etmek için çeşitli teşvikler sunmaktadır. Teşviklerden yararlanmak için yatırımcıların belirli şartları yerine getirmesi gerekmektedir. Yatırım teşvikleri, ekonomik kalkınma ve gelişmeyi teşvik etmek için önemli bir araçtır. Özellikle gelişmekte olan ülkeler için, sanayi sektörünün rekabet gücünü artırmak ve istihdam yaratmak için önemli bir rol oynayabilirler (Baştürk, 2012).

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE MERMER SEKTÖRÜ

Türkiye, zengin maden potansiyeliyle dikkat çeken bir ülkedir. Tarihsel olarak madencilik, ekonominin önemli bir parçası olmuştur ve günümüzde de stratejik bir sektör olarak önemini korumaktadır. Türkiye'nin jeolojik yapısı, çeşitli maden kaynaklarının keşfedilmesine olanak sağlamıştır. Ülkenin farklı bölgelerinde altın, bakır, demir, krom, kurşun, çinko gibi birçok maden çeşidi Madencilik sektörü Türkiye'nin ekonomisine önemli katkılar sağlamaktadır. Hem yerel hem de uluslararası şirketler, Türkiye'nin maden potansiyelinden yararlanmak için faaliyet göstermektedir. Bu faaliyetler, istihdam yaratma, teknoloji transferi ve ekonomik büyümeye katkı sağlama gibi pek çok fayda sağlamaktadır. Ancak, madencilik faaliyetleri çevresel ve sosyal etkileriyle de beraberinde riskleri barındırmaktadır. Çevresel koruma, toplumsal kabul, işçi sağlığı ve güvenliği gibi konuların önemi giderek artmaktadır. Bu nedenle, sürdürülebilir madencilik uygulamalarının geliştirilmesi ve uygulanması önem taşımaktadır. Türkiye'de madencilik sektörü hem ulusal hem de uluslararası düzeyde sürekli olarak gelişen bir alandır. Devletin sağladığı teşvikler ve yatırım olanaklarıyla birlikte, sektörün gelecekteki büyüme potansiyeli oldukça yüksektir. Bununla birlikte, çevresel ve sosyal sorumlulukları da göz önünde bulundurarak, madencilik faaliyetlerinin dengeli bir şekilde yürütülmesi ve toplumun refahına katkı sağlaması önemlidir. Madencilik genel anlam itibarıyla yer altında bulunan jeolojik ham madde gruplarının işlenerek ekonomik değer kazanması demektir. Maden faaliyetleri gruplandırmasında ülkemiz adına katma değer ve çevre açısından geri kazanımı pozitif olan mermer sektörü mali teşvikler açısından oldukça zengindir. Mermer, tarihi çok eski zamanlara dayanan doğal bir taştır. Antik çağlardan bu yana, insanlar bu zarif taşı mimari ve sanatsal eserlerde kullanmışlardır. Eski Mısır'da piramitlerin yapımında, Antik Yunan'da heykellerin ve tapınakların inşasında, Roma İmparatorluğu'nda saraylar ve anıtların yapımında mermer yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Mermer, güzellik, dayanıklılık ve prestijle ilişkilendirilmiştir. Zengin ve soylu bir malzeme olarak kabul edilmiş, genellikle zenginlik ve ihtişamın sembolü olmuştur. Günümüzde, mermer hala mimari, iç dekorasyon ve heykeltçilik gibi alanlarda popülerdir. Modern teknolojinin gelişmesiyle birlikte, mermer işleme teknikleri daha da gelişmiş ve daha çeşitli kullanım alanları ortaya çıkmıştır. Artık mermer, lüks ev dekorasyonundan ticari binalara kadar geniş bir yelpazede kullanılmaktadır. Her bir mermer bloğu veya plakası, binlerce yıl boyunca

doğanın dönüşümünün bir ürünü olarak kabul edilir. Bu nedenle, mermer hem estetik hem de tarihi bir değere sahiptir. Türkiye, mermerin tarihinde önemli bir yere sahiptir. Ülke, zengin doğal kaynaklarıyla tanınır ve dünya genelinde mermer üretiminde önemli bir oyuncudur. Türkiye'nin mermer endüstrisi, binlerce yıllık bir geçmişe dayanmaktadır ve ülkenin tarih ve kültüründe derin izler bırakmıştır. Antik çağlardan beri, Anadolu'nun çeşitli bölgeleri mermer üretimiyle ünlü olmuştur. Özellikle Ege Bölgesi, binlerce yıldır mermer çıkartımı ve işlenmesi konusunda önemli bir merkez olmuştur. Antik çağlardan beri, bölgedeki şehirler ve yapılar, çoğunlukla yerel olarak üretilen mermer kullanılarak inşa edilmiştir. Bu yapılar arasında Artemis Tapınağı, Afrodias Antik Kenti ve Bergama'daki Akropolis gibi önemli eserler bulunmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde de Türkiye'nin mermer endüstrisi gelişmeye devam etmiştir. Osmanlı, mermeri hem mimari yapılarında hem de çeşitli sanat eserlerinde geniş ölçüde kullanmışlardır. Özellikle İstanbul'da, Osmanlı dönemine ait birçok yapıda mermer kullanılmıştır. Günümüzde ise Türkiye'nin mermer sektörü, 650'yi aşan renk ve doku çeşitliliğiyle dünya çapında kendine özgü bir konumda yer almaktadır. Ülkemizin zengin doğal taş kaynakları arasında, farklı renk ve desenlerdeki mermer çeşitliliği bulunmaktadır. Bu çeşitlilik, Türkiye'yi uluslararası pazarda aranan niteliklere sahip doğal taşların bir merkezi haline getirmiştir. Kaynaklar, Anadolu'nun geniş alanlarından Trakya'ya kadar uzanır ve bölgesel dağılım Ege'de %32, Marmara'da %26, İç Anadolu'da %11 şeklinde gerçekleşirken, geri kalan Doğu ve Güneydoğu Anadolu, Karadeniz ve Akdeniz bölgesi toplamda %31'lik bir paya sahiptir (URL 2).

1. MERMERCİLİK SEKTÖRÜ VE GELİŞİMİ

Günümüzde, doğal taşların sağladığı estetik, dayanıklılık ve modernlik özellikleri, bu malzemelerin yaşam alanlarında ve yapılarda yoğun bir şekilde kullanılmasına yol açmıştır. Bu artan talep, doğal taş üretiminde de paralel bir yükselişe neden olmuştur. Türkiye, mermer üretiminde dünya çapında köklü bir geçmişe sahiptir. Marmara Adası'nda 4.000 yıl önce başlayan mermer çıkarma faaliyetleri, ülkenin bu alandaki derin tarihini yansıtmaktadır. Türkiye, 650'ye yakın renk ve çeşitte doğal taş rezervine sahip olup, bunların içinde 300 çeşit mermer, 200 çeşit traverten, kireçtaşı ve granit bulunmaktadır. Üretim kapasitesi ve değerine bakıldığında, Türkiye mermer ve doğal taş sektöründe dünyanın en büyük beş üreticisinden biridir. Bugün itibarıyla Türkiye, 179 ülkeye yıllık 2 milyar dolar değerinde mermer ve doğal taş ihraç etmektedir. Türkiye'nin doğal taş rezervleri, Alp sıradağlarının bir parçası olarak büyük bir zenginlik

sunmaktadır. Bu rezervlerin önemli bir bölümü Batı Anadolu ve Trakya'da yoğunlaşmıştır. Başlıca rezerv bölgeleri arasında Afyon, Balıkesir, Burdur, Bursa, Denizli, Tokat, Bilecik, Muğla, Eskişehir ve Çanakkale yer almaktadır. Son dönemlerde Diyarbakır da yapılan yatırımlarla önemli bir rezerv bölgesi haline gelmiştir. Uluslararası pazarda bilinen Türk doğal taş markaları arasında Süpren, Elazığ Vişne, Akşehir Siyah, Manyas Beyaz, Bilecik Bej, Kaplan Postu, Denizli Traverten, Ege Bordo, Milas Leylak, Gemlik Diyabaz, Afyon Şekeri ve Burdur Beji bulunmaktadır. Bu bölümde, madencilik sektöründe stratejik öneme sahip doğal taşların Türkiye ve dünyadaki üretim potansiyelini ve mevcut durumunu analiz ederek kapsamlı bir bakış açısı sunmayı hedeflemektedir (Ebren, 2016).

1.1. TÜRKİYE'DE MERMERCİLİK SEKTÖRÜNÜN DURUMU

Bu bölümde, Türkiye'deki mermercilik endüstrisinin gelişimi ele alınmaktadır. Konular arasında Türkiye'nin mermer yataklarının durumu, mermer madenleri ve işleme tesislerindeki üretim ve teknolojik yapı, sektördeki istihdama katkı, yabancı yatırımcıların sektöre ilgisi ve endüstrinin büyümesini engelleyen sorunlar ile bu sorunlara yönelik çözüm önerileri bulunmaktadır. Türkiye, zengin mermer yataklarına sahip olmasına rağmen, sermaye ve teknoloji eksiklikleri nedeniyle bu kaynaklar istenilen ekonomik katkıyı sağlayamamaktadır. Mermercilik endüstrisi, iş imkanlarının artırılması, ihracatın geliştirilmesi ve bölgeler arasındaki ekonomik dengesizliklerin giderilmesi açısından kritik bir role sahiptir. Türkiye'deki mermer endüstrisi, madencilik sektöründe önemli bir yer tutmaktadır. 1985 yılında mermerin Maden Kanunu'na dahil edilmesiyle, sektör hızlı bir büyüme sürecine girmiştir. Bu tarihten itibaren, mermer ocakçılığı ve işleme tesisleri faaliyetlerinde bulunan şirketlerin sayısında ciddi bir artış gözlenmiştir. Genellikle küçük ölçekli ve aile işletmeleri şeklinde faaliyet gösteren bu firmalar hem ocakçılık hem de işleme işlerini aynı anda yürütebilmektedir. Türkiye, dünya mermer rezervlerinin büyük bir kısmına sahiptir ve bu rezervler, işgücü, katma değer ve ihracat açısından büyük bir potansiyele sahiptir. 1980'li yıllardan itibaren sektörde önemli ilerlemeler kaydedilmiş olsa da Türkiye'nin dünya mermer ticaretindeki payı %2 seviyesindedir. Mermer sektörüne yapılan yatırımların, ülkenin genel ekonomisine katkısını artırması beklenmektedir. Ancak, mermer sektörü diğer yatırım alanlarına göre daha yüksek risk taşımaktadır. Bu risk, mermer ocaklarının doğal yapısından kaynaklanmaktadır. Türkiye, Avrupa ve ABD gibi gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında, mermer ocakları ve işleme tesislerindeki teknoloji düzeyinde geride kalmaktadır. Bu

durum, sektörün verimliliğini ve rekabet gücünü olumsuz yönde etkilemektedir. 2024 yılı itibarıyla Türkiye'nin mermer sektörü, ülke ekonomisine önemli katkılar sağlamaya devam etmektedir. Doğal taş ihracatı, Türkiye'nin genel ihracat gelirleri içinde önemli bir yer tutmakta olup, özellikle ABD ve Çin gibi büyük pazarlara yönelik ihracat, sektöre büyük bir ekonomik değer katmaktadır. 2023 yılında Türkiye'nin doğal taş ihracatı, bir önceki yıla göre değer bazında %7,6 düşüşle 6,3 milyon ton karşılığında 1,9 milyar USD olarak gerçekleşmiştir (İMİB, 2023). Sonuç olarak, mermer sektörü Türkiye'nin doğal kaynaklarını ekonomik değere dönüştürme konusunda kritik bir rol oynamaktadır ve bu alandaki gelişmeler, ülkenin ekonomik büyümesine pozitif yönde etki etmektedir.

1.2. TÜRKİYE'DE MERMER MEVZUATI

Türkiye'de mermer endüstrisi oldukça kritik bir sektördür ve bu sektörle ilgili mevzuat oldukça geniş kapsamlıdır. Türkiye'deki mermer sektörüne yönelik bazı önemli mevzuatlar:

Madencilik Düzenlemeleri: Mermer, madencilik operasyonları kapsamında çıkarılan bir mineraldir. Dolayısıyla, mermerin çıkarılması, işlenmesi ve izin süreçleri gibi konuları düzenleyen madencilik mevzuatı bulunmaktadır. Bu düzenlemeler arasında Maden Kanunu ve Maden İşletme Ruhsatları Yönetmeliği bulunmaktadır.

Çevre Yasaları: Mermer endüstrisi çevresel etkilere neden olduğu için çeşitli çevre mevzuatlarına tabidir. Çevresel etkilerin değerlendirilmesi, atık yönetimi ve diğer çevresel konuları düzenleyen yasalar arasında Çevre Kanunu ve Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Yönetmeliği yer almaktadır.

İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmelikleri: Madencilik sektöründe iş sağlığı ve güvenliği önemlidir ve bu sektörde çalışanların güvenliği için çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır. Bu düzenlemeler arasında İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ve ilgili yönetmelikler yer almaktadır.

Ticaret Kuralları: Mermer ticareti, Türk Ticaret Kanunu ve diğer ilgili ticaret düzenlemelerine tabidir. İhracat ve ithalat prosedürleri, gümrük düzenlemeleri gibi konular bu kapsamda yer alır.

Kalite Standartları ve Belgelendirme: Türkiye'de üretilen mermer ürünlerinin kalitesi belirli standartlara uygun olmalıdır. Bu standartlar genellikle Türk Standartları Enstitüsü (TSE) tarafından belirlenir ve belgelendirme süreçleri de mevzuat tarafından düzenlenmektedir.

1.3. TÜRKİYE'DE MERMER REZERVLERİ

Doğal taşlar, insanlık tarihinde binlerce yıldır yapı inşası ve süsleme alanlarında kullanılan temel malzemeler arasında yer alır. Estetik ve dayanıklılık gibi özellikleriyle dikkat çeken doğal taşlar, inşaat sektöründe kaplama, döşeme ve yapı malzemesi olarak yaygın bir şekilde tercih edilirken, aynı zamanda heykelticilik, mezar taşı yapımı, mıcır üretimi, porselen ve cam sanayi, optik eşya imalatı gibi farklı sektörlerde de geniş bir kullanım alanına sahiptir. Türkiye, dünyanın en zengin mermer rezervlerine sahip olan ülkeler arasında yer alır. Alp kuşağında konumlanan Türkiye'nin mermer rezervi, küresel ölçekteki toplam rezervin büyük bir kısmını oluşturur. Türk doğal taş sektörü, çeşitlilik, deneyim, bol miktarda ham madde kaynağı, deniz yoluyla kolay taşıma imkanı, dinamik iş yapısı, yenilikçi teknolojilerin kullanımı ve geniş renk skalası gibi faktörlerle dünya doğal taş piyasasında önde gelen bir konumda bulunmaktadır (Çetin, 2003:243-256). Ülkemizde, kristalin kalker (mermer), kalker, traverten, oniks, konglomera, breş ve granit gibi çeşitli doğal taşlar bulunmaktadır. Bu çeşitlilik genellikle Anadolu ve Trakya bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Ege Bölgesi, Marmara Bölgesi, İç Anadolu, Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Karadeniz ve Akdeniz Bölgeleri, Türkiye'nin doğal taş rezervlerinin geniş bir coğrafi alanına yayıldığı bölgelerdir. Türkiye, dünya pazarlarında beğeni kazanabilecek nitelikte çok çeşitli doğal taşlara sahiptir ve bu çeşitlilik genellikle Anadolu ve Trakya bölgelerinde yaygın bir şekilde bulunmaktadır (Çetin, 2003:243-256). Rezervlerin bölgesel dağılımı incelendiğinde, Ege Bölgesi'nin %32, Marmara Bölgesi'nin %26, İç Anadolu'nun %11, Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Karadeniz ve Akdeniz bölgelerinin ise %31 oranında bir dağılıma sahip olduğu görülmektedir (Çetin, 2003:243-256). Doğal taş sektörü, Türkiye genelinde yaklaşık 1.500 doğal taş ocağına, 2.000'den fazla fabrika boyutunda tesis ve 9.000'den fazla orta ile küçük ölçekli atölyeye ev sahipliği yapmaktadır. Bu tesisler, sektörün geniş bir yelpazesini kapsayarak, ülke ekonomisine ve istihdama önemli katkılar sağlamaktadır. Türkiye, yaklaşık 5,2 milyar m³ (13,9 milyar ton) mermer rezervi ile dünya rezervlerinin %40'ına sahiptir. Bu da Türkiye'yi bu alanda küresel bir lider yapmaktadır. Farklı renk ve desenlerde 120'den fazla mermer çeşidi bulunmaktadır. Tablo 5'de Ülkemizdeki mermer sektörünün bölgesel dağılımı ve çıkarılan ürünlerin özellikleri görülmektedir (Yıldız ve Çelik, 2022).

Tablo 5. Türkiye’de Çıkarılan Mermerin Bölgesel Dağılımı ve Özellikleri

Bölge	İl	Mermer Türü	Öne Çıkan Özellikler
Ege Bölgesi	Afyonkarahisar	Beyaz mermer, gri mermer, çeşitli renkli mermerler	Afyon beyazı olarak bilinen kaliteli mermer, geniş rezervler
	Muğla	Muğla beyazı, fildişi rengi mermer	Yüksek kaliteli beyaz mermer
	İzmir	Gri mermer, siyah mermer	İzmir siyahı ve gri tonlardaki mermerler
	Aydın	Sarı ve kahverengi mermer	Aydın sarısı, dayanıklılığı ile bilinir
Marmara Bölgesi	Balıkesir	Beyaz ve siyah mermer, granit	Balıkesir graniti ve siyah-beyaz mermerleri
	Bilecik	Pembe mermer	Bilecik pembesi, özel renk tonu
	Bursa	Siyah mermer	Bursa siyahı, derin siyah renk
Akdeniz Bölgesi	Isparta	Beyaz mermer	Yüksek kaliteli beyaz mermer
	Burdur	Bej mermer	Burdur beji, doğal renkler
	Antalya	Fildişi ve sarı mermer	Fildişi tonları ve parlaklık
İç Anadolu Bölgesi	Eskişehir	Koyu renkli mermer, gri mermer	Eskişehir gri ve koyu tonlar
	Konya	Krem ve bej mermer	Krem tonlar ve dayanıklılık
	Ankara	Gri mermer	Gri tonlar ve dayanıklılık
Doğu Anadolu Bölgesi	Elazığ	Vişne rengi mermer	Elazığ vişne, nadir bulunan bir renk
	Erzincan	Beyaz mermer, gri mermer	Erzincan beyazı ve gri tonları

Türkiye'nin farklı bölgelerinde çıkarılan mermerlerin türleri ve öne çıkan özelliklerini göstermektedir. Ülkenin her bölgesi, kendine has mermer türleriyle dikkat çekmektedir. Örneğin, Ege Bölgesi'nde Afyonkarahisar ve Muğla, yüksek kaliteli beyaz mermerleri ile tanınırken, Marmara Bölgesi'nde Bilecik'in pembe mermeri ve Bursa'nın siyah mermeri öne çıkmaktadır. Akdeniz Bölgesi'nde Burdur beji ve Antalya'nın fildişi tonları dikkat çekici özellikler sunarken, İç Anadolu Bölgesi'nde Konya ve Eskişehir'in krem ve gri mermerleri bölgenin karakteristik taşlarıdır. Doğu Anadolu'da ise Elazığ'ın vişne rengi mermeri, nadir bulunması nedeniyle özel bir yere sahiptir (Doğanay,2002:273).

1.4. TÜRKİYE'DE MERMER TÜKETİMİ

Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de mermer kullanımının giderek arttığı gözlemlenmektedir. Bilimsel çalışmalar, mermerin, beton gibi diğer yapı malzemelerinin aksine, zararlı ışınları emdiğini ortaya koymuştur. Bu özellik, sağlıklı bir yaşam alanı arayışında olanların mermeri tercih etmesine neden olmaktadır. Türkiye'de mermer, inşaat, dekorasyon, mezar yapımı ve güzel sanatlar gibi çeşitli alanlarda kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra, mermer tozu seramik, plastik, elastik, tarım, yem ve gübre, boya, çimento, yapı malzemeleri ve kağıt endüstrilerinde de önemli bir hammadde olarak kullanılmaktadır. En yoğun kullanım alanı inşaat sektörüdür. Mermer, binaların iç ve dış cephe kaplamalarında, merdivenlerde, antrelerde, banyolarda ve mutfaklarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Turizmin yoğun olduğu bölgelerde inşa edilen otel ve motellerde de mermer kullanımı tercih edilmektedir. Ayrıca, park ve bahçelerde, büyük şehirlerin cadde ve kaldırım taşlarında da mermer kullanılmaktadır. Kamuya açık alanlarda, örneğin hastaneler, camiler, havaalanları ve tren istasyonlarında, granit gibi dayanıklı taşların kullanımı artış göstermektedir. Mermer, dekoratif amaçlı eşya yapımında yaygın olarak kullanılmaktadır; bunlar arasında masa, sehpa ve çeşitli dekoratif objeler bulunur. Ayrıca, vazo, avize, şekerlik, kalemlik ve küllük gibi el sanatları ürünlerinde de estetik açıdan çekici olan renkli mermerler tercih edilmektedir. Başka bir kullanım alanı ise mezar ve mezar taşları yapımıdır. Türkiye'de bu alanda mermer kullanımı artmaktadır. Anıt ve abide gibi önemli yapılarda da mermer sıkça kullanılmaktadır. Mermerin görsel cazibesi, dayanıklılığı, kolay temizlenebilirliği ve farklı renk ve desen seçenekleri, bu malzemenin tercih edilme sebeplerindendir. Türkiye'de inşaat sektörünün büyümesi, yaşam standardının yükselmesi ve toplu konut ile turizm yatırımlarının teşvik edilmesi, mermer kullanımını artıran başlıca faktörlerdir. Bu gelişmeler, mermerin hem iç mekanlarda hem de dış mekanlarda daha yaygın bir şekilde kullanılmasına neden olmuştur.

1.5. MERMER TİCARETİ

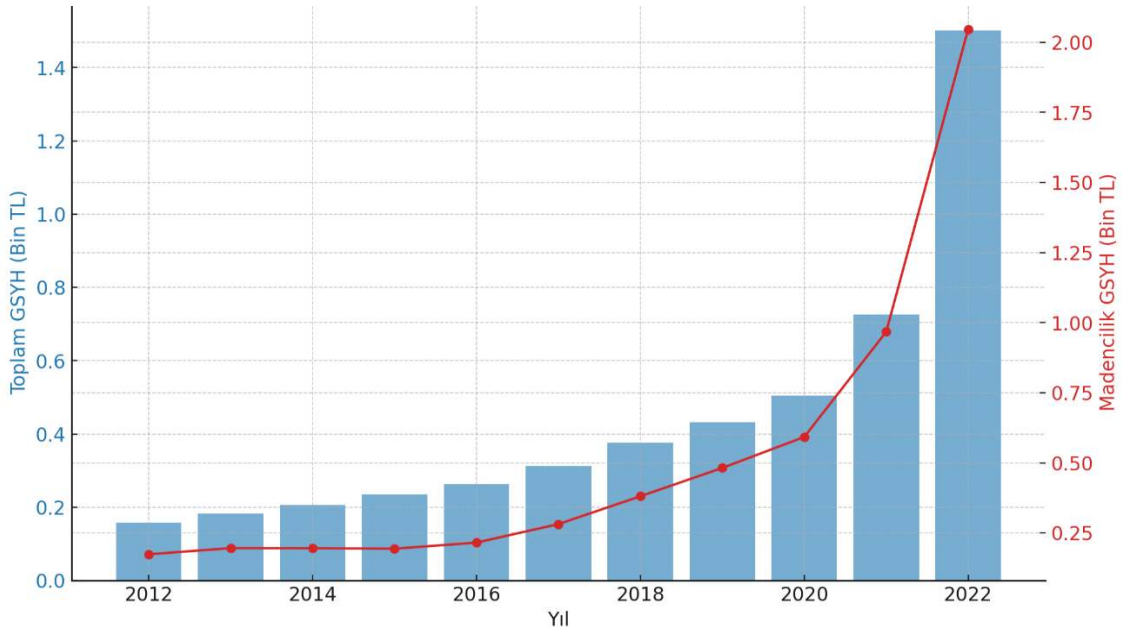
Türkiye'nin madencilik sektörü, özellikle doğal taş alanında son yıllarda önemli bir gelişme göstermiştir. 1980'lerden itibaren bu sektör, diğer madencilik faaliyetlerine kıyasla daha dinamik bir hale gelmiştir. Üretim ve işletme süreçlerindeki kalite iyileştirmeleri, uluslararası pazarlarda daha sağlam bir yer edinme çabasını desteklemiştir. Artan deneyim ve kalite standartları sayesinde, Türkiye'nin doğal taş sektörü küresel piyasalarda önemli bir oyuncu haline gelme yolunda ilerlemektedir. Dünyada mermer üretimi ve ihracatında ön plana çıkan ülkeler arasında Türkiye,

Yunanistan, İspanya, Portekiz, Brezilya, Arjantin, Çin, Hindistan, Tayvan ve Güney Kore bulunmaktadır. Bu ülkeler, mermeri hem çıkarıp hem de işleyerek uluslararası pazarlara sunmaktadır. Aynı zamanda, İsrail, Suudi Arabistan, Fas, Fransa, Almanya, Belçika, İngiltere, Finlandiya, Japonya, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi ülkeler, kendi üretimlerinin yanı sıra blok mermer alıp işleyen ülkeler olarak dikkat çekmektedir. Rusya, Orta Asya Cumhuriyetleri, Nepal, İskandinav ülkeleri ve Güney Afrika ülkeleri ise büyük mermer rezervlerine sahip olmalarına rağmen, bu kaynakları tam anlamıyla değerlendirmeyip, çoğunlukla blok mermer satan ülkeler arasında yer almaktadır. Sektör liderleri arasında yer alan İtalya ve Çin, mermer üretimi ve işleme teknolojilerinde öne çıkmaktadır (Çetin, 2003:243-256).

1.6. DOĞAL TAŞLARIN ÜLKEMİZ EKONOMİSİNE KATKISI

Türkiye'de şu anda yaklaşık 5.000 ruhsatlı saha ve 2.800'den fazla faal mermer ve doğal taş ocağı bulunmaktadır. Bu ocaklar, ülkenin toplam mermer ve doğal taş rezervlerinin yalnızca küçük bir kısmını kullanmaktadır. Henüz faaliyete geçmemiş, ruhsatlandırılmamış ve işletmeye açıldığında uzun yıllar boyunca üretim yapabilecek kapasitede birçok mermer ve doğal taş yatağı bulunmaktadır. Bu kaynakların değerlendirilmesi, pazar araştırmaları ile desteklenerek katma değer yaratacak projelere ve yatırımlara dönüştürülmesi, Türkiye'nin küresel pazardaki payını artırmak için önemlidir. Doğal taş sektörü, Türkiye'nin ihracatında önemli bir yer tutmaktadır ve bu sektör dünya ticaretinde de giderek büyümektedir. Türkiye, dünya ortalamasının üzerinde bir hızla büyüyen bu sektörde, doğal taş zenginliğini uluslararası pazarlarda daha etkin bir şekilde kullanarak rekabet gücünü artırmaktadır. Bu büyüme, ülkenin ekonomik kalkınmasına ve ihracat gelirlerinin artmasına önemli katkılar sağlamaktadır. Mermer ve doğal taş sektörü, Türkiye'nin ekonomisine sağladığı katkılar bakımından dikkat çekmektedir çünkü ithalata olan bağımlılığı oldukça düşüktür. Sektörde kullanılan ocak ve fabrika makinelerinin tamamı yerli üretim olup, bu makineler ayrıca ihraç edilmektedir. Mermer ve doğal taşların çıkarılmasından işlenmiş ürünlere dönüşüm sürecinde ithal edilen ara ürünlerin kullanımı sadece %5 civarındadır. Yerli makine kullanımı ise %95-100 arasında değişmektedir. Türkiye'nin mermer ve doğal taş ihracatının %45'inin işlenmiş ürünlerden oluşması, yerli üretimin önemini daha da belirgin kılmaktadır. Bu yüksek yerli üretim oranı, sektördeki bağımsızlığı ve ekonomiye sağladığı katma değeri önemli ölçüde artırmaktadır (Yener, 2003).

Grafik 1. Türkiye'de Toplam ve Madencilik Sektörü GSYH'sinin Yıllık Gelişimi (2012-2022).

Kaynak: TÜİK tarafından yayınlanan yıllık GSYH raporlarından derlenmiştir.

1.7. TÜRKİYE'DE MERMER İHRACATI

1980'lerden beri artan bir ivmeyle, Türkiye doğal taş sektörü, özellikle mermer üretimi ve ihracatında önemli bir konuma gelmiştir. Bu artış, diğer madencilik faaliyetlerine kıyasla daha hızlı bir şekilde gerçekleşmiştir. Kalite iyileştirmeleri ve edinilen tecrübeler sayesinde Türkiye, uluslararası pazarlarda güçlü bir yer edinmiştir. Mermer üretimi ve ihracatında öne çıkan ülkeler arasında yer almaktadır. Türkiye'nin mermer ihracatı, 40'tan fazla ülkeye yapılmaktadır. Başlıca ihracat pazarları arasında ABD, Çin, İtalya, Almanya, Japonya, Güney Kore, Mısır ve Birleşik Arap Emirlikleri bulunmaktadır. Mermer, blok ya da kesilmiş ve parlatılmış olarak ihraç edilmektedir. Doğal taş ihracatında en yüksek katma değeri sağlayan ürünler işlenmiş mermer ve işlenmiş travertendir. Sektörün ihracat potansiyeli, yapılan yatırımlara paralel olarak hızla gelişmektedir. 2023 yılında Türkiye'nin doğal taş ihracatı 6,3 milyon ton ve 1,9 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. Türkiye, dünya mermer rezervlerinin yaklaşık %40'ına sahiptir. Ülkemizde 80'den fazla farklı yapıda ve 120'den fazla çeşitli renk ve desende mermer bulunduğu bilinmektedir. Tablo 6'da 2023 yılına ait maden ihracatımızın mal gruplarına göre dağılımı görülmektedir.

Tablo 6. 2023 Yılı Maden İhracatımızın Mal Gruplarına Göre Payları

Kategori	Oran (%)
Metalik Cevherler	35%
Doğal Taşlar	34%
Endüstriyel Mineraller	19%
Diğerleri	8%
Ferro Alyajlar	4%

Kaynak: İMMİB

2023 yılında Türkiye'nin doğal taş ihracatı, bir önceki yıla göre değer bazında %7.6 düşüşle 6.3 milyon ton karşılığında 1,9 milyar USD olarak gerçekleşmiştir. Aşağıdaki Tablo 7 son 10 yılda Türkiye'nin miktar ve değer bazında doğal taş ihracatını göstermektedir.

Tablo 7. 10 Yıllık Doğal Taş İhracatı (Milyon USD)

Yıl	Blok Mermer İhracatı (Milyon \$)	İşlenmiş Mermer İhracatı (Milyon \$)
2014	994	1.134.23
2015	882.95	1.023.30
2016	871.15	934.33
2017	1.113.52	934.03
2018	955.1	952.92
2019	877.7	985.29
2020	678.21	1.057.63
2021	809.15	1.282.70
2022	669.24	1.426.83
2023	682.25	1.253.97

Kaynak: <https://imib.org.tr/wp-content/uploads/2023.pdf>.

1.8. MERMER SEKTÖRÜNDE İSTİHDAM

Günümüzde bazı şehirler, sahip oldukları ve onlara hayat veren işlevlerle tanınmaktadır. Bu şehirlerde genellikle belirli bir fonksiyon ve iş kolu baskındır. Kimlikleri, bu işlevlere dayalı olarak şekillenir. Örneğin, sanayi kenti Kocaeli, üniversite kenti Eskişehir, turizm kenti Antalya ve maden kenti Zonguldak gibi şehirlerde kimlik, bu işlevlere göre belirlenir. Bu şehirlerin sosyal kimliği de büyük ölçüde ekonomik yapılarıyla şekillenmiştir. Bir şehrin sosyal kimliği; toplumsal yapı, ekonomik yapı ve nüfus hareketleri ile netleşmektedir. Ülkemizde madenler, şehirlerin karakterini, yerleşim

biçimini ve sosyal yaşamını belirleyici bir rol oynamıştır. Zonguldak, Türkiye'nin önemli maden şehirlerinden biri olarak, önce Ereğli Kömür İşletmesi, daha sonra Türkiye Taşkömürü Kurumu ile maden çıkarma faaliyetlerinin artışıyla birlikte yoğun göç almıştır. Kozlu, Kilimli ve Çatalağzı gibi yerlerle birleşerek, 1973 yılında İmar ve İskân Bakanlığı tarafından Zonguldak Metropolitan Alanı (ZMA) olarak adlandırılmıştır. Bölgeye bu statünün verilmesinin başlıca sebepleri, birbirine yakın dört farklı şehrin toplam nüfusunun 150 bini geçmesi, bölgedeki çalışanların büyük çoğunluğunun (%98) tarım dışı sektörlerde çalışması ve şehirler arasındaki günlük fiziksel, sosyal, ekonomik ve işlevsel bağlantılardır. Taşkömürü yatakları nedeniyle kurulan Ereğli ve Karabük Demir Çelik Fabrikaları (Erdemir ve Kardemir), Çatalağzı Termik Santrali (ÇATES) ve Filyos Ateş Tuğla Fabrikası, hem ülke sanayisine önemli katkılar sağlamış hem de şehirde iş imkanlarını artırmıştır (Hacımustafaoğlu, 2017:39-44). Madencilik sektörü, yüksek katma değer ve yoğun iş gücü gerektiren bir alandır. Araştırmalara göre, bir maden işçisi, dolaylı olarak 12 kişiye daha istihdam sağlamaktadır. Bu, madencilik faaliyetlerinin sadece doğrudan iş imkanları yaratmakla kalmayıp, aynı zamanda yan sektörlerde de önemli istihdam fırsatları oluşturduğunu göstermektedir. Bir madencilik işçisi, taşeron firmalar, malzeme tedarikçileri, lojistik ve bakım-onarım hizmetleri gibi alanlarda çalışan birçok kişiye dolaylı olarak iş sağlar. Bu nedenle, yerli kaynakların kullanımı hem istihdamın artırılması hem de arz güvenliğinin sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır. Yerli kaynakların etkin değerlendirilmesi, enerji ve ham madde tedarikinde dışa bağımlılığı azaltarak ekonomik güvenliği artırabilir. Madencilik sektöründe yeni üretim alanlarının açılması ve sektör politikalarının iyileştirilmesi, iş gücü talebinin artmasına neden olacaktır. Bu da ekonomik büyüme ve sürdürülebilir kalkınma için önemli bir adım olacaktır (Kuşcu ve Bağcı, 2003:128-135).

1.9. MERMERCİLİK SEKTÖRÜNDE YABANCI SERMAYENİN ÖNEMİ VE YERİ

Bir ülkenin kendi doğal kaynaklarını göz ardı etmesi veya kullanmaması, ekonomik kalkınmasını engeller. Madenler, kalkınmanın en önemli bileşenlerinden biridir. Sanayi, enerji ve tarım gibi kritik sektörlerin temelleri madencilikle atılır ve bu sektörlerin gelişimi, maden kaynaklarının etkin kullanımına bağlıdır. Sanayi sektörü, üretim için çeşitli ham maddelere ihtiyaç duyar ve bu ham maddeler genellikle madencilik yoluyla elde edilir. Enerji sektörü ise, kömür, petrol, doğal gaz ve uranyum gibi kaynaklarla enerji üretir; bu kaynakların tamamı madencilik faaliyetlerinden elde edilir.

Tarım sektörü de gübre yapımında kullanılan mineraller ve tarım ekipmanlarının üretiminde gerekli olan metaller gibi maden ürünlerine bağımlıdır.

Dolayısıyla, bir ülkenin madencilik kapasitesini geliştirmesi, genel ekonomik kalkınma ve büyüme açısından hayati öneme sahiptir. Yerli kaynakların verimli ve sürdürülebilir bir şekilde kullanılması, ekonomik bağımsızlığı güçlendirir ve uzun vadeli istikrar sağlar.

Yabancı sermayeli şirketlerin Türkiye'ye yatırım yapmalarını teşvik eden çeşitli nedenler bulunmaktadır. Bu nedenler arasında hammadde ve yardımcı madde bolluğu, üretimde verimlilik beklentisi, ekonomik ve siyasi istikrar, hukuki ortamın elverişliliği, teknoloji transferi imkanları ve stratejik coğrafi konum yer almaktadır. Yabancı sermaye yatırımlarının dağılımı ise %40 yeni yatırım, %25 sermaye artırım, %8 portföy yatırımı, %8 know-how transferi ve %8 teknoloji transferi şeklinde belirlenmiştir. Bu durum, Avrupa Birliği ülkelerinin yeni mermer kaynakları arayışına yönelmesine neden olmaktadır. Özellikle mermer endüstrisinde ileri teknolojiye sahip olan İtalya gibi ülkelerin Türkiye'de yatırım yapmaları teşvik edilmelidir. Yabancı sermayeli mermer şirketlerinin Türkiye'ye getirdiği faydalar arasında istihdamın artması, ileri teknolojinin transferi, bölgesel kalkınmanın desteklenmesi, ödemeler dengesi üzerinde olumlu etkiler, ihracatın artması ve rekabet gücünün yükselmesi bulunmaktadır. Bu yatırımlar, Türkiye'nin ekonomik büyümesine ve sürdürülebilir kalkınmasına önemli katkılar sağlamaktadır (Adıgüzel ve Şengüler, 2019:1530-1546).

1.10. TÜRKİYE'DE MERMERCİLİK SEKTÖRÜNÜN SORUNLARI

Mermer sektörü, ülkelerin ekonomik kalkınmasında kritik bir rol oynayan ve doğal taş endüstrisinin hızla büyüyen bir alanıdır. Türkiye'nin mermer ihracatındaki artış, bu sektörün ülkenin önemli ekonomik motorlarından biri olma yolunda ilerlediğini göstermektedir. Ancak, her sektörde olduğu gibi, mermer endüstrisinin de önünde aşılması gereken bazı temel sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunlar: Personel eğitim durumu ve iş gücü verimliliği, Pazarlama ve reklam, Rekabet yetkinlikleri, Sevkiyat, İhtisas bölgelerinin artırılması, Mermer atıkları, Muhasebe, Finansman olarak sıralanabilir.

1.10.1. Personel Eğitim Durumu ve İş Gücü Verimliliği

Mermerin ocaktan çıkarılması, bloklar halinde kesilmesi ve nihai ürünlere dönüştürülmesi süreçleri, nitelikli bir iş gücü gerektirir. Bu işlemler, ocaklardan fabrikalara, atölyelerden pazarlama ve tasarım aşamalarına kadar çeşitli uzmanlık

alanlarını içerdği söylenebilir. Ancak, mermercilik konusunda doğrudan eğitim veren okulların eksikliği, sektörde önemli bir sorun oluşturmaktadır. Afyonkarahisar’da yeni faaliyete geçen Mermer Akademisi gibi eğitim veren kurumların sayısı arttırılabilir. Mermer ocaklarının ve işletmelerinin yoğun olduğu bölgelerde mermercilik programlarının açılması, sektörde nitelikli iş gücü ihtiyacını karşılamaya yardımcı olacaktır. Ayrıca, üniversitelerin mimarlık bölümlerinde mermer kullanımı üzerine eğitimler verilebilir ve jeoloji bölümlerinde doğal taş ocaklarının verimli kullanımı öğretilir. Bu tür eğitim programları, sektördeki bilgi ve beceri seviyesini artırarak daha kaliteli ve verimli üretim süreçlerini destekleyecektir.

1.10.2. Pazarlama ve Reklam

Türkiye’de belirli bir pazarlama standardının eksikliği, birçok sektörün karşılaştığı temel sorunlardan biridir. Hızla gelişen teknoloji dünyasında, uluslararası pazarlardaki yeniliklerin yeterince takip edilmemesi, girişimcilerin rekabet gücünü olumsuz etkiler. İhracatın daha verimli hale gelmesi, ancak ürün kalitesi ve kapasitesindeki gelişmelerle mümkündür ve bu durum sektörün dünya çapında rekabet edebilirliğini artıracaktır. Türkiye’de mermer üretiminin büyük kısmı blok ve işlenmemiş traverten üzerine yoğunlaşmıştır ve dünya genelinde Türk mermeri önemli bir ihracat kalemi olarak öne çıkmaktadır. Türk mermerinin uluslararası pazarda daha fazla kabul görmesi ve rekabet gücünün artırılması için belirli bir standardizasyonun sağlanması ve markalaşmanın desteklenmesi gerekmektedir. Kalite kontrol süreçlerinin düzenli olarak uygulanması ve üretimden paketlemeye kadar tüm aşamalarda titiz bir çalışma yapılması zorunludur. Yönetim eksiklikleri ve tanıtım faaliyetlerindeki yetersizlikler, sektörün gelişiminin önündeki başlıca engellerdir. Sektörün tanıtımını hızlandırmak ve küresel pazarlarda daha güçlü bir konum elde etmek için devlet destekli fuar katılımları gibi etkinliklerin artırılması gerekmektedir. Bu tür destekler, Türk mermerinin uluslararası alanda tanıtılmasına ve pazar payının büyütülmesine yardımcı olacaktır. Ayrıca, sektörün markalaşma çabaları, sürdürülebilir büyüme için kritik önem taşır. Böylece, Türk mermeri uluslararası pazarlarda daha yüksek bir itibara sahip olacak ve sektör, ülke ekonomisine daha büyük katkılar sağlayacaktır.

1.10.3. Rekabet Yetkinlikleri

Mermer sektörü hem yurt içinde hem de yurt dışında yüksek bir rekabet gücüne sahip olduğunu söyleyebiliriz. Ancak, bu rekabet gücünün sürdürülebilirliği için

verimliliğin artırılması, marka değerinin oluşturulması ve araştırma-geliştirme faaliyetlerinin yoğunlaştırılması faydalı olacaktır. İşlenmiş ürünlerin ihracatını artırarak finansal büyüme sağlanabilir. Marka değeri oluşturmak, Türk mermerinin kalite ve estetik açıdan dünya çapında tanınmasını sağlayarak rekabet avantajı yaratır. Şirketler arası iş birliği, bilgi paylaşımını ve ortak stratejiler geliştirilmesini teşvik ederek sektördeki rekabet gücüne olumlu yönde etki edecektir. Bu adımlar, mermer sektörünün global pazarda daha güçlü bir konum elde etmesine ve Türkiye'nin ekonomik kalkınmasına daha büyük katkılar sağlamasına yardımcı olacaktır.

1.10.4. Sevkiyat –Ara Nakliye Sorunu

Türkiye'deki akaryakıt fiyatları, dünya ortalamasının üzerinde olup, bu durum mermer ihracatında ara nakliye taşımacılık maliyetlerinin artmasına neden olmaktadır. Petrol kaynakları bakımından zengin ülkelere kıyasla, Türkiye rekabet açısından dezavantajlı bir konumda bulunmaktadır. Limanlara uzak şehirlerimiz, ulaşım konusunda ciddi zorluklar yaşamaktadır. Özellikle İzmir ve Antalya limanlarına demir yolu bağlantısının olmaması, büyük bir engel teşkil etmektedir. Ulaşım sorunlarının giderilmesi, mermer ihracatının maliyet kalemlerini azaltacaktır. Akaryakıt fiyatlarının kısa vadede düşmesi beklenmediği için mevcut demir yollarının güçlendirilmesi ve etkin bir şekilde kullanıma sunulması gerekmektedir. Bu yaklaşım, taşımacılık masraflarının azalmasına katkı sağlayacaktır. Bu sayede ara nakliye maliyetleri düşecek ve ihracatçı üretici firmalar ihracat anlamında karlılığını arttıracaktır.

1.10.5. İhtisas Bölgeleri Arttırılması

Mermer endüstrisinin yoğun olduğu Güney Ege gibi bölgelerde, mermer uzmanlığına yönelik organize sanayi bölgelerinin kurulması, sektöre büyük fayda sağlayacaktır. Bu sayede, atık yönetimi ve makinelerin çevreye yaydığı emisyonlar tek bir alanda toplanarak, çevresel zararlar en aza indirilebilir. Ayrıca, aynı alanda faaliyet gösteren firmaların bir araya gelmesi, rekabetin yanı sıra iş birliğini de teşvik edecektir. Farklı sektörler incelendiğinde, ortak çalışma prensiplerini benimseyen şirketlerin birbirini tamamladığı ve daha verimli çalıştığı görülmektedir. Bu proje kapsamında, mermer sektöründeki firmaların birlikte hareket etmesi, piyasanın genel faydasına olacaktır. Şu anda bazı Mermer İhtisas Organize Sanayi Bölgeleri kurulmuş durumdadır; ancak, bu sayı yeterli değildir. Mermer yataklarının yoğun olduğu bölgelerde bu tür bölgelerin artırılmasına yönelik çalışmalar devam etmelidir.

1.10.6. Mermer Atıkları Sorunu

Mermerin ocaktan çıkarılıp, kullanıma hazır hale getirilmesi, bir dizi üretim aşamasını içermektedir. Bu aşamalar, mermerin büyük bloklar halinde kesilmesi, bu blokların plakalara ayrılması ve sonrasında belirli ölçülerde işlenerek nihai ürünlerin elde edilmesini kapsar. Bu işlemler sırasında önemli miktarda atık meydana gelir ve bu atıklar çevresel sorunlara yol açabilir. Mermer ve traverten endüstrilerinde atık yönetimi ve kontrolü ciddi bir mesele olup, bu sorunu çözmek için çeşitli önlemler alınmaktadır. Mermer atıklarının geri dönüşüm çeşitliliğini şu şekilde sıralayabiliriz:

Yapı Malzemesi Üretiminde Kullanım

Yol Yapımında Kullanım

Beton Üretiminde Kullanım

Aşındırıcı Olarak Kullanım

Dolgu ve Cam Endüstrisinde Kullanım

Mermer atıkları, çeşitli şekillerde değerlendirilip ekonomik katma değeri olan ürünlere dönüştürülebilmektedir. Bu bağlamda atıklarının ekonomik anlamda pozitif dışsallık sağlamasını destekleyebiliriz.

1.10.7. Muhasebe Sorunları

Bilgi çağında işletmeler için muhasebenin önemi ve sorumlulukları hızla artmaktadır. Modern işletme yöneticileri, muhasebeden doğru ve güvenilir finansal bilgilerin zamanında kendilerine ulaştırılmasını beklemektedir. Bu beklentiyi karşılayabilmek için muhasebe departmanlarının nitelikli personel ile desteklenmesi ve uygun şekilde yapılandırılması gerekmektedir. Bu bağlamda, muhasebenin önemini kavrayan yöneticiler, muhasebe birimlerinin sorunlarını belirleyip bu sorunlara çözüm bulma konusunda hassasiyet göstermelidirler. Genel olarak işletmelerin muhasebe departmanlarında karşılaşılan başlıca sorunlar şunlardır:

Muhasebe fonksiyonu sadece vergi işlemleriyle sınırlandırılmaktadır.

Muhasebe departmanlarında sadece finansal raporlama yapılmakta, ancak analiz çalışmaları yeterince gerçekleştirilmemektedir.

Denetim süreçleri muhasebe biriminde yeterince uygulanmamaktadır.

Muhasebe bölümü, işletme faaliyetlerinin yürütülmesinde yeterli etkiye sahip değildir.

Muhasebe birimi, yönetim kararlarına gerekli desteği sağlamamaktadır.

Yöneticiler, geleceğe yönelik stratejik kararlarında muhasebe bilgilerinden yeterince faydalanamamaktadır.

İşletme faaliyet sonuçları muhasebe departmanı tarafından yeterince analiz edilmemektedir.

Muhasebe birimi, genellikle geçmiş dönemlere ilişkin veriler sunmakta ve geleceğe yönelik bilgi sağlamada yetersiz kalmaktadır.

Muhasebe departmanlarında yeterli sayı ve kalitede personel istihdam edilmemektedir.

Bu sorunların çözümü, muhasebe birimlerinin daha güçlü hale getirilmesi ve işletme yönetiminde daha merkezi bir rol üstlenmeleri ile mümkün olacaktır.

1.10.8. Finansman Sorunu

Türkiye'deki işletmelerin büyük bir kısmını KOBİ'ler oluşturmaktadır. KOBİ'lerin finansman yapısında dikkate değer ilk özellik, işletme varlıklarının büyük ölçüde öz kaynaklarla finanse edilmesidir (Çelik ve Akgemci, 1998, s.217). Finansman sorunları, genellikle tek başına bir problemden ziyade, yönetim eksikliklerinin bir yansıması olarak karşımıza çıkar. Bir işletmenin kuruluş aşamasında ve faaliyetlerini sürdürürken ihtiyaç duyduğu finansal kaynakların sağlanması ve bu kaynakların doğru bölgelere dağıtılması, etkin bir fon yönetimini zorunlu kılar. Ancak, yönetim alanında yeterli bilgiye sahip olmayan işletme sahipleri, bağımsızlıklarını kaybetme korkusuyla finansal yönetimi uzmanlara devretmek istemezler. Bu da işletmedeki finansal kaynakların verimli kullanılmamasına neden olur ve dolayısıyla finansman sorunları ortaya çıkar. İşletmeler, öz kaynak finansmanı sağlamak için ortaklarından sermaye artırımını talep edebilir ya da ülkenin sermaye piyasalarını kullanabilirler. Ancak, ülkemizde sermaye piyasalarının dar yapısı, bu yolla finansman sağlamayı zorlaştırmaktadır. Bu ortamda, yabancı kaynaklara yönelen işletmeler, bankaların kredi için talep ettiği yüksek teminatlar ve yüksek kredi maliyetleri nedeniyle krediye erişim sağlayamamakta ve bu durum finansman sorunlarını daha da ağırlaştırmaktadır. Finansman sorunun sebepleri arasında, yetersiz işletme sermayesi ve öz sermaye, kredi sağlamada karşılaşılan güçlükler, kredi maliyetlerinin

yüksekliği, tahsilâtlarda etkinlik sağlanamaması ve teşviklerden yararlanamama gösterilmektedir (Çelik ve Akgemci, 1998:217). Mermer sektörünün finansman sorunlarını aşmak için çeşitli stratejiler hayata geçirilebilir. Eximbank kredileri, ihracatın finansmanında önemli bir araç olarak kullanılabilir. Bunun yanı sıra, devlet destekli teşvikler aracılığıyla kredi faizlerinin sübvansede edilmesi ve uzun vadeli kredi imkanlarının genişletilmesi, sektördeki finansman yükünü hafifletebilir. KOSGEB destekleri, özellikle KOBİ'ler için düşük faizli krediler sunarak sektördeki küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansal gücünü artırabilir. Yatırım teşvik belgesi ile sağlanan vergi indirimleri ve diğer teşvikler, yeni yatırımların finansmanında önemli bir destek sunabilir. Ayrıca, yabancı yatırımcıların çekilmesi, ortaklıklar ve stratejik yatırımlar yoluyla sektöre yabancı sermaye girişini teşvik ederek finansal kaynakların çeşitlendirilmesine olanak tanıyabilir. Bu adımlar, mermer sektörünün sürdürülebilir büyümesine ve uluslararası rekabet gücünün artırılmasına önemli katkılar sağlayacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MERMER SEKTÖRÜNDE MALİ TEŞVİKLER: AFYON İLİ ÖRNEĞİ

Mali teşvikler, mermer şirketlerinin yatırım yapma ve faaliyetlerini sürdürme konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle vergi indirimleri, yatırım teşvikleri ve arazi tahsisi gibi destekler, sektöre olan ilgiyi artırmakta ve yeni projelerin hayata geçirilmesini teşvik etmektedir. Ancak, mali teşviklerin yanı sıra, mermer sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin çevresel ve sosyal sorumluluklarını da göz önünde bulundurması önemlidir. Çevresel etkilerin azaltılması, yerel topluluklarla iş birliği yapılması ve işçi sağlığı ve güvenliği konularına öncelik verilmesi, sürdürülebilir bir madencilik faaliyetinin temel unsurları arasındadır. Türkiye'nin madencilik sektöründe mali teşviklerle birlikte çeşitli fırsatlar sunması, sektörün gelecekteki büyüme potansiyelini attıracağını söylemek mümkündür.

Afyonkarahisar'ın, mermer sektörü açısından Türkiye'nin önemli bölgelerinden biri olduğunu söyleyebiliriz. Sektöre yönelik çeşitli mali teşvikler sunulmaktadır. Bu teşvikler, mermer sektörünün gelişimini desteklemek, üretim kapasitesini artırmak ve uluslararası rekabet gücünü yükseltmek amacıyla sağlanmaktadır. Yatırım teşvik belgesi kapsamında yapılan ithalatlarda, mermer işleme makineleri ve diğer ekipmanlar için gümrük vergisi muafiyeti uygulanmaktadır. Mermer sektöründe faaliyet gösteren işletmeler, bölgesel teşvik belgeleri kapsamında sigorta primi işveren hissesinde devlet desteğinden yararlanabilmektedir. Tablo 8'de 2023 yılı sigorta destekleri sayesinde mermer sektörüne sağlanan istihdam oranları görülmektedir. 2023 yılında bu destek kapsamında, sigorta primi işveren hissesinin %15'i devlet tarafından karşılanmıştır (URL 3).

Tablo 8. Madencilik ve Taş Ocakçılığı Sektöründe 2022 yılı İstihdamı

İşletme Büyüklüğü	Kişi Sayısı	Sektördeki Payı (%)	Toplam İstihdam İçindeki Payı (%)
Mikro	7.847	5.6	0.1
Küçük	22.243	15.8	0.6
Orta	30.057	21.4	1
KOBİ	60.147	42.8	0.5
Büyük	80.405	57.2	1.5

Kaynak: URL 3.

Afyonkarahisar ATSO tarafından 2023 yılında kullanılan yatırım kredilerinde %5 oranında faiz desteği sağlandığı ifade edilmektedir (ATSO,2023). Bu bağlamda vergi

teşviklerinin yeni istihdam alanlarının oluşmasında oldukça etkili olduğu söylenebilir.

1. MERMERCİLİK SEKTÖRÜ VERGİLENDİRİLMESİ

Türk vergi sistemi, gelir, servet ve harcama olmak üzere üç ana kategoriye ayrılır. Her kategorideki vergiler, devletin gelir elde etmesine ve mali politikalarını uygulamasına yardımcı olur. Kurumlar vergisi ise şirketlerin, ortaklıkların ve diğer işletmelerin karları üzerinden alınan vergidir. Mevcut kurumlar vergisi oranı Türkiye'de %25'dir. Afyonkarahisar'da toplam 360 fabrika bulunmaktadır ve bunların 202 tanesi mermer fabrikasıdır. Afyonkarahisar'da yıllık plaka mermer üretim değeri, 2022 verilerine göre 11.525.080 m² olarak kaydedilmiştir ve bu, Türkiye'nin plaka mermer üretiminin %19'unu karşılamaktadır. Bu yüksek üretim kapasitesi, mermer sektörünün Afyonkarahisar'daki diğer sanayi kollarına kıyasla ne kadar büyük olduğunu ortaya koymaktadır (URL 4). Bu fabrikalar, ilin vergi gelirlerine önemli katkıda bulunmaktadır. Özellikle mermer ihracatından elde edilen gelirler, ilin toplam ihracat gelirlerinin yaklaşık %58.5'ini oluşturmaktadır. 2023 yılı verilerine göre, mermer ihracatının değeri 211 milyon dolar civarındadır (URL 5).

1.1. MERMER OCAK VE İŞLETMELERİNİN HARÇ, VERGİLENDİRİLMESİ VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Bu aşamada herhangi bir vergi gideri olmamakla beraber yalnızca harç ödemeleri mevcuttur. Mermer ocağı arama talebinden itibaren işletme aşamasına kadar her türlü mermer işletmesi için harç ve teminatların ödenmesi gerekmektedir. Mermer ocağı arama ruhsatı ile beraber fizibilitesi yapılır. Arama ruhsatını elde etmek için ise gerekli teminatların ve talep harcının ödenmesi zorunludur. Hektar başına 1543 lira harç bedeli ile beraber biten yıl için ödenmektedir. Arama ruhsatı süresi 2 yıldır. Afyonkarahisar'da mermer ocakları için verilen ruhsatların, 2023 yılında yaklaşık olarak 45 adet arama ruhsatı çıkarılmıştır (URL 6). Ocak işletmeciliği için tüzel kişiliğe sahip olma mecburiyeti vardır. Bu durumda gelir vergisi ya da kurumlar vergisi mükellefi olmaları zorunludur. Mermer ocak sahipleri, faaliyetlerini sürdürürken belirli yasal yükümlülüklerle tabidir. Bu kapsamda, yıllık üretimlerinin %5'i oranında devlet hakkı ödemek zorundadırlar. Eğer maden ruhsatı belediye sınırları içerisinde bulunuyorsa, yıllık satış tutarının %0,2'si belediye payı olarak ödenir. Ayrıca, buluculuk payı olarak satış tutarının %1'i ödenmelidir. Bu ödemeler, yasal düzenlemelere göre belirlenmiş olup, mermer ocaklarının faaliyetlerini sürdürebilmeleri için düzenli olarak yapılması gerekmektedir

(URL 7. Vergilendirilmenin yanı sıra harçlar ve teminat ödemeleri beraberinde farklı süreçler söz konusudur. Bununla birlikte, madenlerin çıkarılması ve işletilmesi hakkı devlete ait olduğundan, bu sektöre özgü bir uygulama olarak, devlet bu hakları işletmelere devretmesi karşılığında ayrıca bir "devlet hakkı" ücreti tahsil etmektedir. Bu uygulama, madencilik faaliyetlerinden elde edilen gelirlerin bir kısmının devlet tarafından alınmasını sağlamakta ve sektördeki faaliyetlerin düzenlenmesini amaçlamaktadır. Türkiye'de madencilik sektörü, ekonomiye önemli katkılarda bulunmakta ve ödenen haklar ve harçlar aracılığıyla ciddi gelirler sağlamaktadır.

1.2. MERMER SEKTÖRÜNDE VERGİ MÜKELLEFİYETİ

Türkiye'de genel vergi düzenlemeleri, madencilik sektörü için de geçerlidir ve madencilik faaliyetinde bulunan işletmeler kazançları üzerinden gelir veya kurumlar vergisi ödemek zorundadır. Afyonkarahisar Ticaret Odası 2024 yılı kayıtlı verilerine göre toplamda 6067 mükellef bulunmaktadır. Mermer sektörünü kapsayan NACE kodu kayıtlı mükellef sayısı ise 773'tür (URL 8). Kurumlar vergisi mükellefiyeti, bir kurumun elde ettiği kazançlar üzerinden ödemekle yükümlü olduğu vergiyi ifade eder. Bu mükellefiyet, anonim şirketler, limited şirketler, kooperatifler, iktisadi kamu kuruluşları ve benzeri tüzel kişilikler için geçerlidir. Kurumlar vergisi, bu tür kurumların mali yıl boyunca elde ettikleri net kâr üzerinden hesaplanır. Kurumlar vergisi, kurumların ekonomik faaliyetlerinden elde ettikleri gelirlerin vergilendirilmesi yoluyla kamu gelirlerine katkı sağlamayı amaçlar. 2024 yılı için kurumlar vergisi oranı %25'tir (URL 9). Afyonkarahisar Ticaret Odası 2024 yılı kayıtlı verilerine göre mermer sektöründe faaliyet gösteren toplamda 679 kurumlar vergisi mükellefi bulunmaktadır (URL10).

Gelir vergisi mükellefiyeti, bireylerin ve belirli durumlarda tüzel kişilerin elde ettikleri gelirler üzerinden ödemekle yükümlü oldukları vergiyi ifade eder. Bu mükellefiyet, maaş ve ücretler, serbest meslek kazançları, ticari kazançlar, kira gelirleri, menkul kıymet gelirleri ve diğer kazanç ve iratlar gibi çeşitli gelir türlerini kapsar. Gelir vergisi, her yıl belirlenen oranlarda ve dilimlerde uygulanarak, bireylerin elde ettikleri gelirlerin belirli bir kısmının devlet tarafından alınmasını sağlar. Gelir vergisi mükellefiyeti, vergi adaletinin sağlanması ve kamu hizmetlerinin finansmanında önemli bir rol oynar. Bu vergilendirme sistemi, gelirin kaynağına bakılmaksızın, gelir elde eden her bireyin ekonomik gücüne göre vergilendirilmesini amaçlar ve toplumda gelir dağılımının adil bir şekilde gerçekleştirilmesine katkıda bulunur. Gelir vergisi beyannameleri, genellikle yıllık olarak doldurulup vergi dairelerine sunulur ve bu süreçte

mükelleflerin doğru ve eksiksiz beyan vermesi yasal bir zorunluluktur. 2024 yılı için geçerli olan vergi tarifesi, %15, %20, %27, %35 ve %40'dır. Söz konusu oranlara ilişkin detaylı veriler Tablo 9'da görülmektedir.

Tablo 9. 2024 Yılı Gelir Vergisi Tarifesi

Gelir Dilimleri	Vergi Oranı (%)	Hesaplama (TL)
110.000 TL'ye kadar	15	-
230.000 TL'nin 110.000 TL'si için	20	16.500 TL, fazlası
580.000 TL'nin 230.000 TL'si için	27	40.500 TL, (ücret gelirlerinde 870.000 TL'nin 230.000 TL'si için 40.500 TL), fazlası
3.000.000 TL'nin 580.000 TL'si için	35	135.000 TL, (ücret gelirlerinde 3.000.000 TL'nin 870.000 TL'si için 213.300 TL), fazlası
3.000.000 TL'den fazlası	40	982.000 TL, (ücret gelirlerinde 3.000.000 TL'den fazlasının 3.000.000 TL'si için 958.800 TL), fazlası

Kaynak: <https://www.pwc.com.tr/gelir-vergisi-tarifesi>

Vergi oranlarının sabit kalması ve gelir limitlerinin yıllık olarak güncellenmesi, enflasyonun etkilerini dengeleyerek mükelleflerin vergi yükünün aşırı artmasını engellemektedir (URL 11). Afyonkarahisar Ticaret odası verilerine göre 2024 yılında mermer sektöründe faaliyet gösteren 92 tane gelir vergisi mükellefi bulunmaktadır (URL 12).

1.3. MERMER SEKTÖRÜNDE MALİ TEŞVİKLER VE KAPSAMLARI

Teşvik, devletin özel veya kamu girişimlerine karşılıksız veya karşılıklı olarak sağladığı nakdi veya ayni yardımlardır. Bu yardımlar, belirli sektörlerin veya bölgelerin gelişimini teşvik etmek, istihdamı artırmak, teknolojik yenilikleri desteklemek veya çevresel sürdürülebilirliği sağlamak gibi çeşitli amaçlarla verilir (Tatar, 2011). Teşvikler, Türkiye'de kalkınma planları ve yıllık programlarda belirlenen hedeflere ulaşmak ve uluslararası anlaşmalara uymak için kullanılan önemli araçlardır. Türkiye'de mermer sektörü, ülke ekonomisine önemli katkılar sağlamaktadır. 2022 yılı verilerine göre, mermer sektörünün Türkiye'nin Gayri Safi Yurtiçi Hasılası (GSYİH) içindeki payı %1,36'dır (URL 14). Ülkemizde, yatırımları desteklemek amacıyla yatırımcılara çeşitli teşvikler sağlanmakta ve bu teşvik sistemi düzenli olarak güncellenmektedir. Teşviklerle ilgili en güncel düzenleme, 19 Haziran 2012 tarihinde yürürlüğe giren 3305 sayılı "Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar" ile yapılmıştır. Bu kararın

uygulanmasına ilişkin kurallar ve ilkeler ise 2012/1 sayılı Tebliğ ile belirlenmiştir (URL 15). 2022 ve 2023 Yılları arasında sektörlere göre yatırım teşvik belgeleri ve sabit yatırımların karşılaştırılması Tablo 10'de sunulmuştur. Yeni teşvik sistemi ile Türkiye'de ilk defa kapsamlı bir bölgesel teşvik modeline geçiş yapılmıştır. Bu model, illerin özellikleri ve potansiyelleri göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur. Bu sayede, bölgeler arasında kademeli bir yapı oluşturulmuş ve çeşitli teşvik araçları ile desteklenmiştir. Sistem hem Avrupa Birliği'nin bölgesel politikalarına hem de modern bölgesel kalkınma eğilimlerine uygun olarak tasarlanmıştır. Yeni sistemde, ekonomik gelişmişlik seviyelerine göre altı farklı bölge belirlenmiştir. Bu bölgeler, yatırım teşvik sisteminin destek unsurlarından farklı oranlarda yararlanacaktır. Madencilik sektörü güncel mevzuat ile en fazla desteklenen sektörlerden biri olmuştur (Yıldız, 2013:381-390). Ancak 2023 yılında sektör genelinde yaşanan daralma nedeniyle yatırım ortamı durağan seyretmiştir.

Tablo 10. 2022 ve 2023 Yılları Arasında Sektörlere Göre Yatırım Teşvik Belgeleri ve Sabit Yatırımların Karşılaştırılması

	Belge Adedi	Belge Adedi	Sabit Yatırım - Reel (Milyon TL)	Sabit Yatırım - Reel (Milyon TL)	Belge Adedi Değişim (2022-2023)	Sabit Yatırım Tutarı Değişim (2022-2023)
Sektör	2022	2023	2022	2023	%	%
İmalat	8.589	9644	747.095	694.539	12.50	-7.00
Enerji	2.865	3765	136.485	261.606	31.40	91.70
Hizmetler	1.381	1640	204.588	257.981	18.80	26.10
Madencilik	302	248	308.503	22.487	-17.90	92.70
Tarım	390	444	17.186	17.084	13.80	-0.60

Kaynak: (<https://www.sanayi.gov.tr/istatistikler/yatirim-istatistikleri/mi1304021615>)

Türkiye'nin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) yaklaşık olarak 1,188 trilyon USD olarak tahmin edilirken, bu miktarın Türk Lirası cinsinden karşılığı, döviz kuru (1 USD $\approx$ 32.5 TL) baz alındığında yaklaşık 38.61 trilyon TL olarak hesaplanmaktadır. 2023 yılının ilk altı ayında, Türkiye genelinde yatırım teşvik belgeleri kapsamında yapılan yatırımların toplam değeri yaklaşık olarak 564.6 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bu veriler ışığında, yatırım teşviklerinin Türkiye GSYH içindeki payı yaklaşık %1.46 olarak hesaplanmaktadır (URL 16).

2. YATIRIM TEŞVİK SİSTEMİ VE MERMER SEKTÖRÜ

Bu sistem, üretim ve istihdamı artırmak, uluslararası rekabet gücünü yükseltmek

ve bölgesel gelişmişlik farklarını azaltmak gibi önemli hedeflere ulaşmayı amaçlamaktadır. Afyonkarahisar'da, 2023 yılında yatırım teşvik belgeleri kapsamında öngörülen toplam yatırım tutarı yaklaşık 4 milyar TL'ye ulaşmıştır. Bu yatırımlarla birlikte 200 proje hayata geçirilmiştir. 2022 yılına göre karşılaştırıldığında, Afyonkarahisar'da yatırım teşvik belgeleri sayısında ve tutarında belirgin bir artış yaşanmıştır. 2022 yılında, Afyonkarahisar genelinde toplam 3 milyar 714 milyon TL değerinde 180 yatırım teşvik belgesi düzenlenmiştir (URL17, URL 18, URL19). Zafer Kalkınma Ajansının 2012-2023 yılları arasında Afyonkarahisar mermer sektörüne yönelik yatırım teşvik rakamları Tablo 11'de görülmektedir.

Tablo 11. 2012-2023 yılları arası Afyonkarahisar Mermer Sektörü Yatırım Teşvik Rakamları

	Genel Yatırım Teşvik Uygulamaları	Bölgesel Yatırım Teşvik Uygulamaları	Stratejik Yatırım Uygulamaları
Düzenlenen Belge Sayısı	510	680	1
İstihdam Sayısı	2498	17.990	100
Teşvik Tutarı (TL)	4.478.097.785,00	13.176.501.402.00	187.965.000.00

Yatırım Teşvik Sistemi, yatırımın türüne ve bölgesine göre farklı teşvik türleri sunmaktadır. Bu teşvik türleri aşağıda açıklanmıştır.

Genel Yatırım Teşvikleri: Tüm sektörlerle ve bölgelere açık olan bu teşvikler, yatırımcıların genel giderlerini ve yatırım maliyetlerini düşürmeyi amaçlamaktadır.

Bölgesel Yatırım Teşvikleri: Bölgesel kalkınmayı teşvik etmek amacıyla belirli bölgelere özel olarak sunulan teşviklerdir. Bu teşvikler, yatırımın bölgeye sağlayacağı katma değer ve istihdam potansiyeline göre belirlenmektedir.

Stratejik Yatırım Teşvikleri: Yüksek teknoloji içeren ve katma değeri yüksek yatırımları teşvik etmek amacıyla sunulan teşviklerdir. Bu teşvikler, yatırımın sektöre ve ekonomiye sağlayacağı faydaya göre belirlenmektedir.

2.1. GENEL YATIRIM TEŞVİKLERİ

Genel Yatırım Teşvikleri, Türkiye'nin genelinde yatırım yapan tüm işletmelere sunulan teşviklerdir. Bölge ayrımı yapılmaksızın makine ve ekipman konuları teşvik uygulamaları kapsamında ve belirlenen asgari sabit yatırım tutarı şartını sağlayan yatırımlar Genel yatırım teşvikleri kapsamında teşvik edilmektedir. Yatırımın faaliyet konusu maden, sanayi, tarım, hayvancılık, turizm, enerji, ulaştırma, lojistik, bilgi ve

iletişim teknolojileri, sağlık, eğitim gibi alanlarda olabilir. Afyonkarahisar'da sektör özelinde 2012-2023 yılları arasında genel yatırım teşvikleri kapsamında toplamda 510 belge düzenlenmiş olup öngörülen toplam istihdam sayısı 2498'dir (URL 20).

KDV İstisnası: Yatırımcılar, yatırımları için satın aldıkları makine ve teçhizatın KDV'sinden muaftır.

Gümrük Vergisi Muafiyeti: Yurt dışından ithal edilen makine ve teçhizat için gümrük vergisi muafiyeti uygulanır.

2.2. BÖLGESEL YATIRIM TEşVİKLERİ

Türkiye'de yatırım teşvik bölgeleri, ekonomik gelişmişlik düzeylerine göre sınıflandırılmıştır. 2023 yılında bu bölgeler altı kategoride yer almaktadır. Birinci bölge, en gelişmiş illeri kapsarken, altıncı bölge en az gelişmiş illerden oluşur. Teşvik oranları, bölgeler arası ekonomik farklılıkları dengelemek amacıyla, birinci bölgeden altıncı bölgeye doğru artış göstermektedir. 2023 yılında verilen yatırım teşvik belgelerinin 6 bin 217 adedi (%39.5'i) I. Bölgede, 3 bin 133 adedi (%20'si) II. Bölgede, bin 968 adedi (%12.5'i) III. Bölgede, bin 345 adedi (%8.5'i) IV. Bölgede, 997 adedi (%6.5'i) V. Bölgede, 2 bin 20 adedi (%13'ü) VI. Bölgede ve 66 adedi de muhtelif bölgelerdedir. Bu sistem, bölgesel kalkınmayı desteklemek ve yatırımcıları daha az gelişmiş bölgelere yönlendirmek için tasarlanmıştır. 2012-2023 dönemleri arasında Türkiye'de tüm yatırım teşvik programları kapsamında toplam 80.984 teşvik belgesi düzenlenmiştir. Bu belgelerin 51.916'sı (%64.1), Bölgesel Teşvik Uygulamaları çerçevesinde verilmiştir (URL 20). Her bölgede yatırımcılara sunulan teşvik türleri benzerdir. Afyonkarahisar 4. Bölge kapsamında yer almaktadır (URL 19). 2012-2023 yılları arasında sektör özelinde 680 belge düzenlenmiş ve toplam yatırım tutarı 13.1 milyar TL olarak gerçekleşmiştir (URL 19).

2.3. STRATEJİK YATIRIM TEşVİKLERİ

2023 yılında Türkiye'de düzenlenen toplam 15 bin 746 adet yatırım teşvik belgesinin 12 bin 791'i bölgesel, 2 bin 897'si genel ve sadece 58'i stratejik yatırım olarak sınıflandırılmıştır. Bu veriler, stratejik yatırımların, sayı bakımından diğer kategorilere göre daha sınırlı olmasına karşın, ülkenin kalkınma stratejileri ve ekonomik hedeflerine olan katkısını vurgulamaktadır. Öngörülen toplam sabit yatırım tutarı ise 1.15 trilyon TL olarak belirlenmiştir. Bu tutarın 735.7 milyar TL'si bölgesel yatırımlara, 366.8 milyar TL'si genel yatırımlara ve 45.8 milyar TL'si ise stratejik yatırımlara ayrılmıştır (URL

21). Stratejik yatırımlar, toplam yatırım miktarının sadece bir kısmını oluşturmakla birlikte, bu yatırımların hedeflenen alanlara sağladığı yüksek katma değer, teknolojik yenilik ve bölgesel kalkınma üzerindeki etkileri nedeniyle büyük bir öneme sahiptir. Stratejik yatırımlar, genellikle yerli üretimin artırılması, ithalatın azaltılması ve ihracatın teşvik edilmesi gibi ulusal ekonomi için kritik alanlarda yoğunlaşmaktadır. Afyon, mermer üretimi ve işlenmesi konusunda önemli bir merkez olup, bölgenin ekonomik kalkınmasında kilit bir rol oynamaktadır. Stratejik yatırımlar, bir ülkenin uzun vadeli ekonomik hedeflerine ulaşmasını destekleyen, katma değeri yüksek ve dışa bağımlılığı azaltan yatırımlar olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, stratejik yatırımlar kapsamında incelenen bir projede, toplam öngörülen yatırım tutarı 187.965.000 TL olup, bu yatırımın 100 kişilik istihdam yaratma kapasitesine sahip olması planlanmaktadır. Afyon bölgesi, Türkiye'nin en önemli mermer rezervlerine sahip bölgelerinden biri olarak öne çıkmaktadır ve bu nedenle mermer sektörü, bölgenin ekonomik yapısında büyük bir yer tutmaktadır (URL20.) Maden sektörüne yatırım yapan yatırımcılar, ek olarak, sektöre özel bazı teşviklerden de faydalanabilirler. Bu teşvikler şunlardır:

Maden arama ve ruhsat bedellerinde indirim: Maden arama ve ruhsat bedellerinde indirimler sağlanmaktadır.

Maden arama ve çıkarma faaliyetlerinde vergi indirimi: Maden arama ve çıkarma faaliyetlerinde elde edilen kazançlar için vergi indirimi uygulanmaktadır.

Maden arama ve çıkarma faaliyetlerinde gümrük vergisi muafiyeti: Maden arama ve çıkarma faaliyetlerinde kullanılan makine ve teçhizat için gümrük vergisi muafiyeti uygulanmaktadır.

Maden arama ve çıkarma faaliyetlerinde arazi tahsisi: Maden arama ve çıkarma faaliyetleri için uygun arazi tahsisi yapılmaktadır.

3. İHRACAT DESTEKLERİ

Afyonkarahisar, Türkiye'nin önemli ihracat merkezlerinden biri olup, özellikle mermer sektörü ile ön plana çıkmaktadır. 2023 yılında, Afyonkarahisar'ın toplam ihracatı yaklaşık 631 milyon dolar olarak kaydedilmiştir (URL 22). Bu ihracatın büyük bir kısmını mermer sektörü oluşturmaktadır. Afyonkarahisar'dan yapılan toplam ihracatın yaklaşık %33'ü mermer ve doğal taş ürünlerinden oluşmaktadır. 2023 yılında Afyonkarahisar'dan yapılan mermer ve doğal taş ihracatı 211 milyon dolar seviyesine ulaşmıştır. Afyon mermeri, dünya genelinde 120 ülkeye ihraç edilmektedir. (En büyük

İhracat pazarları arasında ABD, Irak, Fransa, Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan bulunmaktadır. Afyonkarahisar'daki ihracatçılar, Ticaret Bakanlığı ve Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) tarafından sağlanan çeşitli destek ve teşvik programlarından yararlanmaktadır (URL 23). Bu teşvikler arasında şunlar bulunmaktadır: Fuar katılım desteği, Eximbank KDV iadesi, ticaret ve alım heyeti destekleri sağlanmaktadır. Afyonkarahisar, mermer üretiminde proje odaklı üretimlere ağırlık vermekte ve bu sayede ihracatını artırmaktadır. Restorasyon projeleri, mimari projeler ve dekoratif ürünler, Afyon mermerinin ihracat yelpazesini genişletmektedir. Ayrıca, mermer üreticileri maliyetlerini düşürmek ve rekabet güçlerini artırmak için sürekli olarak yeni teknolojiler ve yatırımlar yapmaktadır. Afyonkarahisar'da gerçekleştirilen bu ihracat faaliyetleri ve sağlanan destekler, şehrin ekonomisine önemli katkılar sağlamakta ve mermer sektörünü uluslararası alanda daha rekabetçi hale getirmektedir. Tablo 12'da Türkiye ve Afyonkarahisar ihracat rakamları, Tablo 13'de ise mermer ihracatçı firmaların sektör ihracat performansı görülmektedir. Bu bilgiler ışığında, Afyonkarahisar'ın ihracat performansı ve mermer sektörü hakkındaki veriler, şehrin ihracat stratejilerini ve gelecek hedeflerini belirlemede önemli rol oynamaktadır. İhracat odaklı çalışan firmalar, diğer firmaları da benzer şekilde verimli üretim yapmaya teşvik eder ve bu, rekabetin artmasına ve verimliliğin yükselmesine neden olur (Atayeter ve Erol, 2011:1-26).

Tablo 12. 2023 Yılı İhracat Değerleri (TÜİK, Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) ve Ticaret Bakanlığı)

	İHRACAT		
	TİM (1.000 Dolar)	TÜİK (1.000 Dolar)	Ticaret Bakanlığı (1.000 Dolar)
TÜRKİYE	221.731.180	232.215.312	255.440.782
AFYONKARAHİSAR	339.970	337.707	631.837

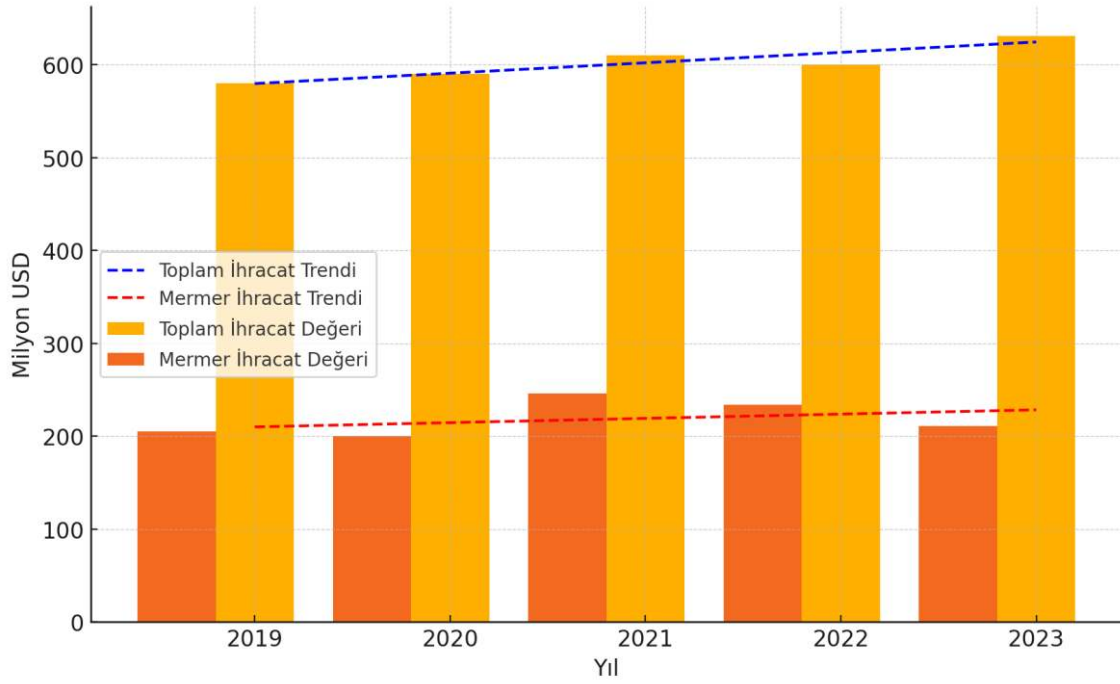
Tablo 13. Afyonkarahisar Mermer İhracatçı Firmaların Sektör İhracat Performansı

Yıl	Toplam İhracat Değeri (Milyon USD)	Mermer İhracat Değeri (Milyon USD)	Mermerin Toplam İhracattaki Payı (%)
2019	580	205	35.34
2020	590	200	33.89
2021	610	246	40.32
2022	600	234	39.00
2023	631	211	33.43

Kaynak: (URL 24)

Bu bilgiler ışığında, Afyonkarahisar'ın ihracat performansı ve mermer sektörü hakkındaki veriler, şehrin ihracat stratejilerini ve gelecek hedeflerini belirlemede önemli rol oynamaktadır. İhracat odaklı çalışan firmalar, diğer firmaları da benzer şekilde verimli üretim yapmaya teşvik eder ve bu, rekabetin artmasına ve verimliliğin yükselmesine neden olur (Atayeter ve Erol, 2011:1-26).

Grafik 2. Afyonkarahisar Toplam İhracatta Mermer Sektörü Trend Analizi (2019-2023)

Kaynak: <https://www.afyonkarahisartso.org.tr/index.asp?s=187&t=2&a=21>

Afyonkarahisar toplam ihracatta mermer sektörü trend analizi grafik 2’de sunulmuştur. Veriler incelendiğinde hem toplam ihracat hem de mermer ihracatında genel bir artış eğilimi olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum, bölgenin ihracat kapasitesinin zamanla güçlendiğini ve mermer sektörünün de bu büyümeye önemli katkı sağladığını göstermektedir. Ancak, mermer ihracatının toplam ihracat içindeki payı belirli yıllarda dalgalanma göstermektedir. Bu dalgalanma, mermer sektörünün dış pazarlardaki rekabet gücüne, küresel ekonomik koşullara ve bölgesel politikaların etkinliğine bağlı olarak değişiklik gösterdiğini işaret edebilir. Pandemi zamanı yaşanan durgunluk ve sonrasında canlanan piyasa koşulları buna örnek verilebilir.

3.1. FUAR DESTEKLERİ

Mermer fuarları sektörün tanıtımı, yeni pazarlar bulunması ve uluslararası iş bağlantılarının kurulması açısından büyük önem taşımaktadır. Teşvikler kapsamında fuarlar yurt içi ve yurt dışında desteklenmektedir. Destek Yönetim Sistemi (DYS),

Türkiye'deki ihracatçı firmaların devlet desteklerine başvurularını, değerlendirmelerini ve sonuçlandırmalarını elektronik ortamda yapabilmelerini sağlayan bir platformdur. 2021 yılından itibaren tüm fuar destek başvuruları bu sistem üzerinden gerçekleştirilmektedir. Türkiye, ihracatçı firmalarına çeşitli fuar destekleri ve teşvikler sunarak, ulusal ve uluslararası alanda rekabet güçlerini artırmayı amaçlamaktadır. Bu destekler, firmaların fuarlara katılımını teşvik ederek, ürünlerini tanıtmalarına, yeni pazarlar bulmasına ve iş bağlantıları kurmasına olanak tanır. Ülkemizde de her yıl düzenlenen MARBLE İZMİR, MARMOMAC, COVERINGS ve BURSA BLOK FUARI büyük ilgi görmektedir. Teşvikler kapsamında sağlanan destekler aşağıda sıralanmıştır:

3.1.1. Yurt İçi Fuar Destekleri

Katılım Desteği: Türkiye'de düzenlenen fuarlara katılan firmalar, stand kirası, nakliye ve tanıtım masraflarının %50'sine kadar destek alabilirler.

Stand Tasarımı ve Dekorasyonu Desteği: Profesyonel ve çekici stand tasarımı ve dekorasyonu için ek finansal destek sağlanır.

Tanıtım Desteği: Fuarlarda gerçekleştirilen tanıtım ve reklam faaliyetleri için firmalara destek verilir (URL 25).

3.1.2. Yurt Dışı Fuar Destekleri

Katılım Desteği: Yurt dışında düzenlenen fuarlara katılan firmalar, stand kirası, nakliye, ulaşım ve konaklama masraflarının %75'ine kadar destek alabilirler.

Pazara Giriş Belgeleri Desteği: Yurt dışı fuarlar için gerekli olan pazara giriş belgeleri ve sertifikaların alınması desteklenir.

Tanıtım Desteği: Yurt dışı fuarlarda gerçekleştirilen tanıtım faaliyetleri için firmalara finansal destek sağlanır (URL 26).

3.2. TİCARET VE ALIM HEYETİ DESTEKLERİ

Mermer sektörü alım heyeti destekleri, mermer üreticilerinin ve ihracatçılarının uluslararası pazarlarda daha etkin olmalarını sağlamak amacıyla Ticaret Bakanlığı tarafından sunulan teşvik ve destekleri kapsar. Bu destekler, mermer sektöründeki firmaların potansiyel yabancı alıcılarla buluşmalarını, ürünlerini tanıtmalarını ve yeni ticari bağlantılar kurmalarını kolaylaştırır. Bu kapsamda ulaşım giderleri, konaklama giderleri, tanıtım giderleri ve organizasyon giderleri kapsamında destekler

sağlanmaktadır. Türkiye İhracatçılar Meclisi 2023 verilerine göre toplamda 72 alım ve 150 ticaret heyeti düzenlenmiştir. Mermer özelinde ise 15 sektörel ticaret heyeti, 7 alım heyeti düzenlenmiştir (URL 27).

3.3. KDV (VERGİ) İADESİ

Katma Değer Vergisi (KDV), üretimden tüketime kadar her aşamada oluşan katma değeri vergilendiren bir sistemdir. Türkiye'de KDV, ticari, tarımsal ve serbest meslek faaliyetleri çerçevesinde yapılan tüm teslimat ve hizmetleri kapsar (Atayeter ve Erol, 2011:1-26). Uluslararası ticarete, dolaylı vergileme hakkı ithalatçı ülkeye aittir. Bu nedenle, ihraç edilen mallar için ihracat istisnası uygulanır. İhracat istisnası, ihraç edilen malların dolaylı vergi yükünden arındırılmasını sağlar. Bu ilkeye göre, mal ve hizmetler nihai olarak tüketildikleri veya faydalanıldıkları ülkede KDV'ye tabi tutulur. Bu, KDV uygulayan tüm ülkeler tarafından benimsenen ve "destinasyon ilkesi" olarak adlandırılan temel ilkedir. İhracatta, mal veya hizmetin tüketimi başka bir ülkede gerçekleşeceğinden, ihracat istisnası uygulanır. Bu durum, ihracat yapan bir firmanın düzenlediği faturada KDV kesememesi anlamına gelir. İhraç edilen mal veya hizmetlerin KDV'si hesaplanmaz ve ihraç nedeniyle yüklenilen KDV indirimine konu edilir, mahsup edilir veya ihracatçıya iade edilir. İhracatı teşvik etmek amacıyla uygulanan ihracat istisnası, yurt dışındaki müşteriye KDV'siz olarak teslim edilen malların yanı sıra, ihracatçının ihraç ettiği mallarla ilgili yüklendiği ancak indirim yoluyla gideremediği KDV'nin iadesini de kapsar. Böylece ihraç edilen mal tamamen KDV'den arındırılmış olur (Atayeter ve Erol, 2011:1-26). İhraç kayıtlı satışlardan doğan kdv iadesi; nakden ve mahsuben iade olmak üzere 2 formatta alınmaktadır. Mermer sektöründe ise KDV iadesi firmaların sık olarak başvurduğu bir destek türüdür. 2023 yılı genelinde toplam KDV iadesi 597.48 milyon TL olarak gerçekleşirken, mermer sektörüne yapılan KDV iadesi 477.97 milyon TL olmuştur. Bu bağlamda toplam KDV iadesinin büyük bir kısmının mermer sektörüne yapıldığını göstermektedir. 2024 yılının ilk altı aylık (Ocak-Haziran) toplam KDV iadesi 354.98 milyon TL olarak kaydedilirken, mermer sektörü için bu rakam 283.98 milyon TL olmuştur. Yani, 2024 yılının ilk yarısında hem toplam KDV iadesinde hem de mermer sektörü KDV iadesinde 2023 yılına göre bir düşüş gözlemlenmektedir. Afyonkarahisar defterdarlık yetkilileriyle yapılan görüşmede elde edilen veriler Tablo 14'de sunulmuştur.

Tablo 14. 2023-2024 yılları Afyonkarahisar Toplam KDV İadesi İçerisinde Mermer Sektörünün Payı

Dönem	Toplam KDV İadesi (Milyon TL)	Mermer Sektörü KDV İadesi (Milyon TL)	Mermer Sektörü Toplam KDV İadesi İçindeki Payı (%)
2024 (Ocak-Haziran)	354.98	283.98	79
2023	597.47	440.97	73

3.4. TÜRK EXİMBANK KREDİLERİ VE ALACAK SİGORTASI UYGULAMASI DESTEĞİ

Türk Eximbank, Türkiye ihracatına yönelik kredi desteğini artırarak önemli adımlar atmıştır. Banka, kısa vadeli kredilerde toplam 16,3 milyar ABD doları, orta ve uzun vadeli yurt içi kredilerde ise 3,3 milyar ABD doları tutarında finansman sağlamıştır. Bu dönemde, ihracatta ağırlıklı paya sahip olan 13.167 firma Türk Eximbank'ın kredi programlarından yararlanmıştır. Özellikle KOBİ'lere yönelik destekler öne çıkmıştır. KOBİ'lere sağlanan ek kaynaklar ve vade uzatım destekleri sayesinde, toplamda 98,8 milyar TL tutarında TL cinsinden kredi sağlanmış, ayrıca 902,6 milyon ABD doları tutarında yabancı para cinsinden kredi kullanılmıştır. Bu desteklerin sonucunda, toplam KOBİ kredileri 5 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş ve Türk Eximbank'ın kredi desteklerinin %25,31'i KOBİ'lere ayrılmıştır. Bu uygulamalar, KOBİ'lerin finansmana erişimini kolaylaştırarak, Türkiye'nin ihracat performansına önemli katkılarda bulunmuştur. 2023 yılında Türk Eximbank tarafından yürütülen Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası, Kısa Vadeli Yurt İçi Kredi Sigortası ve Spesifik İhracat Kredi Sigortası kapsamında toplamda 22.4 milyar ABD doları tutarında sevkiyat sigortalanmıştır. Bu sigorta hizmetleri, ihracatçıların yurtiçi ve yurtdışındaki ticari faaliyetlerinden kaynaklanabilecek riskleri minimize etmeyi amaçlamaktadır. Eximbank yetkililerinin verdiği bilgilere göre, Afyonkarahisar'da toplamda Eximbank kredi desteğine başvuru yapan 498 firma bulunmaktadır. Bu firmalardan yaklaşık 245 tanesi onay almış olup, 147 tanesi maden ve doğal taş ihracatçısıdır. Toplam kredi desteği tutarı 1,2 milyar TL olup, bu tutar yaklaşık olarak 35.6 milyon dolara tekabül etmektedir. Maden ve doğal taş sektöründe ise toplam 734.5 milyon TL tutarında ihracat kredileri desteğinden yararlanılmış olup, bu miktar yaklaşık olarak 21.9 milyon dolar olarak hesaplanmaktadır.

3.5. DAHİLDE- HARIÇTE İŞLEME REJİMİ

Dahilde İşleme Rejimi, ihracat odaklı firmaların, üretim süreçlerinde kullanılan

ve yurt içinde uygun koşullar altında temin edilemeyen hammadde veya girdileri gümrük vergisinden muaf olarak ithal etmelerine imkân tanıyan bir ihracat teşvik sistemidir. Bu rejim, dünya piyasalarında rekabetçi fiyatlarla bulunamayan, yeterli miktarda veya kalitede yurt içinde sağlanamayan malzemelerin yurt dışından getirilmesi suretiyle, ihracatçı firmaların girdi maliyetlerini düşürmeyi, uluslararası pazarlarda rekabet gücünü artırmayı, ihraç pazarlarını genişletmeyi ve ihraç ürün yelpazesini çeşitlendirmeyi hedefler. İthalat işlemi, bu malzemeler için ödenecek vergi tutarında teminat gösterilmesi koşuluyla gümrük vergisi ödenmeden yapılabilir. Türkiye’de serbest dolaşımda bulunan eşyalarınızı, daha ileri bir safhada işlenmek, tamir edilmek veya yenilenmek üzere geçici olarak yurtdışına gönderilmesi, "hariçte işleme" olarak nitelendirilir. Bu süreç sonucunda elde edilen ürünler belirli koşulları sağladığında tekrar Türkiye’ye geldiğinde ithalat vergilerinden tam veya kısmi muafiyet sağlanır. Bu sistem, gümrük mevzuatında Hariçte İşleme Rejimi (HİR) olarak adlandırılmaktadır. Kıymetli maden ve taşların işlenmesi amacıyla ihracı halinde izin, Maden İhracatçıları Birliği tarafından verilir (Güler, 2017). İzin belgesinin süresi maksimum 12 aydır ve özel durumlarda bu sürenin yarısı kadar ek süre tanınabilir. Türkiye’de 2003-2016 tarihlerinde DİR içeriğindeki dış alım ile dış satımın cari düzen üzerinde yer alan yansımasını sektör açısından araştırdığında, DİR çerçevesinde sanayi ihracat-ithalatında yer alan ve maden dış satımındaki yükselen cari açığı düşürücü ivme oluşturduğunu saptamışlardır (Mete ve Yıldız, 2017:38-53).

4. KOSGEB DESTEKLERİ

KOSGEB, 1990 yılında 3624 sayılı Kanun ile kurulmuş bir kamu kuruluşudur. Başlangıçta, kuruluşun amacı imalat sanayi işletmelerinin ekonomideki yerini güçlendirmektir. 1990-2009 yılları arasında KOSGEB, imalat sanayi KOBİ’lerine yönelik çeşitli çalışmalar gerçekleştirdi ve bu çalışmalar geniş bir takdir topladı (Gürpınar, 2019:235-246). 2009 yılında, KOSGEB’in görev kapsamı genişletildi ve imalat sanayi dışındaki sektörlerde faaliyet gösteren KOBİ’lerin de geliştirilmesi sorumluluğu verildi. Bu değişiklik, 18 Eylül 2009 tarihli ve 27353 sayılı Resmî Gazete ‘de yayımlanan 2009/15431 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile resmileşti. Bu karar ile KOSGEB’in destekleyeceği sektörler belirlendi ve kurumun görev alanı genişletildi. KOSGEB, küçük ve orta ölçekli işletmelere finansal destek, eğitim, danışmanlık ve çeşitli teşvikler sunarak, bu işletmelerin rekabet gücünü artırmayı ve ekonomik gelişimlerine katkı sağlamayı amaçlar. KOSGEB’in kökeni, Küçük Sanayi Geliştirme Teşkilatı (KÜSGET) adıyla bilinen ve küçük sanayi işletmelerine yatırım, üretim, yönetim, teknoloji, kalite ve

pazarlama konularında destek sağlayan bir kuruluşa dayanmaktadır. KÜSGET, çalışan sayısına göre işletmeleri sınıflandırmıştır: 1-9 personel çalıştıran işletmeler küçük ölçekli, 10-49 personel çalıştıran işletmeler orta ölçekli ve 50'nin üzerinde çalışanı olan işletmeler büyük ölçekli işletme olarak tanımlanmıştır (Yiğit, 1995, Namal vd, 2018:93-110). Türkiye genelinde KOBİ'lerin (Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler) ihracat içerisindeki payı %31.6 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran, KOBİ'lerin Türkiye'nin dış ticaretindeki önemini vurgularken, KOSGEB'in KOBİ'leri desteklemeye yönelik programlarının etkinliğini de ortaya koymaktadır. Özellikle, KOSGEB tarafından sağlanan desteklerin %71'i imalat sanayii sektörüne yönlendirilmiştir. Son beş yılda, Afyonkarahisar'da KOSGEB farklı sektörlerle yönelik önemli katkılar sağlanmıştır. Bu süre zarfında toplamda 9.028 girişimcilik belgesi verilmiş olup, bu belgelerin 5.469'u erkek girişimcilere, 3.559'u ise kadın girişimcilere dağıtılmıştır. Bu durum, Afyonkarahisar'da kadın girişimcilerin de iş dünyasında önemli bir yer edindiğini göstermektedir. Ayrıca, KOSGEB destekleri sayesinde 959 yeni tesisin kuruluşu gerçekleşmiş olup, bu tesislerin 87'si mermer işletmeleri olarak faaliyete geçmiştir. Toplamda, KOSGEB tarafından 127.023.000 TL ve 2215 projeye destek verilmiştir (URL 28). KOSGEB tarafından yapılan desteklere ilişkin bilgiler Tablo 15'de sunulmuştur. Söz konusu veriler Kosgeb Afyonkarahisar yetkilileriyle görüşme sonucu elde edilmiştir. Bu programlar, işletmelerin büyüklüğüne ve teknoloji kullanım kapasitelerine göre farklılık gösterir. Bu destek programlarının girişimcilik desteği, İŞGEM, KOBİGEL, yurtiçi fuar desteği ve yurtdışı pazar desteklerinden oluştuğu görülmektedir.

Tablo 15. Afyonkarahisar 2020-2023 Yılları Arasında KOSGEB Tarafından Verilen Destekler

Kategori	Sayı/Tutar
Toplam Girişimcilik Belgesi	9.028
Erkek Girişimcilere Verilen Belge	5.469
Kadın Girişimcilere Verilen Belge	3.559
Kurulan Yeni Tesis Sayısı	959
Kurulan Mermer İşletmesi Sayısı	87
KOSGEB Tarafından Sağlanan Toplam Destek (TL)	127.023.000
Desteklenen Proje Sayısı	2.215
Destek Programları	Girişimcilik Desteği, İŞGEM, KOBİGEL, Yurtiçi Fuar Desteği, Yurtdışı Pazar Destekleri

4.1. GİRİŞİMCİ DESTEK PROGRAMI

Bu programın amacı, ekonomik kalkınma ve istihdam sorunlarının çözümüne katkıda bulunmak için girişimciliği teşvik etmek ve yeni işletmelerin kurulmasını desteklemektir. Girişimcilik eğitimi, bireylerin iş dünyasında başarılı olmalarını sağlamak için gerekli bilgi ve becerilerle donatılmalarını hedefler (Yüceol, 2018). Programdan yararlanan ana hedef kitle, KOBİ'ler, çeşitli kuruluşlar ve girişimcilerdir (Güler, 2017). Türkiye'de girişimcilik ekosisteminin geliştirilmesine yönelik önemli adımlar atılmış ve bu süreçte KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı) kritik bir rol oynamıştır (Küçük vd, 2023:1874). 2023 yılına gelindiğinde, KOSGEB tarafından Türkiye genelinde toplamda 113.412 girişimcilik belgesi verilmiş, bu belgelerle binlerce yeni girişimcinin iş kurma süreci desteklenmiştir. Afyonkarahisar özelinde ise KOSGEB'in etkisi dikkat çekicidir. KOSGEB yetkililerinden edinilen bilgilere göre, son beş yıl içinde Afyonkarahisar'da 9.028 girişimcilik belgesi dağıtılmıştır. Bu belgelerin 5.469'u erkek ve 3.559'u kadın girişimcilere verilmiş olup, 959 yeni tesis kurulmuş ve bunların 87'si mermer sektöründe faaliyet göstermeye başlamıştır. Afyonkarahisar KOSGEB tarafından toplam 2215 işletmeye 127.023.000 TL destek sağlanmıştır.

4.2. İŞGEM DESTEK PROGRAMI

İşletmeler, karşılaştıkları sorunlara tek başlarına çözüm bulmakta zorlanabilirler. Bu durumlarda, iş birliği ve destek programları, bu sorunların üstesinden gelmelerine yardımcı olabilir. Destek programlarının temel amacı, girişimcilik ekosistemindeki aktörler arasında iş birliği sağlamak ve ulusal planlar doğrultusunda işletmelerin kurulmasını ve sürdürülebilirliğini desteklemektir. İŞGEM genel olarak işletmelere çeşitli imkanlar sunar. Bu imkanlar arasında belirli bir süre için iş yeri tahsisi, mali destek mekanizmalarına erişim, bilgi kaynaklarına erişim, sekreterlik ve ortak destek hizmetleri, yönetim desteği, ofis malzemelerinin ortak kullanımı ve küçük işletme danışmanlık hizmetleri bulunur (Sungur, 2013). Afyonkarahisar'da 2020-2023 yılları arasında İŞGEM desteği tarafından toplam 336 işletmeye 7.207.000 TL destek sağlanmıştır. Bu desteklerin önemli bir kısmı, Afyonkarahisar'ın önde gelen sektörlerinden biri olan mermer sektörüne yöneltilmiştir; 72 mermer firması bu süreçte İŞGEM'in sunduğu imkanlardan faydalanmıştır. İŞGEM destekleri, özellikle mermer sektörü gibi yerel ekonomik yapının temel taşlarını oluşturan alanlarda faaliyet gösteren işletmelerin büyüme ve gelişimini teşvik etmiştir. Bu süreçte sağlanan finansal yardımlar, işletmelerin üretim kapasitelerini

artırmalarına, yeni pazarlara açılmalarına ve yerel ekonomiye katkı sağlamak üzere istihdam yaratmalarına olanak tanımıştır. Söz konusu veriler KOSGEB yetkilileri ile yapılan görüşmelere sonucu elde edilmiştir.

4.3. KOBİGEL

KOBİ'lerin ekonomideki rolünü artırmak amacıyla, kalkınma planları ve yıllık programlar doğrultusunda, KOSGEB tarafından yayınlanan projelere destek sağlanmaktadır. Bu destekler, KOBİ'lerin hazırladıkları projeler üzerinden verilmektedir ve her çağrı için belirlenen üst limitler ve oranlar değişkenlik göstermektedir. KOSGEB'in KOBİGEL (KOBİ Gelişim Destek Programı) kapsamında Türkiye genelinde sağladığı destekler, özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ'lerin) büyümesi ve rekabet gücünü artırması açısından büyük önem taşımaktadır. 2020- 2023 yılı itibarıyla, Türkiye genelinde 3.438 işletmeye toplamda 1 milyar 148 milyon TL destek sağlanmıştır. Bu destekler, KOBİ'lerin teknolojiye erişimlerini artırmak, yenilikçi projeleri hayata geçirmek ve uluslararası pazarlarda rekabet edebilirliklerini yükseltmek amacıyla sunulmuştur. Afyonkarahisar'da ise 2020-2023 yılları arasında KOBİGEL desteğinden 41 işletme yararlanmış ve bu işletmelere toplamda 9 milyon 897 bin TL destek ödemesi yapılmıştır. Bu desteklerin %15'ini alan 6 işletme, Afyonkarahisar'ın mermer alanında faaliyet gösteren en önemli firmaları arasında yer almaktadır (URL 29). Söz konusu veriler KOSGEB yetkilileri ile yapılan görüşmelere sonucu elde edilmiştir.

4.4. YURTIÇİ FUAR DESTEĞİ

KOSGEB'in Yurtiçi Fuar Desteği, KOBİ'lerin yurt içinde düzenlenen sektörel fuarlara katılmalarını teşvik etmek amacıyla finansal destek sunmaktadır. Bu destek, firmaların fuarlara katılım maliyetlerini hafifletmekte ve onların daha geniş bir pazara erişimini kolaylaştırmaktadır. Destek kapsamında stant kiralama, dekorasyon, nakliye ve fuar organizasyonu ile ilgili diğer giderler belirli oranlarda KOSGEB tarafından karşılanmaktadır. 2023 yılında Afyonkarahisar'da 1.511.000 TL destek ödemesi gerçekleşmiş olup 84 işletme bu destekten yararlanmıştır bunlardan 17 tanesi mermer sektöründe faaliyet göstermektedir (URL 28). Söz konusu veriler KOSGEB yetkilileri ile yapılan görüşmelere sonucu elde edilmiştir.

4.5. YURTDIŞI PAZAR DESTEĞİ

KOSGEB'in Yurt Dışı Pazar Destek Programı, Türkiye'nin uluslararası hedeflerine paralel olarak, küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ'lerin) küresel

pazarlara açılmalarını ve ihracat kapasitelerini artırmalarını desteklemeyi amaçlar. Bu program, KOBİ'lerin uluslararası ticarete daha etkin rol alabilmeleri ve rekabet güçlerini artırabilmeleri için gerekli projelerin geliştirilmesini teşvik eder (Kandemir vd, 2017:111). Böylece, işletmelerin uluslararası arenada kendilerini tanıtmaları, yeni pazarlar keşfetmeleri ve ihracat faaliyetlerini genişletmeleri hedeflenir. Afyonkarahisar özelinde 2023 yılında 8 işletme 788.000 TL destekten yararlanmış olup işletmelerden biri mermer sektöründe faaliyet göstermektedir (URL 28). Söz konusu veriler KOSGEB yetkilileri ile yapılan görüşmelere sonucu elde edilmiştir.

5. OSB TEŞVİKLERİ

Türkiye'deki yaklaşık 350 Organize Sanayi Bölgesi (OSB), ülkenin sanayi altyapısını güçlendirmede ve bölgesel kalkınmayı desteklemede kritik bir rol oynamaktadır (Yavan, 2010). Bu OSB'ler, 2 milyonun üzerinde istihdam sağlayarak, Türkiye'nin toplam ihracatının %40'ını gerçekleştiren firmalara ev sahipliği yapmaktadır. OSB'lerde yapılan yatırımlar, milyarlarca doları bulmakta ve özellikle Afyonkarahisar gibi stratejik bölgelerde mermer ve doğal taş sektörlerinde yoğunlaşmaktadır. Devlet tarafından sağlanan kredi faiz desteği, emlak vergisi muafiyeti, KDV istisnası ve bir alt bölge desteği gibi teşvikler, OSB'leri yatırımcılar için cazip hale getirmekte ve bölgesel ekonomik dengeleri iyileştirmektedir. Bu teşviklerin etkisiyle Türkiye'nin sanayi üretimi ve ihracat kapasitesi önemli ölçüde artmakta, OSB'ler ülke ekonomisinin büyümesine ve bölgesel kalkınmaya büyük katkı sağlamaktadır (URL 30). Afyonkarahisar ilinde, İscehisar Mermer İhtisas OSB ve Afyonkarahisar OSB olmak üzere iki önemli Organize Sanayi Bölgesi bulunmaktadır. İscehisar Mermer İhtisas OSB, toplam 122 parselden oluşmaktadır. Bu parsellerden 98'i tahsis edilmiş, 24 parsel ise henüz tahsis edilmeyi beklemektedir. Ayrıca, 14 parselde inşaat çalışmaları devam etmektedir, bu da bölgedeki sanayi yatırımlarının hızla geliştiğini göstermektedir. Afyonkarahisar OSB ise toplamda 322 parselden oluşmakta olup, tüm parseller tahsis edilmiş durumdadır. Bu teşviklerin etkisiyle Türkiye'nin sanayi üretimi ve ihracat kapasitesi önemli ölçüde artmakta, OSB'ler ülke ekonomisinin büyümesine ve bölgesel kalkınmaya büyük katkı sağlamaktadır (URL 31). Afyonkarahisar OSB yetkilileri ile yapılan görüşmede, OSB'de bedelsiz yer tahsisi uygulaması olmadığı mevcut yerlerin kamulaştırma değil satın alma şeklinde gerçekleştiği ifade edilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Mermercilik sektörü, dünya genelinde inşaat, dekorasyon ve sanat alanlarında önemli bir hammadde kaynağı olarak stratejik bir öneme sahiptir. Türkiye, zengin mermer rezervleri ve çeşitliliği ile bu sektörde küresel bir aktör konumundadır. Ancak, sektörün sürdürülebilir büyümesi ve rekabet gücünün artırılması, çeşitli mali teşviklerle desteklenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, mali teşviklerin mermercilik sektörü üzerindeki etkilerini değerlendirmek, sektörün gelecekteki gelişimi için hayati öneme sahiptir. Mali teşvikler, doğrudan ve dolaylı destekler şeklinde sınıflandırılabilir. Doğrudan teşvikler, vergi indirimleri, hibe destekleri ve düşük faizli krediler gibi finansal araçları içerirken; dolaylı teşvikler, altyapı yatırımları, Ar-Ge desteği ve ihracat teşvikleri gibi daha geniş kapsamlı düzenlemeleri kapsar (Baştürk, 2012). Bu teşvikler, sektörde faaliyet gösteren firmaların maliyetlerini düşürmekte, yatırım yapma kapasitelerini artırmakta ve global piyasalarda rekabet edebilirliklerini güçlendirmektedir. Tez çalışmamızda, mali teşviklerin mermercilik sektörüne olan etkilerini ve Afyonkarahisar örneğini kapsamlı bir şekilde analiz ettik. Afyonkarahisar, Türkiye'nin mermer sektörü açısından en önemli merkezlerinden biri olup, ülkenin toplam plaka mermer üretiminin %19'unu karşılamaktadır. Bu bölge, zengin mermer rezervleri ve uzun yıllara dayanan mermercilik geleneği ile öne çıkmaktadır. Afyonkarahisar'da, özellikle İscehisar Mermer İhtisas OSB ve Afyonkarahisar OSB, mermercilik sektörünün merkezi konumundadır. İscehisar Mermer İhtisas OSB'de, toplam 122 parselin 98'i tahsis edilmiş olup, 24 parselin tahsisi devam etmektedir. Afyonkarahisar OSB'de ise toplam 322 parselin tamamı tahsis edilmiş olup, 4 parselde inşaat çalışmaları sürmektedir. Bu veriler, bölgedeki sanayi faaliyetlerinin hızla geliştiğini ve OSB'lerin tam kapasiteye yakın bir doluluk oranına sahip olduğunu göstermektedir. Afyonkarahisar'da mermer sektörü, ilin ekonomik yapısında önemli bir yer tutmakta ve toplam vergi gelirlerinin %18'ini oluşturmaktadır. 2023 yılı verilerine göre, Afyonkarahisar'da mermer sektöründen elde edilen ihracat geliri 138 milyon dolar civarındadır ve bu, ilin toplam ihracat gelirlerinin %33'ünü temsil etmektedir. Ayrıca, bölgede bulunan 202 mermer fabrikası, ilin sanayi üretiminde belirleyici bir rol oynamaktadır. Ancak, bu potansiyelin tam anlamıyla değerlendirilebilmesi ve sektörün sürdürülebilir büyümesi için bazı stratejik adımların atılması gerekmektedir. Mermer üretimi, yüksek enerji tüketimi gerektiren bir süreçtir. Bu nedenle, üreticilere özel enerji teşvikleri sunulmalıdır. Düşük maliyetli enerji anlaşmaları, enerji verimliliği projelerine yönelik destekler ve yenilenebilir enerji

yatırımları için teşvikler sağlanması, üretim maliyetlerini düşürerek sektördeki firmaların rekabet gücünü artıracaktır. Bu tür önlemler, özellikle yüksek enerji maliyetlerinin yarattığı yükü hafifletmeye ve sektördeki firmaların finansal sürdürülebilirliğini sağlamaya yardımcı olacaktır. Afyonkarahisar'daki mermer firmalarının, üretim süreçlerini modernize etmek ve katma değeri yüksek ürünler geliştirmek için Ar-Ge yatırımlarına yönelmeleri teşvik edilmelidir. Devletin sunduğu Ar-Ge teşvikleri ve hibe programları genişletilerek, bu alandaki girişimler desteklenmelidir. Ar-Ge yatırımlarının artması, yenilikçi ürünlerin geliştirilmesine katkıda bulunacak ve bölgenin küresel pazarlarda rekabet avantajını artıracaktır. Sektörün ihtiyaç duyduğu nitelikli iş gücünün sağlanması için yerel eğitim kurumları ve üniversitelerle iş birliği yapılarak, mermer ve doğal taş işleme konusunda uzmanlaşmış eğitim programları oluşturulmalıdır. Bu, bölgedeki iş gücünün kalitesini artırarak sektördeki verimliliği yükseltecek ve firmaların daha kaliteli üretim yapmalarına olanak tanıyacaktır. Afyonkarahisar'da mermerin iç ve dış pazarlara daha etkin taşınabilmesi için lojistik altyapının güçlendirilmesi gerekmektedir. Yeni yolların inşası, mevcut yolların iyileştirilmesi ve demiryolu bağlantılarının artırılması gibi yatırımlar, taşıma maliyetlerini düşürerek ihracat kapasitesini artırabilir. Gelişmiş lojistik altyapı, ürünlerin hızlı ve güvenli bir şekilde müşterilere ulaşmasını sağlayarak, sektördeki firmaların rekabet gücünü artıracaktır. Mermer sektörü, çevresel etkilerini azaltmak ve toplumsal kabulünü artırmak için sürdürülebilirlik projelerine ağırlık vermelidir. Atık yönetimi, su tasarrufu ve çevre dostu üretim tekniklerinin benimsenmesi, sektörün çevresel sorumluluklarını yerine getirmesine yardımcı olacaktır. Ayrıca, yerel topluluklarla iş birliği yaparak sosyal sorumluluk projeleri geliştirilmesi, sektörün toplumsal kabulünü artıracaktır. Afyonkarahisar'daki mermer ürünlerinin uluslararası pazarda daha fazla tanıtılması ve markalaşması için devlet destekli pazarlama programları oluşturulmalıdır. Mermer fuarlarına katılım, uluslararası tanıtım kampanyaları ve dijital pazarlama stratejileri gibi faaliyetler, Afyonkarahisar mermerinin küresel bilinirliğini artıracaktır. Bu da bölgedeki firmaların ihracatlarını artırmalarına ve yeni pazarlara açılmalarına olanak tanıyacaktır. Mermer sektörü için özel olarak tasarlanmış düşük faizli kredi programları ve finansman desteği sağlanmalıdır. Ayrıca, sektördeki KOBİ'lere yönelik finansal danışmanlık hizmetleri sunularak, bu firmaların finansman erişimini kolaylaştırmak ve yatırım kapasitelerini artırmak hedeflenmelidir. Bu tür finansal destekler, firmaların büyümesini teşvik edecek ve sektördeki yatırımların artmasını sağlayacaktır. Bu stratejik adımların atılması, Afyonkarahisar'daki mermer sektörünün rekabet gücünü artırarak, bölgenin

ekonomik kalkınmasına katkı sağlayacaktır. Aynı zamanda, Türkiye'nin uluslararası ticaretteki konumunu güçlendirecek ve sürdürülebilir bir sanayi yapısının oluşumuna katkıda bulunacaktır.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, M. ve Şengüler, M. (2019). Türkiye Mermer Sektörünün Ve Rekabet Gücünün İncelenmesi. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54(3), 1530-1546.
- Akar, H., ve Giray, F. (2021). Sübvansiyonlara Farklı Bir Bakış: Çevreye Zararlı Sübvansiyonlar ve Sektörel Uygulamaları. *Sayıştay Dergisi*, 32(121), 65-97.
- Aktan, C.C. (1999). *Kirli Devletten Temiz Devlete*. İstanbul: Yeni Türkiye Yayınları.
- Aktan, C.C. (2017). *Kamu Tercihi İktisadi ve Anayasal Politik İktisat*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Altay, A., ve Karabulut, Ş. (2017). Türkiye’de Mali Teşvik Sistemi ve Yatırımlara Sağlanan Mali Teşviklerin Değerlendirilmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(4), 189-202.
- Atayeter, C., ve Erol, A. (2011). Türkiye’de Uygulanmakta Olan İhracat Teşvikleri. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 1-26.
- ATSO, (2023) *Ekonomik Görünüm, Afyonkarahisar Ticaret ve Sanayi Odası Ar-Ge ve Dış İlişkiler Birimi*, Afyonkarahisar
- Ay, H. (2018) *Kamu Maliyesi*, 5. Baskı, İzmir: Kitapana.
- Baştürk, K. (2012). *Vergi Teşvik Politikası ve Türkiye’de Ar-Ge Faaliyetlerine Yönelik Vergi Teşvikleri*. (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Baştürk, K. (2012). *Vergi Teşvik Politikası ve Türkiye’de Ar-Ge Faaliyetlerine Yönelik Vergi Teşvikleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Benk, S. (2005). Vergisel Teşvikler ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları. *Vergi Sorunları Dergisi*, 206, 137-141.
- Bildirici, Z. (1989). *Çeşitli Ülkelerde ve Ülkemizde Yatırımları Özendirici Vergi Teşvikleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi. İ.İ.B.F. Yayınları No: 70.
- Candan, G.T. ve Yurdadoğ, V. (2017). Türkiye’de Maliye Politikası Aracı Olarak Teşvik Politikaları. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27, 154-177.
- Çelik, A., ve Akgemci T. (1998). *Girişimcilik Kültürü ve KOBİ’ler*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Çetin, T. (2003). Türkiye Mermer Potansiyeli, Üretimi ve İhracatı. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(3), 243-256.
- Demirbugan, A. (2014). Madencilik Faaliyetlerinin Çevresel Etkilerini Değerleme Yöntemleri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 287-300.
- Doğanay, H. (2002). *Ekonomik Coğrafya 1: Doğal Kaynaklar* (4. Baskı). Erzurum: Aktif Yayınları.
- Duran, M. (2003). *Teşvik Politikaları ve Doğrudan Sermaye Yatırımları*. Hazine Müsteşarlığı.
- Duran, M.S. (1998), Türkiye’de Uygulanan Yatırım Teşvik Politikaları (1968- 1998), Ankara: Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, *Araştırma-İnceleme Dizisi* No: 19
- Ebren, Y. (2016). *Dış Ticarete Doğal Taş İhracatının Artış Olasılıklarının İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Erkek, D. ve Özdemir, S. (2011) Mermer ve Traverten Sektörüne Küresel ve Bölgesel Yaklaşım, *Güney Ege Kalkınma Ajansı*.
- Eser, E. (2011). *Türkiye’de Uygulanan Yatırım Teşvik Sistemleri ve Mevcut Sistemin Yapısına Yönelik Öneriler*. (Uzmanlık Tezi), Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.

- Fuest, C. Huber, M. (2000). The Role of Investment Subsidies in Regional Development. *European Economic Review*, 44(2-3), 171-184.
- Giray, F. (2016). *Vergi Teşvik Sistemi ve Uygulamaları*. Üçüncü Baskı, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Güler, P. (2017). *Türkiye’de Kobilere Sağlanan Finansal Destek Programları ve KOSGEB Destekleri*, (Yüksek lisans Tezi), İstanbul Ticaret Üniversitesi Finans Enstitüsü, İstanbul.
- Gülşen, M. İ. (2018). Türkiye’de Uygulanan Vergisel Teşviklerin İstihdam Yaratarak Bölgesel Kalkınmaya Etkileri: Çanakkale Örneği. *VI. Uluslararası Mavi Karadeniz Kongresi*, 709-723.
- Gürpınar, K. (2019). KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimleri ve Girişimciliği Geliştirme (Yeni Girişimci) Destek Programı: TR33 Bölgesi İçin Nitel Bir Araştırma. *Journal of Entrepreneurship & Development/Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 14(2), 235-246.
- Hacımustafaoğlu, R. (2017). Mermer Sektöründe Mesleki Yeterlilik Konusundaki Gelişmeler, Bu Süreçte Mesleki Eğitim ve Yüksekokulların Önemi. *Mesleki Bilimler Dergisi*, 6(1), 39-44.
- He, M., Wang, Q., and Wu, Q. (2021). Innovation and Future of Mining Rock Mechanics. *Journal of Rock Mechanics And Geotechnical Engineering*, 13(1), 1-21.
- Herrington, R. (2021). Mining Our Green Future. *Nature Reviews Materials*, 6(6), 456-458.
- Howell, D.R., Moore, M. and J., Hutton, D.A. (2002). The Incidence and Efficiency of Investment Subsidies: Lessons From The Uk Regional Policy Experience. *Regional Studies*, 36(12), 1505-1517
- İMİB. (2023). *2023 yılı Maden Sektörü Görünümü Raporu*. İstanbul.
- İncekara, A. (1995). *Türkiye’de Teşvik Sistemi: Genel Değerlendirme*. İstanbul Ticaret Odası. Yayın No:1995-10.
- İsmiç, B. (2015). Gelişmekte Olan Ülkelerde Elektrik Tüketimi, Ekonomik Büyüme ve Nüfus İlişkisi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(1), 259-274.
- Kandemir, T., Baykut, E., ve Avcı, A. (2017). KOSGEB Desteklerinin Destekleri Kullanan İşletmeler Açısından Değerlendirilmesi (TR33 Bölgesi Uygulaması). *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(1), 97-114.
- Karaca, C. (2014). Kamu Müdahalesinin Küresel Gücü ve Uluslararası Doğrudan yatırımlar: Türkiye Örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 11(1), 715-740.
- Karakurt, B., ve Akdemir, T. (2010). Kurallı Maliye Politikası: Türkiye’de Kurallı Maliye Politikası Örnekleri. *Maliye Dergisi*, 158, 226-261.
- Koç, E., Şenel, M.C., ve Kaya, K. (2018). Türkiye’de Sanayi Sektörünün Genel Durumu-Sanayi Ciro Endeksi. *Mühendis ve Makina*, 59(692), 17-34.
- Koç, Ö.E., ve Saraç, T. (2020). Türkiye’de Sanayi Kesimine Yönelik Uygulanan Vergi Teşviklerinin Sanayi Üretimi Üzerindeki Etkisi. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 5(13), 331-346.
- Kuşçu, M., ve Bağcı, M. (2003). *Afyon Mermer Sektörü ve Türkiye Mermer Sektöründeki Yeri*. Türkiye İv. Mermer Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Afyon, 128-135.
- Küçük, T., Çalış, N., ve Doğan, Ö. (2023). Devlet Teşviklerinin Bağımsız Denetimi ve Bir Vaka Analizi. *Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences (Joshas)*, 8(59), 1869-1881.
- Melvin, J. (1995). History and Measurement in the Service Sector: A Review. *Review of Income and Wealth*, 41.
- Mete, E., ve Yıldız, E. (2018). Dâhilde İşleme Rejimi ve Cari Denge: Türkiye İçin

- Sektörel Bir Analiz. *The Journal of International Scientific Researches*, 2(7),38-51
- Namal, M. K., Koçancı, M., ve Aksoy, B. (2018). Kosgeb Girişimcilik Programı: Eleştirel Bir Değerlendirme. *Akademik Hassasiyetler*, 5(9), 93-110.
- Özsağır, A., ve Akın, A. (2012). Hizmetler Sektörü İçinde Hizmet Ticaretinin Yeri ve Karşılaştırmalı Bir Analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(41), 311-331.
- Öztürk, N., ve Uzun, A.M. (2010). Bölgesel Kalkınma Dinamikleri: Bölgesel Dengesizliklerin Ortaya Çıkmasında Rol Oynayan İktisadi Etmenler. *C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(2), 91-110.
- Sağbaş, İ., Erdoğan, S., ve Şen, H. (2011). Türkiye’de Sektör Bazlı Bölgesel Teşvik Sistemi ve Ekonomik Etkileri, Bölgesel Kalkınma ve Kamu Politikaları. 26. *Türkiye Maliye Sempozyumu (2-5 Mayıs 2011)*, *Tebliğler Kitabı*, Harran Üniversitesi, İ.İ.B.F., Maliye Bölümü, Şanlıurfa, s.388.
- Savaş, V. (1994). *Politik İktisat* (2. Baskı). İstanbul: Beta Yayınevi.
- Savaş, V. (2000). *Politik İktisat* (4.Baskı). İstanbul: Beta Yayınevi,
- Selen, U. (2011). *Maliye Politikası Aracı Olarak Teşvik Uygulamaları*. Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Smith, A. (2009). *Milletlerin Zenginliği*, (3. Baskı), çev. Haldun Derin, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sungur, O., ve Dulupçu, M.A. (2013). Türkiye’de İş Geliştirme Merkezlerinde (İŞGEM) Yer Alan Kiracı Firmaların Hayatta Kalma Performansı-Survival Performance Of Tenant Firms In Business Incubators (ISGEMS) In Turkey. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(8), 1-25.
- Şaylan, G. (2003). *Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*, (2. Baskı), Ankara: İmge Kitabevi,
- Tanzi V. (2006). Fiscal Policy: When Theory Collides with Reality, Centre for European Policy Studies. *Ceps Working Document*, 246, 1-18.
- Tatar, G. (2011). *Türkiye’de Maliye Politikası Aracı Olarak Teşvik Politikaları ve Çukurova Örneği*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Tekin A. (2006) Vergi Teşvikleri ve Ekonomik Etkileri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16, 301–316.
- Tolkun S., ve Tekin, A. (2022). Türk Vergi Sisteminde Dijital Dönüşüm ve Vergi Güvenliği Etkinliği Üzerindeki Rolü. *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 290–314.
- Topal, M.H. (2016). Teşvik Politikalarının Gerekçeleri ve Etkinliği: Kuramsal Bir Yaklaşım. *The Journal of International Scientific Researches*, 1(2), 35-51.
- Türk, İ. (1992). *Maliye Politikası*, (9. Baskı), Ankara: Turhan Kitabevi.
- URL 1. <https://www.sanayi.gov.tr/assets/pdf/destek-tesvikler/YatirimTevsikSistemiSunumu>
- URL 12. <https://www.afyonkarahisartso.org.tr/index.asp?s=146&t=2&a=21>.
- URL 13. https://istanbulymmo.org.tr/Data/PlatformYazi/2020_11kasim/202011-01.pdf
- URL 14. <https://www.invest.gov.tr/tr/sectors/Sayfalar/mining-and-metals.aspx>
- URL 15. <https://www.sanayi.gov.tr/mevzuat/diger/mc0403018201>
- URL 16. <https://www.tuik.gov.tr/> (Türkiye Ekonomik Göstergeleri, 2023)
- URL 20. <https://www.sanayi.gov.tr/plan-program-raporlar-ve-yayinlar/yatirim-ve-tesvik-yayinlari/cr1103011916>
- URL 22. <https://ticaret.gov.tr/haberler/2023-yili-ihracati-illere-gore-dagilim-listesi-r>
- URL 23. <https://www.afyonkarahisartso.org.tr/atsodisticaretulkerapor/2023/afyonkarahisarda-mermer.pdf>

- URL 24. <https://www.afyonkarahisartso.org.tr/index.asp?s=187&t=2&a=21>
- URL 25. <https://ticaret.gov.tr/ihracat/fuarlar>
- URL 26. <https://www.itkib.org.tr/tr/gundem-devlet-yarimlari-duyurulari-destek-yonetim-sistemi-uzerinden-bireysel-fuar-ekleme-talepleri.html>
- URL 27. <https://immib.org.tr/tr/dogal-tas-sektorumuz-tanitim-ve-markalasma>
- URL 28. <https://kurul.kosgeb.gov.tr/course/index.php?categoryid=22>
- URL 3. <https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/detay/349/rapor-ve-istatistikler>
- URL 4. <https://rehbersanayi.com/blog/afyon-da-mermer-sektoru-fabrika-sayisi-ve-uretim-miktari>
- URL 5. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/120-ulkeye-ihrac-edilen-afyonkarahisar-mermeri-icin-yeni-pazar-araniyor/3001961>
- URL 6. <https://www.mapeg.gov.tr/Sayfa/Madenistatistik>
- URL 9. <https://www.turmob.org.tr/arsiv/mbs/resmigazete/-2024KurumlarVergisiRehberi.pdf>
- URL10. <https://www.afyonkarahisartso.org.tr/index.asp?s=146&t=2&a=21>
- URL11. <https://www.turmob.org.tr/ekutuphane/Read/0fab417b-96cb-4d26-8b7c-c2e2ebf3205e>
- URL17. <https://www.paradergi.com.tr/is-dunyasi-kulis/2023/04/14/tesvikli-yatirimlar-2023e-hizli-basladi>
- URL18. <https://madencilikturkiye.com/2023-yili-mart-ayi-yatirim-tesvik-istatistikleri-belli-oldu/>
- URL19. <https://www.sanayi.gov.tr/istatistikler/yatirim-istatistikleri/mi1304021615>
- URL2. <https://ticaret.gov.tr/data/5b87000813b8761450e18d7b/Do%C4%9Fal%20Ta%C5%9Flar%20Sekt%C3%B6r%20Raporu%202021.pdf>
- URL21. <https://www.halkbankkobi.com.tr/tr/uzmanina-danisin/makaleler/tesvik-ve-hibe-destek/2023-yilinda-duzenlenen-yatirim-tesvik-belgeleri.html>
- URL29. <https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/destekdetay/3288/kobigel-kobi-gelisim-destek-programi> (Erişim Tarihi:
- URL30. <https://www.sanayi.gov.tr/sanayi-bolgeleri/organize-sanayi-bolgeleri-hizmetleri/sf0303010607>
- URL31. <https://osbuk.org/>
- URL7. <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=7332&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5>
- URL8. <https://www.afyonkarahisartso.org.tr/index.asp?s=146&t=2&a=21>
- Yakıncı, Z.D., ve Kök, M. (2017) Yenilenebilir Enerji ve Toplum Sağlığı. *İnönü. Üni. Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 5(1) 43-55.
- Yaşar, S., ve Sugözü, İ. H. (2019). Ekonomik Büyüme ve Enerji Tüketimi Arasındaki İlişki Bağlamında Ab Ülkeleri Üzerine Bir Panel Nedensellik Analizi. *İktisadi ve İdari Yaklaşımlar Dergisi*, 1(1), 54-64.
- Yavan, N. (2010). *Tesviklerin Sektörel ve Bölgesel Analizi: Türkiye Örneği*. Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları.
- Yener, L. (2003). Mermer ve Doğal Taş Madencilüğimizin Gelişme Dinamikleri ve Perspektifleri. İzmir mermer Fuarı Söyleşi. İzmir: Maden Mühendisleri Odası.
- Yıldız, A., ve Çelik, M. (2022) Türkiye'deki Mermer Yataklarının Coğrafi Dağılımı ve Ekonomik Potansiyeli. *Jeoloji Mühendisliği Dergisi*, 27(2), 95-110.
- Yıldız, S.B. (2013). KOBİ'lere Sağlanan Kamu Desteklerinde Etki Değerlendirmesinin Önemi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(02), 381-390.

- Yiğit, D. (1995). KOSGEB'e Bağlı Olan ve Olmayan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Ar- Ge Faaliyetleri. İstanbul.
- Yüceol, N. (2018). *Girişimcilik Eğitimi Alan Kişilerin Girişimci Kişilik Özellikleri ve Girişimcilik Eğilimi Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

